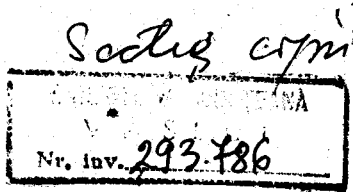

736
VASILE ALECSANDRI

BALTA-ALBĂ

PROZĂ LITERARĂ

ed

Editura VALERIU Craiova

ISTORIA UNUI GALBÂN

(fragmente)

În noaptea trecută, pe la un ceas după douăsprezăce, am fost trezit din somnul dulce ce gustam, prin un zinghet metalic care m-au mirat foarte mult, nefiind obicinuit a auzi asemenea armonie la ceasuri atât de târzii. Acest sunet mi se părea că venea din fundul odăiei și că ieșea dintr-o cutioară de fildiş săpată, ce se zărea pe masă în razele lupei care răzbătea prin fereastră. M-am sculat iute din pat pentru ca să cunosc pricina zuruitului pomenit, am luat în mână acea cutie unde pusesem dimineața un galbân olandez și o para mare turcească, am deschis-o cu luare-aminte, și adâncă au fost mirarea care m-au cuprins, auzind deodată două glasuri străine ieșind din cutie, două glasuri de altă lume, care zbârnâia, țiuia și se sfădea de moarte.

Să mărturisesc că m-au apucat fiori răci în fața acelei minuni nu socot că a fi vreo rușine din parte-mi, pentru că nu sunt deprins a trăi printre spirite. Spun drept că atunci m-am crezut încungiurat de vedenii, fantasme, stahii, strigoi, moroi și de toate ființele fantastice câte gioacă parola și hora cu mezul nopții în lumina lunei. Peste puțin însă 'iniștindu-mă ceva, nu știu cum s-au făcut că am gândit la A. Donici fabulistul, și aducându-mi aminte de fabula lui *Ferul și argintul*, în care aceste două me-

taluri țin un dialog atât de înțelept, deodată zic, o lumină cerească îmi trecu prin minte, și am înțeles următorul adevăr: că și metalurile au suflet, mai ales aurul și argintul, de vreme ce ele însuflețesc și de mai multe ori desuflețesc oamenii; în urmare trebuie să aibă și grai.

Sprijinit de această frumoasă descoperire, m-am sâșit îndată cuprins de o femeiască curiozitate și, fără dar a perde vreme, m-am lungit într-un jâlț elastic, am așezat cutioara lângă mine pe masă și, cu țigareta aprinsă, m-am pus pe ascultat. Razele lunei, precum am zis, se giuca pe covorul din odaie, zugrăvind feliurimi de figuri, și unele, lunecând pe cristallul călămărilor, tremura chiar deasupra galbânului și a paralei, la care mă uitam cu ochii țântiți. Aceste două monete se afla atunci în focul cel mai înflăcărat al convorbirei, amândouă săltând din vreme în vreme cu mânie și bătându-se, zuruind, de marginele cutioarei. Iată ce zicea:

Galbânul: Dar, mă mir de stăpânul meu cum de au uitat cine sunt eu, și m-au pus la un loc cu o biată para ca tine, ce nu faci acum nici trii bani, atât ești de ștearsă și de ticăloasă!

Paraua (*plesnind de ciudă*): Râde dracul de porumbrele negre!... Dar nu te vezi ciuntitule, cât ești de ros de chila¹ zarafilor?... nu te vezi că ai agiuns în trii colțuri, că ai scăzut și ai slăbit cât un irmilic de cei noi?... Ți-ai pierdut toți dinții, sărmane, și vrei să mai muști pe alții?

Galbânul (*cu fudulie, ridicându-se în picioare*): Leul deși îmbătrânește tot leu rămâne, asemine și galbânul tot galbân!

¹ Pila.

Paraua (săltând des și iute de răs): Galbân, tu?... Cu adevărat, sărmane, ești galbân, dar de gălbănarea morții.

Galbânul: Ian ascultă, cadână bătrână, nu te giuca cu cuvintele, că deși sunt acum în trii colțuri, pe loc infig unul în tine.

Paraua (cu dispreț și cu un aer de mărire): Eu am trecut prin degitele ienicerilor și nu mi-au fost frică! Tocmai tu vrei să mă sparii?

Ambele mele monete stătură puțin într-o poziție teatrală, ca doi dușmani viteji care se măsoară cu ochii pân-a nu să încleșta la luptă. Eu mă uitam la ele fără nici a mă răsufla, atât eram de curios a videa un duel bănesc; dar așteptarea mea fu și acum înșălată, precum au mai fost de multe ori în acest soi de întâmplări. Provocatorul, adică galbânul, văzând maiestatea și curajul protivnicei lui, se dămoli, se trase înapoi, și prin această mișcare aduse o nouă dovadă observării ce am făcut demult, că: fala mare ispravă n-are.

Galbânul (după o scurtă tăcere): Nu te bucura, proasto, că eu mă voi îngiosi a te onora cu loviturile mele, și dacă te-am și amenințat dinioarea, nu spera că-mi voi uita rangul într-atâta încât să mă ating de tine. Știu, slavă domnului! câtă depărtare este între noi. Familia mea-i de aur și neamul tău de-abia de argint. Cum îndrăznești dar a socoti că, eu, care am fost slăvit de cei mari și legănat în sânul lor, eu, care sunt fruntea banilor, eu să mă măsoar cu tine? Sărmană! gândește cât ai rămas de neînsămnată-n lume și vezi mai înainte de toate că ești de o mie patru sute douăzeci de ori mai puțin decât mine.

Paraua: Fricosule aristocrat! se vede că ai locuit multă vreme în sânul domnului M. și că de la dânsul

ai câștigat sâmtirile dobitocești sub care îți ascunzi lipsa curajului. Tu, olandez, tu să rostești cuvinte de familie și de nobleță! Rușine, rușine să-ți fie! Am cunoscut mulți compatrioți de-ai tăi în deosebite rânduri și în deosebite pungi, și mărturisesc că i-am aflat curați de fire și de caracter; dar tu, negreșit ești minciunos, calp, bastard, căci îți arăți arama fără cât de puțină sfială. (*Suspînând* :) Unde-i, unde-i frumosul și nobilul olandez cu care m-am iubit atât de fierbinte la anul 1820 în buzunarul căpitanului Costiță, pe când acest vestit corăbier călătorea pe Marea Neagră!... Unde-i acum să te faci una cu cutia în care ne găsim și să mă răzbune de obrăznicile tale.

Galbânul (*uimit de turburare*): La anul 1820?... Căpitanul Costiță?... Marea Neagră?... Ce spui?... Tu erai atunci cu mine?

Paraua (*într-o nespusă mirare*): Cu tine! Ce fel?

Galbânul (*răpide, adunându-și suvenirele*): Dar... îmi aduc aminte... într-o noapte întunecoasă, marea era întărtată de furtună... corabia era să se înecă la Sulina... Toți se ruga lui Dumnezeu ca să-i scape...

Paraua: Așa este, bine zici. Eu tremuram de frică și, deodată, zuruind cu desperare, m-am aruncat și m-am lipit...

Galbânul (*dându-se de-a dura către para*): Și te-ai lipit de peptul meu, care de mult ardea pentru tine în focul unei dragoste nemărginite.

Paraua (*lunecând către galbân*): Ah!

Galbânul și Paraua (*lipindu-se într-o amoroasă îmbrățișare*): Soarele meu! Luna mea!

Zinghetul pricinuit prin înfocata atingere a monetelor se schimbă încet-încet într-o zuruire slabă sau, mai bine zicând, într-o suspinare metalică care se perdu în deșerturile lumii și a cutiei. O tăcere drăgălașă urmă

după aceasta, tăcere ce dovedea o mare câtime de sâmtire în sânul monetelor, tăcere scumpă și mult mai glăsuitoare decât însăși vorba; tăcere care mi-au atins până și mie, un străin, coardele inimei și mi-au adus două lacrimi de compătimire pe marginea genelor.

Peste câteva secunde ambii amorezi se traseră puțin înapoi, se uitară lung unul la altul, făcându-și amândoi o dureroasă revizie, și ziseră următoarele, cu glas pătruns:

Galbănul (oftând din greu): Cât ești de schimbată, iubita mea!

Paraua (suspînând cu durere): Cât ne-am schimbat, dragul meu!

Galbănul (cu amărăciune): Ce crudă și nemilosivă-i vremea! Coasa ei nu se ostenește niciodată!... Plăcere, frumusețe, tinerețe, toate sunt săcerate de dânsa!... Astăzi ele strălucesc cu tot farmecul lor și mâni se perd. Tristă soartă! Lume deșartă! Viață ticăloasă! Ah! ah!

Paraua (cu blândeță îngerească): Nu te mâhni, luceafărul meu, că nu suntem numai noi supuși acelor crude pravili ale soartei. Ferul că-i fer și încă ruginește, dar apoi noi care suntem meniți prin însăși firea noastră a fi jărtfa lăcomiei oamenilor!

Galbănul: Îți aduci aminte, scumpa mea, de-acea epohă fericită când ne-am întâlnit în buzunarul căpitănelui Costiță?... Sufletele noastre era făcute unul pentru altul, căci îndată ce ne-am zărit ne-am și sâmtit cuprinși de dragoste. Cât de frumoasă erai tu atunci cu fața ta rotundă și albă ce steclia și strălucea ca o tabla de dulceți. Cu câtă grație se îndoaia talia ta gingașă și subțire! Ce glas dulce și armonios aveai tu atunci!

Paraua: Atunci?... Dar atunci și tu erai tânăr, frumos, voimic; atunci erai luciu și plin de farmec; atunci aveai pe-mpregiur o coroană cu zimți din care ieșa scânteii amoroase ce-mi pătrundea inima. Atunci eram amândoi în vârsta dragostei, ne iubeam și ne dizmerdam toată ziua și toată noaptea, încât mi s-au ros giurătate de față atunci... dar acum...

Galbănul (într-o deplină desperare): Dar acum?

Paraua (râzând): Acum suntem ca doi tăciuni care fac numai fum fără a da pară.

Galbănul: Eu, tăciune, eu care...

Paraua: Lasă monologul pe altă dată și-mi spune ce te-ai mai făcut din ceasul acel crud când am fost despărțiți?... Prin care valuri, prin care pungi, prin câte soiuri de degite ai mai trecut?

Galbănul: Ah! iubita mea, câte întâmplări am avut de la 1820 încoaci!... De câte ori am trecut de la treptele cele mai nalte ale societății la cele mai de jos, din mâinile cele mai curate în labele cele mai mârșave, de la sânurile cele mai nobile la pepturile cele mai deșarte de oricare sântire! Nu este soartă în lume mai curioasă și mai vagabondă decât a ființei nenorocite ce se numește *monetă*. În veci și peste tot locul slăviți și doriți, noi suntem pricina celor mai multor fericiri și nenorociri pre pământ și, cu toate aceste, rareori întâlnim suflete de acele închinare nouă și vrednice de toată lauda, care, cunoscând prețul nostru, ne păstrează ca moaște sfinte în fundul unei lăzi de fer, ne păstrează, zic, ani întregi și ne scapă de acea frecătură neconținută a degitelor omenesti care roade podoabele noastre.

Paraua (cu ceva nerăbdare): Le știu aceste toate; spune-mi mai bine istoria ta.

Nu am trebuință să mai adaug cât de mult se atașase curiozitatea mea. Istoria unui galbân, povestită în întinericul și în tăcerea nopții, era pentru mine o petrecere nesperată. Mi-am aprins iute o a doua țigaretă, și galbânul începu așa :

Galbânul : Istoria mea este legată cu deosebite anecdote ce s-au întâmplat sub ochii mei persoanelor la care m-am aflat, anecdote triste sau vesele, unde eu am jucat totdeauna rolul cel mai de căpitanie și în care mi s-a înfătoșat prilej a face multe însemnări și descoperiri asupra oamenilor. M-am folosit mult de privilegiul ce avem noi, banii de aur, a fi strânși cu scumpătate la peptul lor, pentru ca să le cercetez și să le cunosc inimile de aproape ; și tu, iubita mea, știi ca și mine câtă mârșăvie plină de dezgust este ascunsă înlăuntrul unor bipede care se zic creștini cu frica lui Dumnezeu. Ascultă dar, și nu te supăra dacă fără voie ideile mele ți-or părea câteodată cam posomorâte.

După ce ne-au despărțit căpitanul Costiță la Galați, dându-mă pe mine unui boierinaș ce-i vânduse grâu, am suspinat multă vreme gândind la tine, la fericirile pierdute ale dragostei noastre și crede-mă că dacă mi-ar fi fost cu putință mi-aș fi răpit viața de desperare ; dar firea nedreaptă n-au vroit să ne deie și nouă, galbinilor, dritul scump de a ne sinucide ; în urmăre am fost sălit să-mi mistuiesc durerea-n suflet și să urmez pe noul meu stăpân la moșia lui. Dar poți tu să găcești în ce chip l-am urmat ?... Ascuns, soro dragă, în ciubota lui și călcat în picioare ca un ban de nimică, pentru că boierul se temea de tâlhari. Știu că această rușine se-ntâmplă ades banilor care au nenorocire a pica în pungile boierinașilor de la țară, dar eu încă

nu pățisem o asemenea îngiosire și mă înădușeam de ciudă. Ah! ziceam atunci, de ce nu am putere să-i fac o provocare, precum se cuvine între persoane bine crescute, și să-l străpung cu spaga rigăi de Olanda!... Ce folos însă! Eu ziceam, eu auzeam. În sfârșit, acel drum plin de chinuri se săvârși după cum dori stăpânul meu: el agiunse acasă cu toți banii în ciubotă fără să fi întâlnit nici măcar un potlogar pe drumul mare.

...Vai mie! nu putea ști
Că *procesu-n* a lui *stare* sta gata-n năvăli.

Paraua: Nu-mi spui că te-ai făcut literat?

Galbânul: M-am găsit odată din întâmplare giu-mătate de ceas în buzunariul unui poet.

Paraua: Urmează-ți povestirea.

Galbânul: O împresurare de moșie îl săli pe bietul boier a alerga la Iași spre a să lupta cu tagma giudecătorească, însă din nenorocire în capitala asta el nu putu să întrebuinteze mijlocul ciubotelor spre scăparea galbinilor lui, precum o făcuse în drumul cel mare, căci aici oarecare director de tribunal i-au luat până și ciubotele din picioare. Îi de prisos să mai adaug că eu împreună cu toți ceialalți ai mei tovarăși trecurăm în punga acestuia și că sărmanul boierinaș se întoarse acasă cu părul alb, cu giubeaua ruptă și cu buzunarele sparte. Nenorocirea lui m-au cuprins de puțină jale, dar pe de altă parte mi-au adus o mulțămire ascunsă, căci răzbunarea este una din cele mai vii mulțămiri a oamenilor și a galbinilor olandezi.

Paraua (oțărindu-se): Mă îngrozești cu vorbele aceste.

Galbânul (cu fanfaronadă): Da cum socoți?

Paraua: Nu mi-ar părea curios dacă ai fi un ducat venețian, pentru că aceștia cred numai în *vendetta*¹ lor, dar tu, olandez...

Galbânul: Nu te atinge de naționalitate, soro dragă, că mă supăr.

Paraua: *Pardon*, scumpul meu; n-am vroit să te măhnesc.

Galbânul: Te cred, iubita mea. Unde mă găsam?... La directorul de tribunal. Nu ți-oi descri figura lui, pentru că era foarte neînsămnată, dar ți-oi vorbi de buzunarul său. Știi că noi, banii, giudecăm mai totdeauna oamenii după pungile și după buzunarele lor, și eu mărturisesc că acest fel de giudecată mi se pare cea mai nimerită într-o epohă unde domnește interesul. D. Buffon, naturalistul francez, au zis că: *stilul arată omul*; eu zic că: *buzunariul arată omul*. El este cea mai sigură caracteristică a firei, a patimilor și a moralului său. De pildă, buzunariul unui cheltuitor este spart; punga unui zgârcit e făcută de materie groasă și trainică și e legată cu nouăzeci și nouă de noduri ș.c.l.; iar buzunariul directorului putea foarte bine să deie o lămurită idee de haos, căci nu avea nici margini, nici fund.

Închipuiește-ți dar, scumpa mea, ce groază m-au cuprins când m-am rătăcit în acel sac lung și adânc! Mă credeam pierdut întocmai ca un călător în pustiiurile Africei, dar mă înșălam, pentru că buzunariul suspomenitului director de tribunal nu sămăna nicidecum cu un pustiiu; acesta dimpotrivă era locuit de feliuri de neamuri străine și pribegite acolo din aite pungi.

¹ Răzbunare (ital.).

Când am agiuns la marginele acelu sat om găsit o poporație foarte amestecată de galbini olandezi și nemțești, de irmilici vechi și noi, de carboave, până și de sfanțigi, până și firfirici, care cu toții trăiau într-o armonie ce m-au adus în mare mirare, cunoscând dihonile care despart astăzi națiile.

Paraua: Cum, frate, carboavele și irmilicii era prietini?

Galbânul: Nu numai prietini, dar aş putea zice frați de cruce, dacă n-aş şti că irmilicii sunt duşmanii sfintei cruci. Și această unire eterogenă ştii tu de unde se trăgea?... Din crudul obicei care sâlise pe fieştecare monetă a-și lepăda naționalitatea când au intrat în acel buzunar directoresc. Acolo galbinii, irmilicii ș.c.l. nu se mai numea nici galbini, nici irmilici, nici carboave.

Paraua: Dar cum, cum?

Galbânul: *Marturi!*... Înțelegi acum? De pildă galbinii se chema marturi de triizăci și cinci de ani; irmilicii marturi de patrusprezăce sau de șeseprezăce ani, după vârstă; carboavele marturi de doisprezăce ani; și toți la un loc alcătuia un popor nou, cunoscut sub nume de: *nația dovezilor sunătoare*... Mă pricepi acum?

Paraua (*oftând*): Te pricep. (*După o mică tăcere*) Și mult ai șezut tu acolo?

Galbânul: Așteaptă. Voi, turcilor, aveți un proverb pe care nu mi-l aduc aminte, dar care se începe cu haram...

Paraua: *Haram gheldi, haram ghiti.*

Galbânul: Tocmai; acest proverb, precât înțeleg, vrea să zică că de banii luați nedrept nu s-alege nimic.

Paraua: Bre! Nu te știam poliglot.

Galbănul: Cum să nu fiu poliglot, soro dragă, dacă am slujit oarecând drept plata unei subscrieri la un Tetragloson, care era să iasă... dar să venim la proverbul pomenit, pentru ca să vezi cum se adevări înțelesul lui.

A doua sară, după intrarea mea în colonia *dovezilor sunătoare*, stam la vorbă cu câțiva *marturi* de deosebite vârste și povesteam pe rând chipurile înșălălătoare ce întrebuințase stăpânul nostru pentru ca să ne tragă în sânul lui, de la răzășii, de la văduvele sărace și de la toți nenorociții împricinați, la care ne aflasem mai înainte, când deodată o mână lacomă ne cuprinse grămadă în palmă și ne trânti ca vai de noi! pe o masă de cărți unde se giuca stos. Câteva părechi de ochi se țăntiră cu dragoste asupra noastră, și după câteva talii, o altă mână străină se întinse spre noi și ne trase într-un alt colț a mesei. Directorul nu mai era stăpânul nostru... El ne perduse pentru totdeauna. Pare că-l aud și acum cât de tare se blăstăma, cum se ocăra pe sine cu cuvintele cele mai proaste pentru că giucase, în vreme ce noul meu stăpân îi zicea din vreme în vreme cu sânge răce: *haram gheldi, haram ghiti!* De-atunci m-am pătruns de adevărul acestui proverb și am luat o mare opinie de înțelepciunea musulmană.

Paraua (se închină): Îmi pare foarte bine.

Galbănul (urmând cu foc): Înțelepciunea și paralele turcești sunt două lucruri care mi-au câștigat inima.

Paraua (cu ceva cochetărie): Berbantule...

Galbănul (după un zâmbet): Tânărul ce mă câștigase în cărți, una din acele ființi a căroră nume se sfârșește în escu, când se află în Moldova, și în

eanu când merg la Valahia ; ființi problematice, care trăiesc fără a avea nici un chip de viață, care pică năpaste în casele și la mesele oamenilor și care astăzi se primblă în droște de Brandmaier, îmbrăcați în straie nouă, încălțați cu botine de glanț, și mâni îi vezi plămădind glodul uliților cu ciubote rupte, cu surtucul descusut și cu pălărie roasă pe cap ; trântori, paraziți, ce s-au introdus de o bucată de vreme în societatea românilor, speculând nevinovăția și încrederea lor, și care au fost crescuți la școala vestitului Robert-Macarie, de coțcărească pomenire.

Acel interesant copil al civilizației, acel nobil cavalier... de industrie petrecea o mare parte a zilei închis în odaia lui cu o păreche de cărți în mâni, pe care le amesteca neconținut, le așeza în deosebite chipuri, le suceea, le tăia, deprinzând și iscodind fel de fel de *teșmecherii* ce întrebuinta sara spre a punge pe pontatori. Și trebuie să mărturisesc că el agiunsesse la o ghibăcie atât de măiastră în măsluirea cărților, încât ar fi meritat cu toată dreptatea o odă *escamotofilă* în soiul acelei adresate d-lui Rodolfo de d. Eliad, marile *ammiratore della prestidigitazione*.

Paraua (*boldind ochii*) : Ce cuvinte sunt aceste ?

Galbânul : Aceste sunt câteva cuvinte dintr-o nouă limbă românească ce se descopere acum la București.

Paraua : Dar *escamotofil* ce bazaconie este ?

Galbânul : *Escamotofil* e văr primar cu *brațulba*, cu *lungumbra* și frate de cruce cu *Broascăoietaurie* și cu *impercaicoitagi* a d-lui Aristia.

Paraua : Nu te înțeleg.

¹ Admirator al scamatoriei (ital.).

Galbănul: Te cred; dar lan întreabă pe croitorii lor dacă înțeleg cuvintele *teşmecherii* și *haram*, și să vezi că ți-or răspunde: *nu te capisc* sau: *nu te cumprind*¹.

Paraua (*clătînând capul*): Mari sunt minunile tale, Doamne!

Galbănul: Zi mai bine: mari sunt minciunile oaminilor!...

[Tânărul, jucând cărți și făcând datorii, este nevoit să dea galbenul unui zaraf. Acesta este prins într-o pădure de către haiduci, care împart punga zarafului. Galbenul revine căpitanului de haiduci.]

Acest român era cu adevărat voinic, și dacă se făcuse tălhariu de drumul mare, nu că doar îi era sete de bani, dar pentru că sâmțea ceva în inima lui care îl îndemna să caute prilejuri de vitejie; primejdiiile avea pentru dânsul un farmec magnetic care îl trăgea fără voie, și sunt încredințat că dacă ar fi avut norocire să se nască cu trii sute de ani mai înainte, pe când românii era în lupte, el și-ar fi dobândit un nume de viteaz mare. Singura slăbăciune ce avea era că iubea prea mult nevestele măritate, și fiindcă acestea au avut de când lumea o ferbinte aplecare pentru voinici, s-au întâmplat că mulți bărbați însurați era mânioși foc asupra căpitanului și giuraseră să-și răzbune asupra lui.

Mai ales unul, un grec care fusese arnăut în vremea domnului Ioniță Sturza, îi păstra o dușmănie de cele ascuțite, pentru că sâmțea pe frunte, de o bucată de vreme, oarecare mâncărimi ce-i înfierbânta crierii și-l făcea să viseze noaptea tot soiul de vite corno-rate. El se așezase de vro doi ani în târgul Hertii, și

¹ Înțeleg (ital. : *capisco* ; fr. *comprend*).

de vro opt luni se însurase cu o fată tânără, care era vestită de frumoasă pe toată linia hotarului.

Cum și ce fel se cunoscuseră și se daseră în dragoste căpitanul cu femeia arnăutului, nu ți-oi putea spune... dar știu că în toate serile, pe la asfințitul soarelui, stăpânul meu își încăleca murgul și se ducea de se întâlnea cu dânsa la o cumătră a ei ce ședea în marginea târgului. Arnăutul, se vede că înțelesese în sfârșit pricina vizitelor dese ce făcea nevasta lui în casa cumătrii sale, căci se pregăti de vânat, luându-și hăitași, arme și c.l.t. Hăitașii însă îi alesese printre câțiva bărbați, care ca și dânsul avea ceva pică asupra căpitanului.

Într-o sară, cum răsări cea întâi stea pe cer, stăpânul meu, după ce își împărți tovarășii pe la deosebite potice, încălecă murgul și se porni pe o cărare îngustă ce ducea la margina codrului. Era o lună cum o doresc amarezii, o lună plină de o tainică lumină care învăluia tot codrul și răzbătea printre frunzele copacilor. O tăcere adâncă, o liniște sfântă domnea în lume. Nu se auzea altă decât pasurile calului pe cărare. Căpitanul scoase de sub mintean o tambură mică cu strune de sârmă și împreunându-și glasul cu ea, începu a cânta un vers jalnic, ce-mi pătrundea inima, măcar că-i de metal.

Tot mergând și cântând, iată că ieșirăm din codru și sosirăm pe o culme nu departe de târgul Herții. Acolo stăpânul meu se opri, cătă împregiur și, puind două degite în gură, dură o șuierătură de cele haiducești, care clocoti grozav în codru și care îmi țiu multă vreme în urechi. Îndată pe urmă, o ferestruică se luminează la o casă din târg; iar căpitanul, sărind vesel de pe cal, se îndreaptă rapide în partea ei. După câteva minute el era în brațele frumoasei sale iubite

și se dizmierda și se dragostea amândoi, precum odinioară ne dizmierdam noi, scumpa mea lună... Îți mai aduci aminte?

Paraua (oftând): Ah!...

Galbănul (asemene): Și iar ah!... (După o scurtă și dureroasă tăcere). Nimic nu-i statornic în lume: tinerețile trec, norocul pere tocmai când gândești să gusti mai bine plăcerile lui. Cât de fericite minute petrecea stăpânul meu cu iubita lui și ce triste minute era să urmeze după ele!

Așa-i legea crudei soarte,
Azi plăcere,
Mâni durere,
Azi viață și mâni moarte!

Paraua (din fundul inimei): Of... of!

Galbănul (asemene): Și iar of!... Ce să-ți mai spun? Voinicul meu căpitan se văzu deodată încungiuat de vro zăce oameni înarmați și comenduiți de însuși bărbatul iubitei sale. Într-o clipă el fu aruncat la pământ și, în locul albelor brațe ce-l strângea cu un minut mai înainte lângă un pept înfocat, sărmanul sânti niște lanțuri răci ce-i cuprinseseră tot trupul ca un șerpe. Poziția lui era cu atât mai neplăcută că avea multă asămănare cu poziția zeului Mars, când acest viteaz donjuan ceresc fu prins cu Afrodita în mreжіle lui Vulcan. Afrodita din târgul Hertii au fost trimeasă la o monăstire după stăruințele armăntului, și nenorocitul meu stăpân dus la una din cele 13 isprăvnicii a Moldovei. Acolo ispravnicul li făcu o de aproape cercetare și-l espedui la Iași, unde, fiind giudecat, i se închise o hotărâre destul de sărată, adică: i se încuviință un cvarțir de câțiva ani la

ocnă pentru ca să-și *prefacă*, să-și *îmblânzască* și să-și *îndulcească simțirile morale* !... Cât pentru tovarășii săi de hoție, am aflat mai târziu că unii au trecut peste hotar, pentru ca să facă voiajuri de plăcere, iar câțiva au izbutit a se înălța între oameni... prin ajutorul ștreangurilor spânzurătoarei.

Paraua : N-ai făcut, dragul meu, o observare ? că toți tâlharii de drumuri și de codri sunt spânzurați în târguri... Oare pentru ce ?

Galbânul (*declamând*) : *Où peut-on être mieux qu'au sein de sa famille !¹*

Paraua (*râzând*) : Ha, ha, ha... bată-te norocu, că poznaș mai ești !

Galbânul : Ispravnicul ce mă luase o dată cu doprosul era, cum se zice, un om a trebli. Cunoscând toate chipurile legiuite de obiceiul pământului întru a să folosi de prilejuri, el izbutise a-și preface slujba în chivernisală și, slavă domnului ! după câțiva ani, își făcuse o stare ca oamenii. Avea, sărmanul, două moșioane luate de la răzeși, avea câteva suflete de țigani, și era cunoscut în tot ținutul de gospodar cumsecade. Mai era încă cunoscut și de creștin cu frica lui Dumnezeu, pentru că știa Crezul grecește pe de rost, măcar deși nu înțelegea nicidecum astă limbă ; pentru că se împărțăsea de două ori pe an și pentru că făcea ades paraclisuri în casă. Cu toate acestea, bunul nostru creștin nu se sfiia a poronci să bată la talpe pe vreun român ce nu-și putea plăti birul, tocmai când el rostea *Tatăl nostru*, tocmai când zicea cu mare evlavie : „Și ne iartă nouă, Doamne, greșelele noastre, precum și noi iertăm greșiților noștri...” Altmintere

¹ Unde te poți simți mai bine decât între ai tăi ! (fr.)

era bun la suflet, atât de bun, încât cucoana d-sale îl trimetea fără voie în comisii, când avea gust să rămâie singură acasă.

Boieriul ispravnic, precum am spus, avea o cucoană; cucoana avea un verișor al doile. Boieriul ispravnic era bătrân și urât; cucoana era între două vârste, adică: nici prea crudă, nici prea coaptă, nici urâtă, nici frumoasă, dar mai mult *hazlie*. Verișorul era numai de vro nouăsprezece ani, destul de *nostim*, dar cam prostuț din fire și cam obraznic din creștere. Boieriul ispravnic iubea numai două lucruri în lume: 1-i banii și 2-le nevasta. Cucoana, asemenea, slăvea numai două lucruri pe pământ: 1-i banii și 2-le verișorul. Verișorul iarăși adora numai două lucruri în viața lui: 1-i banii și 2-le vânatul.

Aceste trei deosebite patimi, a căror *fondos* eram noi, banii, se specula între ele cu fel de fel de chipuri, unele mai curioase decât altele, și prilejea niște scene de tot comice. Spre pildă: când simțea cucoana că iubitul său bărbat se folosise de vrun *chilepir*, își pregătea un arsenal întreg de căutături înfocate, de suspinuri fărâncătoare și de note în *b mol*, carele cu toate era menite spre a-i întoarce capul și spre a-i stoarce banii. Așa, înarmată de acea grozavă și primejdioasă artilerie, isprăvniceasa intra în odaia boieriului și începea dintâi a-l împoșca cu mii de săgeți din ochi, unele mai dulci decât zaharul, altele mai pătrunzătoare decât ferul; și când videă că nenorocitul începea a să uimi, atunci da drumul oftărilor arzătoare și a notelor în *b mol* carele, ca un batalion de cavalerie, se arunca asupra lui, îl ametea, îl tulbura și-l aducea în starea unui *automat*. Pe urmă o încolecire de brațe împregiurul gâtului și o dulce sărutare între sprincene desăvârșă biruința, și îndată toți

galbinii din buzunariul boieriului se strecura zuruind în palma cucoanei. Nu am trebuință să mai adaug că el, când se deștepta din acea amoroasă magnetire, se treza totodată și pornit într-o comandirovcă poron-cită de însași dragăstoasa lui nevastă.

Paraua : Și ce făcea ea cu atâte parale ?

Galbânul : Ce parale !... Zi galbini.

Paraua : Așa vine vorba.

Galbânul : Cucoana isprăvniceasa lua lecții de limba franceză, pentru că astăzi în Moldova e cam rușine să vorbească cineva românește, și alesese drept profesor pe verișorul ei, care fusese crescut într-un pansion din Iași și care învățase acolo a *moncheri* pe fieșcare. Acele lecții se da și se priimea sara, după purcederea bărbatului, într-o odaie plină de divanuri și luminată numai de o singură lampă. Profesorul și cu scolerița lui se puneau pe o sofa și lecția se făcea în următorul chip :

Scolerița : Spune-mi, verișorule, cum se zice franțuzește : *te iubesc* ?

Profesorul : *Je vous aime !*

Scolerița (cu o dragălașă căutătură) : *Je vous aime !*

Profesorul : Sau : *je vous adore.*

Scolerița (adăugând pomenitei căutători un glas dulce și tremurător) : *Je vous aime, verișorule, je vous adore.*

Profesorul (rușinându-se) : *Et moi aussi.*¹

Scolerița (luându-l de mână) : Dar... *aș vrea să te sărut, cum se zice ?*

Profesorul (coborând ochii) : *Je voudrais vous embrasser...*

¹ Și eu de asemenea (fr.).

Scolerița (cu glasul înfocat): *Je voudrais vous embrasser, verișorule.*

Profesorul (tulburându-se): *Et moi aussi.*

Scolerița: Dar... cine te oprește, cum se zice?

Profesorul: *Qui vous en empêche?*

Scolerița: Hai să spunem de la început.

Profesorul (tremurând): *Je vous aime.*

Scolerița (cu patimă): *Je vous adore.*

Profesorul: *Je voudrais vous embrasser.*

Scolerița (iute): *Qui vous en empêche, verișorule?*

Dă-mi voie, scumpa mea, să nu urmez pân' la sfârșitul lecției; ți-oi spune numai că din *je vous aime* în *je vous adore*, toți galbinii luați din sânul ispravnicului trecea în mâinile verișorului, drept plata sânguinței sale.

Prim asemenea chipuri și eu, draga mea, am călătorit din pungă în pungă și am agiuns în sfârșit a fi proprietatea tânărului profesor de: *je voudrais vous embrasser.*

Ți-am spus că el iubea vânatul. Această patimă se dezvălise în inima lui cu atât mai strașnic că era foarte rău chitaș și, în urmare mai toate paserile îi trecea pe la nas. În zădar el le alunga cu haliciurile prin văzduh; nici una din ele nu vroia să-i împlinească mulțămirea de a pica. Într-o zi, nenorocitul meu vânător se trezi cu hotărâre să facă minuni și să nu se întoarcă acasă decât cu cel puțin două care mocănești pline de jigănil ucise; dar, precum știi, hotărârea și împlinirea sunt două lucruri care n-au obicei a se întâlni am ades. Cu toate acestea, stăpânul meu se îmbracă în tot costumul de vânător și se porni cu pălăria de paie pe urechi, șulerând o bucată din opera

*Zampa*¹: *Il faut céder à mes lois*²... ca un om sigur de biruință. Și nici nu putea fi almintere de vreme ce avea cu el triizeci de încărcături gata, o torbă nouă și o pușcă de Lepage cu două țevii. Bine încredințat deci în ghibăcia lui, el ieși la câmp, aruncând impregiurul său căutături pline de lăcomie și de cruzime.

Trebuie să știi, iubita mea, că nu este tigru, nu este hienă, nu este, în sfârșit, lighioaie pre pământ mai crudă decât un vânător prost în cele dintâi a lui cercări. Țelul său este numai ca să ucidă pentru ca să se încreadă că-i pușcaș; de aceea trage în toate părțile, în toate jigăniile, fără deosebire: găini, prepești, curcani, vrăbii, ba încă, de nu s-ar sfii, ar slobozi pușca și peste oameni. Se înțalege de la sine că cele mai multe ori el împrăștie în vânt oî întregi de praf și că se ostenește zile mari degeaba. Iar dacă i se întâmplă să doboare vreo păsăruică oarbă... să-l vezi atunci cum aleargă cu ochii boldiți la locul unde au zărit-o picând: gard, șanț, spini, el răzbate tot, fără sfială; ar trece și prin foc fără a lua sama, căci atunci el nici nu vede, nici n-aude. Își perde ceasornicul, pălăria, pușca... dar nu-i pasă; el au lovit!... și de vreme ce-au lovit, e pușcaș bun. Această idee măgulitoare atâță focul ce-l înflacăă și dă aripi picioarelor sale, carele aleargă, saltă, zboară fără a atinge pământul. Și când zărește în iarbă paserea rănită, să-l vezi cu ce turbare se aruncă asupra ei, și pe urmă cu ce fudulie o rădică până la ochi ca să o privească mai de aproape. Atunci i se pare că ține o lume în mână! Bucuria lui este nebună; ar vroi să

¹ Operă comică în 3 acte de Louis-Joseph-Ferdinand Herold (1791—1833). S-a jucat și la Iași la 4 dec. 1840.

² Trebuie să te pleci legilor mele (fr.).

lege paserea la pept ca o decorație, dar, aducându-și aminte că are torbă, o pune într-însa, și apoi o scoate de zece ori pe minută pentru ca să o mai vadă. Desertăciunea lui găsește pricină de fală în moartea unei ființi nevinovate !

Cea întâi pasere care au fost jărtfa cruzimei stăpânului meu era un botgros. Pare că-l văd și acum pe creanga unui păr sălbatic, cu gușa umflată de cântare ! Vânătorul meu se apropie de el pe furis, ca un motan, îl chiti multă vreme, trasă chedica puștii, și bietul botgros pică pe iarbă, slobozind un țipăt dureros !... Îl lovise tocmai în gușă. Acea scenă m-au înfiorat așa de tare și totodată au trezit în mine o ură atât de cumplită asupra tuturor oamenilor, încât m-am hotărât pe loc a mă depărta de verișorul isprăvnicesii și, dar, profitând de uimirea ce-l cuprinsese în vremea când alerga să puie mâna pe victima lui, am sărit iute din buzunar și m-am ascuns în iarbă. De atunci, iubita mea, am rămas încredințat că în oameni sunt semințe de cruzime carele, dacă ar avea prilejuri favoritoare pentru dezvoltarea lor, ar acoperi fața pământului cu mii de Neroni.

Paraua : De nerozi ?

Galbănul : Neroni. Cât pentru nerozi, după cum le zic în Valahia, slavă Domnului ! seminția lor s-au dezvoltat și au înflorit destul de bine în lume.

Paraua : Mai ales de când s-au lățit mania de a avea spirit.

Galbănul : Acum eram liber !... liber !... 'Întălegi tu, iubita mea, toată dulceața și toată puterea acestui cuvânt ? Neatârnat de nime, scăpat de închișorile pungilor !... volnic de-a face tot ce-mi plăcea !... În ceasul acela am gustat cea mai mare fericire în sufletul meu, căci nimic pe lume nu e mai scump și mai slăvit decât

libertatea ; ea este dorul cel mai neprețuit ce l-au dat
Dumnezău oamenilor. Și să știi de la mine că atunci o
nație se apropie de moarte când începe a fi surdă la
glasul libertății !

Paraua : Acest adevăr e vechi de când lumea și
îl știu de mult.

Galbănul : Cum se poate ?... Eu credeam că l-am
descoperit sângur.

Paraua (zâmbind) : Spiritele înalte se potrivesc
ades la gânduri.

Galbănul (se închină) : Eram liber, precum ți-am
spus, într-o câmpie înflorită ce răsună de cânticile pă-
sărilor.

Clocârliile voioase în văzduh se legănau

Și-nturnarea primăverii prin dulci cîrîpîri serbau.¹

Florile dizmierdate de un vîntușor lin răspîndea
în aer feliuri de miroase ce mă îmbăta de mulțămire.
Stam culcat între doi toporași și mă uitam la soare cu
dragostea unui frate, căci, zisa poeziilor, soarele nu este
altă decît un glob de aur. Razele sale luneca pe fața
mea, dându-mi o sărutare ferbinte, ce mă făcea să
strălucesc de bucurie. Vai mie ! puteam oare gîndi că
tocmai el va fi pricina nenorocirii mele și a de isnoa-
vei robiri în care am agiuns !... Acum sunt încredin-
țat de adevărul proverbului românesc ce zice că :
fratele-ți scoate ochii !... și păstrez o deosebită admi-
rare pentru fabula lui Alexandrescu, *Toporul și pădu-
rea*, care zice :

Că în fieșce țară

Cele mai multe rele nu vin de pe afară,

Nu le aduc străinii ; ci ni le face toate

Un pămîntean de-ai noștri, o rudă sau un frate.

¹ Primele două versuri din poemul epic *Aprodul Purice*, pu-
blicit în 1837 de C. Negruzzi.

Paraua (cu entuziasm): *Aferim, aferim!*

Galbănul: (după o scurtă tăcere): Ți-am spus, draga mea, că câmpia unde mă desfătam cu atâta mulțămire vuia de cânticile păsărilor, dar mai cu seamă de vro câteva minute ea răsuna de glasul îngeresc a unei tinere copile ce culegea flori aproape de mine. Zic îngeresc, pentru că așa-i obiceiul, cu toate că nimeni nu cred că au auzit glasul îngerilor; și socot că așa nimeri mai bine zicând *argintiu*, mai ales că acest cuvânt îmi aduce aminte de glasul tău, ce m-au încântat așa de mult în buzunariul căpitanului Costiță.

Paraua (varsă o lacrimă de înduioșire).

Galbănul: Ai însemnat că și mine, scumpa mea, cât e de frumos neamul țiganilor care trăiesc în partea munților și ce figuri regulate și vioaie se găsesc printre femeile lor; dar crede-mă că niciodată, de când mă aflu în Prințipatele românești, n-am întâlnit trăsături atât de gingașe, atât de bine împreunate și într-un cuvânt atât de plăcute ca a Zamfirei (așa se numea copila ce culegea flori lângă mine). Lasă că era tânără numai de vro șeisprezece ani și că avea încă acea frăgezime copilărească atât de neprețuită în podoaba unei femei, dar apoi toate mișcările ei, căutătura sa, glasul său avea un ce mai deosebit, un aer de sălbătăcime încântătoare, ce o asemăna cu o căprioară sprintenă în momentul când sânte vânătorul în codri. Părul său negru ca până corbului era împletit în coșți împodobite cu bănuți de argint și cu floricele; la gât purta o salbă de mărgele roșii și albe și de rubele, care sălta pe sânul ei la tot pasul pricinuind un zinghet delicat și strălucind felurit sub razele soarelui. Toată haina ei era o cămeșă albă cusută cu alțițe de fir și de mătăasă pe la umeri și pe la gât și o foltă albastră cu dungi vișinii, ce încungiura trupul său miădios ca

o trestie și *tras prin inel*, după cum zic românii. Ce să-ți mai spun?... Pentru ca să-ți dau o slabă idee de toată persoana Zamfirei ar trebui să fac o fiziologie întreagă de fieșce parte îndeosebi, sau să urmez unor autori care, vroid a descrie un portret, întrebunțază chipul obicinuit în pasporturi. Aș zice dar ca dâșșii că avea :

Ochii, ca seninul după ploaie sau ca floarea de ci-coare.

Genele, lungi ca un vâl de mătasă.

Sprincenele, bine arcate ca arcul amoriului.

Obrazii, rotundo-lungăreți și vâpsiți ușurel de pur-pura aurorii, care de câte ori se ivește totodată și zâm-bește, pentru înlesnirea rimei și plăcerea poeților.

Gura, boboc de trandafir, giunătațe desfoiat.

Dinții, sâmburi de măr fără coajă, sau mărgăritar.

Părul, vezi mai sus.

Gatul, de lebădă, după obiceiul vechi.

Sânul...

P a r a u a (cu puțină gelozie): Cred că nu l-ai cer-tat de aproape.

G a l b â n u l: Ba încă m-am și legănat pe el!... Și pot zice fără rușine că m-am sâmtit oarecum mân-gâiet de perderea libertății mele când au dat Zamfira cu ochii de mine (căci stecleam din pricina soarelui!) și mai ales când, zâmbind cu mulțămire, m-au aninat de salbă și m-au culcat pe sânul ei atât de minunat, atât de rotund, atât de frumos! Ce leagăn, scumpa mea, ce leagăn! Să trăiești și să mori pe dânsul fără a dori altă fericire pe pământ și alt rai pe ceea lume.

P a r a u a: Bre, bre / ce entuziasm!... Dacă nu te-aș cunoaște, aș crede că ești un tânăr poet ce ai scăpat de-abia de pe lașele școalelor.

Galbănul: Și n-ai greși, pentru că înfățișarea Zamfirei m-au cuprins de o mirare așa de infocată, încât deodată m-au trăsniț un fulger poetic și am improvizat pe loc următoarele versuri :

Frumoasă copilă !
Spune-mi de unde vii
Cu zâmbet pe guriță,
Cu mândri ochi și vii ?

Ce inger mult ferice
Din ceruri te-au adus
Și pre pământ, aice,
Gingașă te-au depus ?

~~Tu ești o nălucire,~~
Tu ești o nălucire,
Un farmec aurit,
Un vis de fericire,
Un inger de slăvit !

Din cer ești o minune,
Și dulce-i glasul tău
Ca sfânta rugăciune
Când bate ceasul rău !!

Paraua: Bravo, bravo !... Îmi pare bine că, pe lângă cele multe calități, mai ai și talentul improvizației în privirea țiganelor. Toată bucata e plină de o armonie muzicală ce sună a drâmbă : dar mai cu samă *farmecul aurit* îmi place și-mi aduce aminte de minunatul compliment ce au făcut odată un scriitor de la oarecare instanție unei duduți din oarecare mahala, zicându-i : că-i frumoasă ca o *otnoșenie* scrisă pe hârtie *galanțchi*.

¹ Poezia a fost publicată de Alecsandri în ciclul *Suvenir* sub titlul : *Frumoasă copilă*.

Galbănul: Ah! parale, parale! Ființe neînțelese ce sunteți! Vroiți totdeauna să ne țineți în mrețele voastre și să nu avem nici ochi, nici gură, nici suflet decât numai pentru voi. Iar dacă ni se întâmplă să ne întoarcem căutăturile aiure, atunci vai și amar pentru noi, sărmanii galbini olandezi!... Acele versuri pe care numai eu știu cât am asudat până ce le-am improvizat!... acele versuri în care mi-am vărsat toată inima!... tu le iei în răs pentru că au fost adresate altie, iar dacă le-aș fi făcut pentru tine, sunt sigur că le-ai fi găsit minunate. Dar ce stau eu de te învinovătesc...

Astfel este sexul, nu e vina ta.¹

Paraua: Așa, frumos vă vede! Voi ne înșelați, ș-apoi voi săriți cu gura înainte; altă vorbă n-aveți decât că astfel este sexul, fără a mai luat în privire toate jărtfiele câte le facem noi pentru voi.

Galbănul: Dacă-i vorba de jărtfe, apoi mă închin cu plecăciune (se închină) și mă întorc iarăși la sânul fărmăcător a Zamfirei. Ea mă duse spre niște corturi ce se zărea departe, la poalele unui codru, și când fusem aproape de el, ne leși înainte un flăcău țigan, nalt, sprinten, voinic, cu ochii mari și negri, cu părul lung și negru, cu fața arsă de soare, dar frumoasă și vioaie. El era Nedelcu, lăutariu vestit, ce îți rupea inima când trăgea din arcuș un cântic de jale și care te făcea să gioci fără voie când suna o horă. El se iubea cu Zamfira din copilărie și după multe necazuri și chinuri ce suferiseră amândoi de cea parte de Milcov, izbutiseră

¹ Refrenul poeziei lui C. A. Rosetti: *A cui e vina*, din vol. *Ceasurile de mulțămire*, Buc., 1843.

a scăpa din ghearele unor stăpâni nemilostivi și a trece în Moldova, unde trăia în pace împreună de vro șase luni.

— Cules-ai multe flori, dragă Zamfiră? îi zise Nedelcu sărutând-o.

— Am cules cele mai frumoase din câmp, pentru ca să le pun la pălăria ta, dar cea mai scumpă mi-am pus-o eu la gât. Și zicând aceste, Zamfira mă arăta pe mine în salbă.

— Un galbân! strigă Nedelcu cu mirare. Unde și cum l-ai găsit?

— În câmp, căutând flori cu gândul la tine... căci de câte ori gândesc la tine, totdeauna dau de noroc.

Nedelcu sări în sus, chiuind de bucurie și pe urmă, rădicând pe Zamfira în brațe, o duse până sub cortul lui, jucând ca un copil și sărutând-o cu dragoste.

Nu știu dacă ai însemnat vreodată sătrile țigănești și dacă ai vreo idee lămurită asupra vieții curioase acestui neam nomad, ce se poartă neconținut cu toată averea lui din câmp în câmp, din sat în sat, din codru-n codru?... Flestecare țigan are șatra lui, făcută din mai multe bucăți de țoluri afumate, și o căruță cu roți nalte ce-i slujește de culcuș sub cort, când se oprește, și în care își poartă toată familia și toate măiestriile când călătorește. Pușkin, vestitul poet rusesc, zice în poemul său *Tiganii*, tradus românește de A. Donici:

Magarii în spinare duc
Copii mici; iar ceilalți,
Femei și fete și bărbați,
După căruțe pe jos se duc,
Toți peticiți și dezbrăcați.

Ce veselie, ce cântare!
Ce vorbe și ce vuleț mare!
Răcnește ursul, câinii latră
Și scârție neunsa roată.

În adevăr, nu e priveleşte mai deşănţată şi mai originală decât a unei cete de ȝigani la drum ! Giudece cu barba albă şi cu faţa neagră merge pe cal pag înainte, îmbrăcat cu giubea roşie şi încunjiurat de vro trii sau patru bătrâni ca dânsul, serioşi şi purtând giubele albastre şi lungi. Ei sunt cărmăci caravanei şi totodată *statul* ce giudecă şi hotărăşte pricinile şi gâlcevile între ceilalţi ȝigani. După dânsii vin în rând o mulţime de căruţi nalte şi pline de copii, de capre, de foi, de strenţe ş.c.l., căci ȝiganul nu poate trăi fără strenţe. El şi ele au o tainică potrivire. Cu cât giubeaua e mai ferfelită, cu atât ȝiganul e mai fudul, şi când îi trece părul prin căciulă, atunci îi pare că poartă coroană. Aşa-i firea lui ; îi place să-l bată vântul şi să-l ardă soarele ; şi cele mai de multe ori, pentru ca să-şi împlinească această plăcere, el se dezbracă gol până la brâu. Atunci să-l vezi cât e de vesel ! să-l auzi cum cântă de voios ! pare că-i toată lumea a lui.

Paraua : Mi s-au întâmplat şi mie odată de am văzut o clăie de lăieşi în treacăt, şi cu adevărat acel spectacul mi-au făcut aşa de mare impresie, că nu-l pot uita. Bătrânii gârbovi de vrăstă sta culcaţi în căruţe şi se pârlea la soare, iar pe lângă ei urma pe gios toată familia : femei cu copii la sân, fete cu coife albe pe cap, flăcăi trăgând urşi după dânsii, cai, mânzi, vaci, câni, toţi *buluc* la un loc, toţi grăind, răcnind, răzând, nechezând, urlând şi umplând câmpii de un zgomot sălbatic ce da fiori. Cât pentru strenţe nici nu pomenesc, pentru că în adevăr ele sunt una din părţile cele mai caracteristice a ȝiganilor nomazi ; am însănat însă că ei au şi o dragoste mai deosebită pentru caii pagi şi bălţaţi.

Galbănul : Aceasta e încă o taină a gustului ȝigănesc, pe care nu mi-am putut-o tălmăci decât prin

proverbul latinesc : *de gustibus non disputandum*¹... Câți oameni care în privirea coloritului sunt și mai neînțeleși, căci își schimbă floarea în toate zilele, atât trupestă cât și sufletește ! Dar să lăsăm aceste înșămări fiziologice și să ne întoarcem iar la țigani. Pre cât ei sunt vrednici de privit în călătoriile lor, cu atât și popasurile lor sunt curioase. Pușkin face o descriere foarte vie de un lagăr țigănesc la începutul poemului său :

El astăzi iată au rămas
La mal de apă pentru mas.
Cu țoluri rupte, afumate,
Căruțele le învălese
Pe deasupra până la roate ;
Apoi femeile gătesc
Mâncare proastă și se pun
Buluci pe lângă ceaun.
În depărtare se privește
Cum caii pasc la iarbă verde,
Iar după șetre, dezlegați,
Sed urșii bine învățați.
Gâlcevi și vorbe și strigare,
Amestecate cu cântare
Și sunetul de ferării
Asurdă locul în câmpii.

Cum și-au așezat corturile în apropierea unui târg sau a unui sat, bărbații, dintre care cei mai mulți sunt ferari sau lingurari, purced să vândă drâmbe, coveți, lăcăți, fuse ș.c.l., babele se duc de trag cu sorții fetelor românce pe la case, flăcăii merg de gioacă ursul prin ogrăzile boierilor, și numai nevestele rămân la șetre pentru ca să gătească de mâncat, în vreme ce copiii lor aleargă goli pe câmp giucând *tananaua*, iar când se întorc cu toții sara la corturi, atunci să auzi

¹ Gusturile nu se discută (lat.).

răcnete de copii ce cer de mâncare, latrete de câni go-
niți de la ceaunul cu mămăligă, nechezuri de cai ce
vin de la păscut, cântice de flăcăi și de fete mari ce
se întorc din luncă de la culesul fragilor, sfezi, diz-
mierdări, vaiete, hohote, chiote, sunete de cobze, de
scripce, de drâmbe; toate acestea la un loc, rădicân-
du-se în văzduh o dată cu fumul ce iese de sub fiecare
șatră. Și puțin mai în urmă, cum s-au culcat soarele
cum s-au stins focurile, pare că nici n-au fost, nici nu
mai sunt... O tăcere adâncă domnește peste tot; oa-
meni și dobitoace, toți odihnesc; numai câinii se aud
lătrând la lună și numai vro babă-cloanță se zărește
culegând buruieni pentru discântici.

Astfel de viață petrecea și Zamfira cu Nedelcu, cu
astă deosebire, însă, că pe dânsii nu-i fura somnul
îndată ce răsărea stelele, pentru că ei se iubea cu tot
focul tinereții și le plăcea lor mult a să primbla îm-
preună pe lună.

Paraua: Curios lucru! ce plecare au poezii, amo-
rezii și privighitorile pentru lună!

Galbănul: Eu socot că aceasta vine din tainica
legătură ce este între ei. Razele lunii sunt dulci ca
glasul privighitoarei, cerești ca poezia sufletului și
tainice ca amorul sfânt.

Paraua: Foarte frumos, dar pentru buhne și li-
lieci ce poți zice?

Galbănul: Aceste iubesc luna pentru că... nu le
place soarele și trăiesc la întuneric pentru ca să facă
cum au făcut părinții și strămoșii lor. Dar încă o dată,
să ne întoarcem la Zamfira. Istoria ei este foarte inte-
resantă și trebuie să ți-o povestesc.

Paraua: Caută însă, te rog, să fii mai scump la
vorbe, pentru că vorba multă-i sărăcia omului.

Galbănul: N-ai frică, mi-oi face gura pungă.

Zamfira s-au născut sub șatră, pe malul Oltului, unde își întinseseră lingurarii corturile pentru ca să petreacă vara. Tatăl său era giude și măică-sa trăgea cu boghii sau căta în oglindă și în talgere cu apă prin curțile boierești, pentru că era vestită de măiastră și le spunea la toți norocul ca și când ar fi cetit pe carte. Știi, scumpa mea, că țigancile sunt foarte ghibace în tot soiul de vrăjitorii și de descântice de diochi, de șerpe, de dragoste ș.c.l. Aceste taine au fost introduse în țările aceste o dată cu venirea țiganilor și, după părerea mea, ele nu sunt altă decât niște slabe și proaste rămășiți ale acelei științi oculte, care era atât de dezvoltată la vechii egipteni.

Toată copilăria sa Zamfira o petrecuse în călătorii dintr-un ținut într-altul, oprindu-se cu șatrele vara în apropierea târgurilor și iarna în fundul codrilor, sub bordeie de pământ. Acea vreme fu pentru dânsa o vreme fericită, căci îndată cum răsărea soarele, ea alerga pe câmpi cu ceilalți copii, alungând fluturi din floare în floare, se rătăcea prin lunci după cules mure, după cuiburi de păsări, sau culegea lemne verzi de făcut fuse și linguri la strug. Duminicile se ducea la horile din sat, se da în scrânciob, privea cum giuca ursul după sunetul daerelii, și sara, când se întorcea la șatră, se aduna grămadă cu ceilalți copii pe lângă foc, asculta povești de la moșnegi și adormea voioasă în cânticele fluierilor. Nu avea nici o grijă!... puțin îi păsea că de-abia o acoperea o cămeșuică ruptă, căci dacă-i era cald, ea se scălda în Olt, și de-i era frig, ea giuca tananaua, cântând din gură :

O para, dă-mi o para,
Ca să-ți joc o tanana.

Nici nu ştia ce sunt papucii ; ea călca cu picioarele goale pe iarbă verde, şi când era ostenită, tatăl său o punea într-un desag aninat de spinarea unui cal. Fericit trai au fost acela pentru Zamfira, dar n-au ținut mult din păcate.

Într-o zi (abie era atunci Zamfira de şapte ani), un dorobanţ veni la tatăl ei şi îi poronci să-l urmeze cu ȝigani la ocârmuire. Îi duse pe toţi la Craiova, unde cu adevărat îi aştepta o mare nenorocire. Stăpânul lor sărăcise şi, fiindcă era silit să plătească nişte datorii ce avea, el se hotărâse a-şi vinde robii *prin mezat*.

Când sosi ziua mezatului, piaţa ocârmuirii înfăţişa un tablou vrednic de cele mai crunte vremi a barbariei. Ea era ticsită de ȝigani lungiţi la pământ cu ȝigancele şi cu copiii lor, plângând împreună şi căinându-se ca nişte adevăraţi osândiţi la moarte. O mulţime de boieri şi de negustori umbla printre dânşii, călcându-i în picioare şi arătându-i cu degetul ca pe nişte vite. Unul zicea : — Aista face zece galbini. Altul răspundea : — Eu n-aş da nici un căuş de făină pe el. Altul iar striga : — Vere, vere, nu te încurca în negustorii de ȝigani, că-s mai bune cele de boi. Din toate părţile auzai vaiete amestecate cu râsuri, lovituri de bici, ȝipete, ocări şi blăstămuri.

Telalul, în sfârşit, ieşi din căntelerie în mijlocul ogrăzii şi răcni în gura mare :

— Cinci galbini sălaşul !... Cine dă mai mult ?

— Şese, răspunse un boier.

— Şese şi trii parale, zise râzând un casap bogat.

— Şese şi opt parale, adăugă altul.

— Şapte galbini, răcni iar cel dintâi.

În vremea asta, un boier cu şlic şi cu ciubote roşii se apropiase de Zamfira, o apucase de mână şi o în-torcea când în dreapta, când în stânga, măsurând-o cu

ochii din cap pân-în picioare. După aceasta îi poronci să umble puțin, pentru ca să vadă de nu-i oloagă; îi cercetă dinții și se duse degrabă spre telal zicându-i:

— Dau zece galbini pe fata giudelui. Telalul strigă îndată: — Zece galbini fata giudelui!... cine dă mai mult? Una, două, trii, hareci! Să-ți fie de bine, cucoane.

Boierul plăti bani și se întoarse la Zamfira ca să o ieie. Tatăl ei însă și maică-sa, care auziseră târguirea, se oțeriră ca și când le-ar fi trecut un șerpe rece prin sân și se aruncară la picioarele boierului, sărutându-i poalele antereului și rugându-l cu desperare ca să nu-i despartă de copila lor. — Nu te îndura de noi, măria-ta — zicea sărmanii — că n-avem alt copil și suntem bătrâni; nu ne lua pe Zamfira, pentru numele lui Dumnezeu sfântul! că ne rupi inima. Vai de noi și de noi!... Fie-ți milă, cucoane, că d-ta ești boier mare și ți-a dat Maica Precista toate bunătățile lumii. Să-ți trăiască cucoana și copilașii, ca să-i vezi mari ca niște împărați... Cumpără-ne și pe noi ca să fim la un loc cu Zamfira, și ți-om fi robi la ce ne-i poronci... Zamfiro, draga tatii și a mamei, sărută și tu poalele măriei-sale ca să se îndure de tatăl tău și de mă-ta, că măria-sa-i boier mare și-i va da sfântul Hristos orice-a dori. Vai de noi! păcătoșii de noi!... Of! lasă-ne pe Zamfira! Și plângea nenorociții de-ar fi înduplecat o inimă de tatar, și se încolăcea de picioarele boierului, și se trăgea cu mânele de păr, și strângea pe copila lor în brațe, ca și când ar fi vroit să o facă una cu trupul lor. Boierul însă îi împinse cu piciorul ca pe niște câni, lovindu-i cu călcăiul peste cap, și strigă mânios: — duceți-vă la dracu, cioare bălțate, că vă pun acuși să vă măsoare cu biciul. Și zicând

aceste el smunci pe Zamfira dintre dânșii ca pe o buruiană din pământ.

Țiganul se sculă de gios plin de sânge și se puse peptiș dinaintea boieriului nemilostiv : — Dă-mi copila — striga el cu glas desperat — dă-mi copila, că mă sânt într-un ceas rău ; dă-mi pe Zamfira, păgânule, că-s turbat, îmi pierd mințile, dă-mi... Nu apucă însă să sfârșească și boieriul îl izbi cu palma peste ochi. Atunci nenorocitul giude nebuni de tot... Într-o clipă el se aruncă asupra boieriului de-l amestecă cu țărâna și, luând în brațe pe Zamfira, o sărută de trei ori și o ridică în sus cu gând ca să-i sfârșame capul de o peatră : — Mai bine te-or lua moartă decât vie !... răcnea sărmanul părinte în durerea sa.

Câțiva dorobanți ce se găsea aproape îi smuciră copila din mâni, iar pe dânsul îl legară cu picioarele la falangă și începură a-l zdrobi cu bicele. În vremea asta stăpânul Zamfirei se sculă din colb șchiopătând și, apucând-o de păr, o trasă cu de-a sila de pe piața Ocârmuirii, care răsuna de vaietele tatălui său și de bocitele maicăi sale. Așa biata fetiță fu despărțită pentru totdeauna de dragostea și dizmierdările părinților săi !...

Oi trece cu tăcere asupra vremilor celor dintâi a petrecerei sale în casa noului stăpân. Toată acea epohă e plină de dureri sufletești, de lacrimi, de zădanice jăliri și mai ales de necazuri mici, de pedepse fără vină mai crude și mai înfricoșate decât o mare nenorocire. Opt ani de zile ținu acea chinuire necurmată !... opt ani biata copilă fu supusă la lucrurile cele mai ostenitoare. Zi și noapte ea trebuia să fie pe picioare gata a urma tot soiul de poronci. Iarna, vara, pe ploaie, pe ninsoare, era osândită la

spălat în casă, la ceruit scândurile, la vărut pereții ș.c.l și pentru cea mai mică greșeală, pentru un pahar stricat, pentru o împunsătură greșită la gherghef, ocări, blăstămuri, bătăi, toate năpădea asupra ei din partea giupânesii Saftei.

Această rea femeie era tipul acelor slujnice obraznice, cărora slăbiciunea și bunătatea stăpânilor le încredințează oarecare putere pentru privigherea casii; ea părea să fi fost destul de frumoasă în vremea ei și se înțelege prea lesne cum au agiuns treptat din fată-n casă a fi giupâneasă în casă și în sfârșit stăpâna casei și a boieriului, căci acesta era holtei. Giupâneasa Safta avea acum vro patruzeci de ani, era naltă, uscată, galbănă de venin și slujită mai mult de răutatea ce ferbea într-însa, căci nimic nu preface atât obrazul unei femei ca răutatea inimei. Ea sâmta foarte bine că și-au trăit traiul și și-au mâncat malaiul, după cum zice vorba, și de ciudă își răzbuna asupra Zamfirei, pentru că Zamfira acum era de cincisprezece ani, era tânără, era frumoasă, vestită de frumoasă, încât toți din târg se minuna de ea. Iar mai cu samă boieriul, de o bucată de vreme, o găsea foarte pe plac și, fără nici o rușine, îi zicea vorbe și îi făcea propuneri mârșave, pe care Zamfira nu le putea înțelege. De câte ori se întâlnea cu dânsa, el o săruta, o dizmierda și, dacă ea vroia să fugă, o amenința cu bătaia. De acolo prepusuri din partea giupânesii Saftei, gelozii și în urmare iar pedepse pentru biata fată. Aceste scene triste se reinnoia pe toată ziua; dar, în sfârșit, Dumnezeu se milostivi de dânsa.

Intr-o sară, după ce adormiră toți în casă, Zamfira se coborî în grădină. Era o lună plină și voioasă, ce-i aduse aminte de copilăria sa. Ea se puse pe gânduri și începu a plânge, când deodată auzi după zaplaz un

glas străin ce o chema pe nume și zări dincolo de grădină un țigan tânăr ca de vro douăzeci de ani.

— Zamfiro, Zamfiro — zicea țiganul — nu mă cunoști? Uite-te la mine: eu sunt Nedelcu. Adă-ți aminte când ne jucam împreună pe malul Oltului lângă șatre și când alergam prin codri după cuiburi de păsări.

— Nedelcu! Tu ești, Nedelcu?... Nu putu rosti mai mult biata fată, căci o apucă un plâns de jale și de bucurie ce o înădușa.

— Eu însumi, Zamfiro dragă, m-am pornit înadins de la șatre ca să te găsesc și de-abia după trii luni am putut afla că ești aici.

— Sai degrabă zaplazul, Nedelcule, și vină lângă mine.

Într-un minut amândoi fură în brațele unui altuia.

— Ce face tatăl meu și maică-mea? Întrebă ea.

— Trăiesc, sărmanii, și te jălesc!

— Unde se află acum?

Nedelcu căută impregiur și, coborând glasul, răspunse:

— Ei sunt fugiți la Moldova și te așteaptă la hotar dincolo; dacă vrei să-i mai vezi până ce mai sunt cu zile, hai cu mine, Zamfiro.

La aceste cuvinte neașteptate Zamfira era să nebu-nească de multă bucurie; ea se lipi de peptul lui Nedelcu și zise: — Dumnezeu să-ți deie înzecit tot binele ce mi-l faci tu acum, Nedelcu!... Haideți, să scap odată de această casă, unde mi-am ros inima în dureri și în deznădăjduire. Haide, Nedelcu; eu de astăzi mă dau ție; tu să-m fii frate, rudă, ce-i vrea; îmi pun viața în mâinile tale. Iar tu, casă afurisită, ce mi-ai

slujit de temniță... să pice trăsнитеle pe tine și să nu se cunoască nici locul unde ești zidită !

Zicând aceste, Zamfira sări cu Nedelcu peste zaplaz și se depărtară amândoi de casa boierească.

Paraua : Știu că acum ai să-mi povestești greutatețile ce au întâmpinat amândoi până ce au trecut hotarul și bucuria ce au sămțit Zamfira când și-au văzut părinții, însă fiindcă toate aceste mi le pot închipui eu însumi, te poftesc să treci cu tăcere asupra lor și să-mi spui în scurt cum te-ai despărțit de Zamfira.

Galbânul : Această observare este foarte puțin măgulitoare pentru ambiția mea de narator ; cu toate aceste, iată că-mi înfrânez limba... Zamfira și Nedelcu trăia acum de vreo șese luni în toată fericirea unei dragoste liniștite ; toate le mergea pe plac și dulce le era viața.

Într-o noapte, ceriul se acoperise de nori întunecați printre care șerpuia mii de fulgeri, și bătea un vânt puternic care clătina țolurile șătrelor ca pe niște pânze de corabie. Trii călăreți se opriră lângă cortul lui Nedelcu, pentru că acum începuse a ploua, și intrară înlăuntru. Zamfira se îngălbini ca o moartă când îi zări, căci unul din trii era tocmai stăpânul ei.

— Ha, ha ! răcni boieriul ; aice mi-ai fost, giupăneasă Zamfiră ?... De șese luni de când ai fugit de la mine, te lăfăiești cu cioroi prin șătre ?... Las', că te-oi învăța eu să părăsești casa stăpânului.

— Și cum îi învăța-o ? strigă deodată Nedelcu, sărind drept pe picioare dinaintea lui.

— Cum ?... Așa ! răspunse boieriul, izbindu-l cu palma peste gură. Să știi, cioară, altă dată să nu te vâri în sufletul boierilor.

Nedelcu se făcui vânat de mânie, iar stăpânul Zamfirei, întorcându-se către ceilalți doi călăreți, le dete

poroncă ca să o lege cot la cot și să o puie pe unul din caii lor. Slugile se aruncară asupra ei, dar nu avură vreme nici să se apropie de dânsa, căci Nedelcu, apucând iute un topor, îl răpezi orbiș într-înșii, și boierul pică mort la pământ, cu capul crăpat în două. Tovarășii lui se făcură pe loc nevăzuți. Așa biata Zamfiră au scăpat de a doua oară din lanțul robiei, dar ce folos! Nedelcu peste câteva zile fu prins ferecat, giudecat și spânzurat.

Paraua: Dar Zamfira?

Galbănul: În ceasul când iubitul ei se zbătea în streang, dând o lecție de moral poporului adunat, sărmana leșină lângă spânzurătoare și își pierdu mințile pentru totdeauna.

Paraua (cu spaimă): Cum! nebună?

Galbănul: Nebună! Din ceasul acela sărmana sâmti o ură grozavă asupra oamenilor și părăsi tot, șatre, rude, părinți, pentru ca să se ascundă în mijlocul codrilor. Toată ziua ea alerga cu ochii țintiți înaintea ei ca și când ar fi alungat o umbră și, dacă întâlnea vreun om, țipa cu înfiorare și fugea până ce pica oboșită la pământ. Iar noaptea, când toată natura era cufundată în tăcere, Zamfira începea a cânta cu glas jalnic doinele ce învățase de la Nedelcu, și îndată pe urmă fața ei se lumina de o bucurie necunoscută; ea se apuca la joc atunci, până ce iarăși cădea ca o moartă gios. Sărmana Zamfiră! ea care era atât de frumoasă, să o fi văzut peste câteva săptămâni, te-ai fi spăriet!... Ochii i se înfundaseră în cap, obraji i se uscaseră, părul ei curgea pe umeri displetit și încălcit. Din tot trupul ei atât de bine făcut nu-i rămăseseră decât pelea și oasele. Sărmana Zamfiră! În ce stare ticăloasă o adusesese disperarea!

Paraua și Galbânul (oțtează împreună).

Galbânul (după o scurtă tăcere): Într-o zi câțiva oameni beți, întâlnind-o pe câmp, o luară de goană ca pe o feară sălbatică, cu gând de a glumi. Nenorocita fugea spărietă, țipând cu groază, când deodată un tânăr ce se găsea pe acolo la vânat se puse înaintea gonașilor și întinse pușca spre ei. Aceștia se făcură pe loc nevăzuți prin tufe, iar Zamfira, apropiindu-se de apărătorul ei, se uită la el cu ochii plini de lacrimi și-i zise: — M-ai scăpat de la moarte!... Ține galbânul ista că ți-a fi cu noroc. După aceasta ea mă dezlegă pe mine din salbă, mă dete în mâna tânărului care sta înlemnit de mirare și se depărtă de dânsul în fuga mare.

Paraua: Și n-ai aflat ce s-au mai făcut?

Galbânul: Peste câteva luni ea au murit la monăstirea Varaticului, după multe dureri grele!

Paraua: Nenorocirile Zamfirei și a lui Nedelcu m-au pătruns peste măsură. Dar cu toate aceste, te rog, iubite, să mai scurtezi povestirea întâmplărilor tale, pentru că de-abia ne mai rămâne un ceas pân-în ziuă, și, după cum știi, cânticul cucușului este pentru noi, ființi neglăsuitoare, un semn de spaimă. Numai oaminilor le este dată dreptatea de a rosti minciuni și parascovenii în ziua mare; iar noi nu putem avea glas decât de la miezul nopții și pân-în zori.

Galbânul: Nu te îngriji, scumpa mea; voi căuta să sfârșesc cât mai degrabă, pentru că de când vorbesc mi s-au cam dogit glasul, și mai ales că sunt curios să cunosc și întâmplările tale. Afară de tânărul la care mă găsesc acum, nu am mai avut alți stăpâni decât pe necunoscutul căruia mă dase Zamfira și pe un poet. Cel dintâi avea o figură blândă și frumoasă, un port elegant, un glas pătrunzător, care mă făcură într-o cli-

pală prietinelui său. Toată persoana lui avea un ce magnetic care mă trăgea la el și mărturisesc că din ceasul cum am intrat în mâinile lui, m-am simțit gata de a-mi jertfi și viața pentru dânsul !... Însămnat-ai, draga mea, ce înfrurire are fizionomia unor persoane asupra inimilor și putut-ai vreodată să-ți tălmăcești misterul simpatiei ? De unde vine că deodată te sâmți robit la privirea unei figuri, fără a-ți putea da samă de ceea ce sâmțești ? De unde vine...

Paraua : Acuși cântă cucoșul.

Galbânul (zâmbind) : Am înțeles !... Dar dacă mă întind cu vorba așa de mult asupra simpatiei, aceasta o fac pentru ca să poți înțelegi cum de am fost în stare să-mi pun eu zilele în pericol pentru ca să scap pe stăpânul meu de la moarte. Nu râde și nu socoti că mă laud, căci nu am slăbăciunile oamenilor. Eu, precum mă vezi, ființă mică și neînsămnată, m-am împotrivit dușmanului ce-l amienința, m-am luptat cu el, l-am biruit și am scos din ghearele morții pe singurul om din lume ce mi-au însuflat dragoste. Să fi fost oricare altul în locul lui îl lăsam să peară, căci deși oamenii ne slăvesc pe noi, monedele, știi că din împotrivă noi nu-i avem la ochi buni.

Paraua (cu nerăbdare) : Nu-ți lăsa iar sugetul, frate.

Galbânul : Tânărul meu iubea o damă cu multe grații, cu mult spirit și cu mult urât barbat.

Paraua : Iar o istorie de amor și de bărbat urât ?

Galbânul : Toate istoriile din lume sunt drese cu amor ; acesta este cel mai vechi și cel mai cu gust mezelic a unei întâmplări ; cât pentru bărbatul urât, se tălmăcește lesne prin nătângia oamenilor care repetetează, de când mitologia, istoria Afroditei cu Vulcan. Eu, dacă aș fi domn într-o țară, aș face o pravilă

după care numai oamini cei frumoși ar avea drept să se căsătorească cu femei frumoase, iar cei urâți ar fi siliți să ieie pe cele urâte, și prin chipul acesta sunt sigur că aş curma răul nestatorniciei și a necredinței. Ah! Doamne! De ce nu-s domn!

Paraua: Pentru că ești numai un biet *ban*.

Galbânul: Mihai Viteazul încă au fost ban, dar s-au făcut erou stăpânitor, încât au tremurat Țarigradul la numele lui. Eu sunt ban de Olanda și, deși nu-mi este dat a fi niciodată domn, gândesc că pot să fac domni!

Paraua: Pare că cântă cucoșul.

Galbânul: Cu vorba de cucoș mă faci un pui de găină. Iată dar că mă întorc la tânărul meu.

La unul din baleturile strălucite ce s-au dat în iarna trecută, el sta deoparte și vorbea cu o damă de cele pe care politeța veacului nostru le numește *mobili*, când deodată un cavaler strâns în frac, ce ținea două dame de mână, se opri dinaintea lui și îi făcu întrebare dacă preferază un înger sau un drac? Aceasta era o figură de la mazurcă. Tânărul meu se sculă pe picioare și răspunse zâmbind că: „fiind sigur să meargă în iad după moartea lui, vroește să câștige mai dinainte favorul dracilor și că, în urmare, îi preferază mai mult decât pe îngeri“. Atunci cavalerul îi prezentă mâna unei din imbele dame și se depărtă giucând cu ceealaltă. Acea mână era atât de mică și albă!... brațul era atât de alb și rofund, încât ochii tânărului meu, lunecând de pe mână pe braț, de pe braț pe umeri, și de pe umeri pe figură, au făcut în câteva secunde cel mai frumos voiaj din lume, dar totodată și inima lui, urmând drumul ochilor, se găsi departe de starea liniștită în care se afla c-un minut mai înainte. El sta cufundat într-o mirare sau, mai bine

zicând, într-o admirare adâncă, ce îl înlemnise pe loc, și când dulcele glas al damei îl scoase din acel vis dumnezeiesc, el se trezi înamorat ca șeptezeci de amorezi.

— La ce gândești, domnul meu, cu atâta țințire?... îl întrebă dama.

— Gândesc, doamna mea — răspunse el — că dacă iadul e locuit de draci ca d-ta, el trebuie să fie raiul acel făgăduit sufletelor plăcute lui Dumnezeu.

Dama începe a râde, arătând niște dinți de mărgăritar, și zise :

— Se vede, domnule, că ai mare plecare pentru iad, de vreme ce cauți să te faci păcătos spuind neadevăruri.

— Ce poate fi mai plăcut decât un păcat care să-mi meriteze drept osândă compania d-tale ?

Aceste puține cuvinte fură zise în vreme ce amândoi făcea figura mazurcei. Stăpânul meu duse dama la locul ei și, până a nu se depărta, priimi din parte-i făgăduința de a giuca un contradanț împreună.

Peste puțin orhestrul începu acel muldorit contradanț. Tinerii mei aleseră locul lor și făcură cea întâi figură fără a să vorbi nici un cuvânt. Amândoi sta pe gânduri ca nealtădată, dar mai ales stăpânul meu era tulburat de tot și nu putea găsi nici două cuvinte ca să înceapă convorbirea. Amorul e cel mai mare dușman al limbei și a minții ; pe una o leagă și pe alta o amețește într-atâta, încât omul cel mai cu spirit poate atunci să fie socotit de prost. Această tăcere s-ar fi prelungit încă mult dacă nu ar fi curmat-o prin o întrebare ce-i făcu asupra unei persoane ce le făcea vis-à-vis la contradanț.

— Cum o găsești pe doamna G. ?... așa-i că-i frumoasă de tot în astă sară ?

— Cu adevărat — răspunse stăpânul meu — frumoasă pre cât poate fi o statuă fără viață și fără suflet. Ea domnește asupra ochilor, iar nicidecum asupra inimilor.

— Cu atât mai mult dar ea meritează slăvirea d-voastră, pentru că puteți gusta în pace plăcerea de a o privi.

— Aveți toată dreptatea, dar natura noastră e atât de ciudată că omul-cel mai pacinic iubește a se război cu sineși în preajma unei figuri frumoase. Acea luptă sufletească are un farmec ascuns ce se răvarsă asupra lucrurilor care-l împregiură, le împodobește, le înviază și îl face pe om a se crede într-o altă lume.

— Ce fel e acea lume? întrebă dama zâmbind.

— Aceea e o lume de năluciri plăcute, de sperări măgulitoare, de podoabe dumnezeiești, un rai de îngeri sau, mai bine zicând, un iad ca acela al cărui locaș samănă d-tale.

— La care număr crezi, domnule, că se pot sui complimentele ce s-au zis în astă sară prin bal?

Contradanțul era acum pe la sfârșit; cele de pe urmă acorduri răsună vesel în salonul acel plin de lumină, și focul veseliei lucea în ochii tuturor damelor și a cavalerilor. Stăpânul meu se plecă spre dama sa și-i zise cu glas tremurător:

— Sunt lucruri, doamna mea, care nu ar trebui să aibă sfârșit.

— De pildă? întrebă ea.

— Contradanțul acesta.

Dama se făcu că nu înțelege și răspunse râzând: „Ideea unui danț vecinic nu mi-au trecut încă prin minte, și aș fi curioasă să văd figura ce ar face niște persoane care ar fi osândite a dănțui toată viața lor”.

Tânărul se mâhni mult la aceste cuvinte și s-ar fi depărtat de dânsa cu desperarea în suflet, dacă ea nu l-ar fi mângâiet prin o dulce căutătură. Din minutul acela însă el fu nebun ca un amoretz și înamorat ca un nebun. E de prisos să mai adaug că în tot cursul balului el nu mai avu ochi decât pentru iubita lui.

Paraua : Dar ea ?

Galbănu : Ea, ca o femeie binecrescută, își stăpâna ochii cât putea, dar oricât făcea, tot îi scăpa destul de ades în partea lui.

Agiungând acasă, tânărul, îmbătat de delirul dragostei, se puse pe scris răvașe de amor atât de înfocate, că putea să frigă degitele, și alese dintre toate pe următorul, pe care îl trimise damei.

„Doamna mea,

Viață sau moarte ! Cu un cuvânt poți să-mi dai una din două. Nu aș îndrăzni să vi le scriu aceste, dacă nu aș ști că aveți un spirit prea mare pentru ca să vă mânieți și o inimă prea nobilă pentru ca să rădeți de nebunia în care m-au aruncat balul de ieri”.

Iată răspunsul ce priimi peste două ceasuri :

„Domnul meu,

Mâni, când s-a face ziuă, te aștept la rediu cu doi prietini ai mei, un martur și un secundant ; te cred prea binecrescut pentru ca să lipsești de a veni să iei răspunsul ce meritezi.

Bărbatul”.

Îmi este peste putință ca să-ți descriu mirarea ce cuprinse pe stăpânul meu la cetirea acestor rânduri.

iar ceea ce îl despera mai mult era de a gândi la poziția critică în care adusese pe iubita lui.

A doua zi el se găsi la rediu, la ceasul hotărât, cu o cutie de pistoale și cu doi prietini ai lui, dintre care unul, fiind poet, îi făgădui ca mângâiere o frumoasă elegie asupra morții lui. Ambele părți protivnice se închinară una la alta în tăcere; locul duelului se hotărî de secundanți, și stăpânul meu și dușmanul său se puseră față-n față la depărtare de cincisprezece pași.

Sămnul se dete de cătră un martor și deodată bărbatul slobozi pistolul. Eu însă care pândeam din buzunarul jeletcii, unde mă aflam, toate mișcările dușmanului nostru, sâmtând că plumbul lui venea spre noi, prin o rapide mișcare mă pusei drept în contra lui și îi amorții astfel lovitura. Plumbul pică gios rușinat, și stăpânul meu scăpă cu viața teafără. Iată, scumpa mea, cum l-am scos eu de la moarte. Ei bine! știi cum mi-au răsplătit pentru fapta mea?... dându-mă unui sărac bătrân care, întâlnindu-l în uliță, când se întorcea de la rediu, îi ceru pomană cu o mână, în vreme ce cu cealaltă îi dete un răvaș de la iubita lui.

Paraua: Ce nerecunoștință! Și cum ai scăpat de la acel calic?

Galbănul: Poetul ce slujise de martur duelului, văzând o astfel de nelegiuire din partea prietinelui său, mă scoase din mâinile săracului, dându-i trei galbeni pentru mine, și mă păstră la dânsul ca o monetă rară, care, după cum zicea el, avea meritul de a fi poetică.

Paraua: Ș-apoi pas de mai zi că poetilor le lipsește o doagă.

Galbănul: Această o zic numai acei cărora le lipsește două doage.

Paraua : Spune-mi, te rog, ce fel de lighioaie era acel poet?... Căci trebuie să știi că doresc de mult a mă lămuri asupra acestui soi de oameni ce se zic cântăreți.

Galbănul : În adevăr ei își dau acest titlu cu mare siguranțe, dar crede că puțini am cunoscut care să fi știut a cânta două note. Glasul lor stă în condei. Deosebitele scârțâituri ce face acest instrument pe hârtie produc câteodată niște armonii poetice, care încântă sufletul și închipuirea. De pildă aici în țările românești...

Paraua : Lasă pildele, scumpul meu, pentru ca să nu se supere acei ce merită de a fi trecuți sub tăcere.

Galbănul : Ai dreptate : nu este ființă mai țăfnoasă ca poetul fără talent.

Paraua : În care număr îl pui pe acela la care te-ai aflat ?

Galbănul : Îl socot între poeții cu viitor. El avea numai un defect, o uitire curioasă care-i pricinuia o mulțime de plăceri și care au fost și pricina despărțirii noastre. Un lucru iar m-au mirat mult la el ; niciodată versurile ce scria nu era în analogie cu starea sufletului său ; vreu să zic că, în contra altor poeți, el făcea elegii duioase când avea vro bucurie mare și, dimpotrivă, cântice vesele când era mâhnit... Dar pentru ca să înțelegi mai bine această nepotrivire, trebuie să-ți descriu ziua în care el au compus una din cele mai triste poezii a lui intitulată *Desperarea*.

Într-o dimineață de primăvară el se trezi voios, precât poate fi un om ce au petrecut o noapte plăcută la bal și care, când deschide ochii, vede un cer frumos dinaintea lui. Păsările îi cânta pe la ferestre și razele soarelui se giuca vesel pe patul lui. Toate lucrurile

părea că se împodobiseră înadins pentru ca să-l îndemne a gusta bunătățile lumii, și cu adevărat el însuși simțea în inimă acea mulțămire liniștită pe care nici o grijă nu o amenință. Cu toate acestea poetul meu luă degrabă condeiul și scrisse într-un album următoarele versuri :

Ce soartă nemiloasă
E soarta ce m-apasă !
Ades în desperare eu stau și mă gândesc,
După-orice mulțămire,
Necazuri și mâhnire
Ca o răsplată crudă asupra-mi năvălesc.

Peste puțin el se îmbracă în haine nouă ; își puse un frac care-i desina o talie cu adevărat elegantă ; feciorul îi încreți părul după modă, și el, după ce își găti toaleta, se duse în fața psișelei unde, zâmbindu-și cu dragostea unei tinere cochete, adăugi această a doua strofă la cea dintâi :

La orice pas în viață
Simțirea-mi se îngheață
Și de dezgustul lumii amar mă simt cuprins ;
Plăcerea tinereții
Și farmecul frumsetii
Îmi par nimic, căci focul din inimă-mi s-a stins !

Feciorul intră în odaie aducând gazetele românești. Tânărul meu le luă iute și își țintii ochii cu bucurie asupra uneia în care se găsea un articol plin de laude pentru talentul lui în poezie. Nu pot să-ți descriu mulțămirea ce se zugrăvea pe fața sa, în vreme ce cetea pentru a tria oară pasajurile măgulitoare din acea ga-

zetă ; și măcar că sufletul lui era plin de mândrie, iată
ce versuri mincinoase el compuse îndată :

Gloria-mi zâmbi odată
Și-n calea-i luminată
O tainică sperare de suflet mă trăgea.
Voiam atunci în lume
Să dobândesc un nume...
Eram copil !... și lumea atunci încă-mi zâmbea.

Paraua : Da' bine că-i de necrezut !

Galbănul : Așteaptă că încă nu-i tot. După ce
prescrise acele versuri, el se sui într-o trăsură elegantă
și se duse la o damă frumoasă ca raiul lui Mohamed,
pre care o iubea cu tot focul unui suflet de tânăr
poet. Acea vizită fu pentru dânsul epoha cea mai fe-
ricită din viața lui, căci se încredință de amorul înge-
rului adorat. Ei bine, soro, când se întoarse acasă, el
sfârși bucata de poezie începută dimineța prin urmă-
toarele strofe :

Ca șoimul tânăr încă
Ce saltă de pe stâncă,
Și, vrând la cer să zboare, jos pică fărâmat,
Așa trista-mi junie
Ș-a mea sperare vie
Din visul lor de aur în pulbere-au picat.

Acum s-au trecut toate !
Acum nimic nu poate
Răsunet să mai nască din peptu-mi obosit.
Acum glorie, iubire,
Le văd ca nălucire,
Ca umbre ce-n pustiuri de mult m-au părăsit !

Paraua : Poetul tău n-avea nici cât de puțină
sămțire.

Galbânul: Ba, dimpotrivă, te pot încredința că avea prea multă.

Paraua: Apoi dar vroia numaidecât să adevereze proverbul ce zice: „minciunos ca un poet”.

Galbânul: Zi mai bine: uitit ca un poet; căci din pricina acelei uitiri m-au depărtat pe mine de la sânul lui.

Paraua: Ce fel?

Galbânul: M-au dat, fără a băga de samă, în plata subscrierei la un jurnal ce iese acum în Iași: *Propășirea*.

Paraua: Cui te-au dat?

Galbânul: Tânărului la care ne găsim acum împreună și care este unul din redactorii foaiei.

Paraua: Allah! de-a fi auzit toate cele ce-am spus în astă noapte, el îi în stare să ne puie în gazeta lui.

Galbânul: Măcar de ne-ar pune, ca să ne facă nemuritori.

Paraua (*coborând glasul*): Ce opinie ai de stăpânul nostru?

Galbânul: Îmi pare un tânăr...

Deodată cânticul unui cucuș răsună în odaie, și glasul monetelor mele se curmă pe loc. Ciuda ce mă cuprinse asupra acelei păsări blăstămate nu se poate tălmăci în cuvinte, dar mărturisesc că în minutul acela aș fi avut multă plăcere a privi într-o frigare pe acel cucuș, fiindcă glasul lui mă oprise de a cunoaște opinia galbânului asupra mea; opinie dreaptă și nepărtinitoare, căci, după socotința mea, banul este cea mai sigură peatră de cercare a firei omenești.

N.B. A doua zi, când m-am trezit, am avut curiozitate să văd de aproape galbânul și paraua care îmi prilejiseră o noapte atât de interesantă prin convorbirea lor, dar din nenorocire am scăpat paraua dintre degete și am văzut-o, cu mare mâhnire, picând între scândurile camerei mele. Rog dar pe iubiții mei cititori ca să binevoiască a îngădui până ce voi scoate-o din locul unde s-au ascuns, pentru ca să le pot împărtăși istoria ei.

(Propăștea, 9 aprilie — 15 octombrie 1844)

1844

SUVENIRE DIN ITALIA

BUCHETIERA DE LA FLORENȚA

De o săptămână mă aflu la Florența, alergând în toate zilele, de dimineață până în seară, prin deosebitele părți ale orașului, spre a vedea nenumăratele minuni cuprinse în sânul său; la tot pasul un nou lucru vrednic de laudă se arăta ochilor mei și îmi însufla un sfânt respect pentru maeștrii nemuritori care au înzestrat patria lor cu atâtea podoabe ce fac mirarea călătorilor. „Când a da Dumnezeu (ziceam în mine, în fața unui monument sau al unui tablou), să avem și noi în Moldova un Raphael, un Michel Ange, a căror producere minunată să poată atrage ochii și laudele națiilor asupra noastră!” Dar aceste visuri mândre făcea loc îndată altor idei trezite în minte-mi prin priveliștea vreunui alt capodoperă de zugrăvie sau de arhitectură ce se înfățișa ochilor mei, căci obiectele de artă sunt atât de multe în Italia și mai ales cu așa talent lucrate, încât călătorul nu mai are vreme nici să gândească, ci își sânte ființa cufundată într-o mirare îndelungată și plină de plăceri. El în trecerea sa prin Italia gustă o viață nouă, necunoscută; și când iese de pe țărmurile aceluia pământ poetic, atunci i se pare că s-au

visat zburând printr-o câmpie îmbogățită cu toate po-doabele raiului.

Intr-o duminică, trecând pe piața de Domo, văzui o mulțime de echipajuri așezate în linie, în fața catedralei Santa Maria del Fiore¹, ce se găsește în mijlocul pieței; și îndemnat de curiozitatea de a vedea damele aristocrate din Florența, intrai în ea. Priveliștea ce mi se înfățișă mă umplu de un sentiment atât de puternic și de sfânt, că rămăsei împetrit ca statua sfântului Ioan lângă care mă aflam. Biserica era luminată de vreo câteva candelă ascunse pe după coloane, încât razele lor arunca o lumină slabă, ca glasul cel de pe urmă al unui om ce moare, și misterioasă ca sfintele taine ce se serba înaintea vecinicului părinte. Un popor întreg sta ingenunchet în fața altarului și cufundat în dulcea mângâiere a rugăciunii; glasul răsunător și plin de melodie al organelor zbura prin nourii de tămâie ce se rădica în văzduh și vuia ca o harpă cerească ce părea că cheamă sufletele la pocăință. Un aer de sfîntenie ce-ți răcorea inima de toată durerea domnea asupra tuturor acelor capete plecate...

După vreo câteva minute petrecute în cea mai dulce extazie, mă apropii de mormintele lui Brunellesco și a lui Giotto, arhitecții acelei biserici; vizitai cu de-amăruntul toate frumusețile acelor două monumente de glorie și, lăsându-le în urmă, mă îndreptai către o capelă laterală spre a examina icoana sfintei Ceciliei, ce zărisem de departe luminată de ra-

¹ Această catedrală ce se numește *Domo*, din pricina frumoasei și îndrăzneței arhitecturi a bolții cu care vestitul Brunellesco a încoronat-o, este cea mai mare din Florența... Zidurile ei sunt pe dinafară acoperite cu trei soiuri de marmură: roșie, albă și neagră (V.A.).

zele unei candelă de argint. Îngereasca expresie a fi-gurei, colorile melanholice a obrazilor și mai ales
duioșia tipărită în ochii acelei icoane îmi părură atât
de măiestroasă, că mă apropiiei de ea ca să văd de
nu era vrun tablou a lui Andrea del Sarto, căci în
toate figurile lucrăte de acest vestit artist însămnasem
umbrele acele dulci întinse ca un văl transparent asu-
pra ochilor. Însă care fu mirarea mea, când cetii în
glosul icoanei un nume a unui prietin al meu ce-l cu-
noscusem la Paris, V***. „El oare să fie? (gândeam în
mine) tânărul italian cu care am petrecut atâta vreme
în capitalia Franției?” Un suspin greu și înădușit ce
auzii în colțul capelii unde mă aflam mă făcu să-mi
întorc iute capul și văzui un om ingenunchet lângă
mine, care părea a fi într-o meditație dureroasă. Cu-
rizitatea mă împinse să fac vro două pasuri spre el;
atunci tânărul își rădică capul și se uită la mine. Fața
sa lungăreață și albă, ochii săi negri, mari și înfocați,
părul său lung, ce-i pica în plete netede pe umeri, și
în sfârșit fizionomia, aerul său de artist, toate îmi era
cunoscute; socoteam că văd umbra prietinelui meu.
Necrezându-mi ochii și socotind că visez, mă dusei
lângă el și îi zisei: „Tu ești, V***? — Străinul sări pe
picioare, mă strânse în brațe și, luându-mă de mână,
mă scoase afară din catedrală.

— Vină la lumină să te văd bine, îmi zise el oprin-
du-se pe piață. Nu pot crede încă că ești tu. Și se
uită la mine cu niște ochi a căror expresie era de tot
curioasă.

— Te miri, prietine, de starea în care mă vezi, urmă
V***; mă socoți poate nebun?... Însă când ai ști în ce
furtuni plutește sufletul meu! Când ai cunoaște fe-
lluritele sâmtiri și cugetări care mă muncesc, te-ai

mira cum n-am nebunit de tot!... După aceasta el se puse pe gânduri și ținti ochii pe crucea catedralei Santa Maria del Fiore.

— Drept să-ți spui, iubite — îi răspunsei — de când te cunosc, niciodată nu te-am văzut așa de tulburat, și-mi pare rău că tocmai acum, când după multă vreme te întâlnesc fără veste în patria ta, te văd într-o amărăciune așa de crudă. V*** îmi strânse mâna și ne îndreptarăm spre cafineua numită *Donné*.

Pe drum începui a-i vorbi de frumoasele monumente ale Florenții și a-i aduce aminte de norocita vreme când ne găseam la Paris, fără a lua sama că el nu mă asculta și că mintea lui era cufundată în gânduri cu totul deosebite de ale mele. Deodată, el se opri, căutând la o fereastră a unui palat pe lângă care treceam și, aruncând un țipăt și întinzând mâinile spre ea, îmi zise :

— Ai văzut-o ?

Spăriet de dramatica sa poziție, ridicai ochii, dar nu văzui nimic la fereastră. — Ce vrei să văd ? îl întrebai ; perdeaua este trasă. — Nimic, îmi răspunse el, făcându-se roș pe obraz ; nimic... o nălucire numai, căci Cecilia s-a dus de mult de pe pământ !

La aceste cuvinte două lacrimi părură în ochii lui.. Atunci un fulger de adevăr îmi luminează mintea și înțelesei că prietînul meu era înamorat!... Întrarăm în cafine.

În Italia cafinelile sunt toată ziua pline de consumatori (mușterei), din pricina căldurilor nesuferite carele aduc pe om într-un fel de moleță foarte plăcută ; pătruns de fluidul magnetic în care crierii înoată, te sâmți furat de o somnărie ușoară, și toată ființa ți se cufundă în sânul unei lene poetice, cunoscută în Italia sub numire de *dulce far niente*. Pare că, întins pe un

leagăn de flori, te cobori din nouri încet, fără a vedea măsura care te desparte de pământ.

Ne puserăm la o masă de marmură albă. Îndată un *botega* (fecior de dugheană) îmbrăcat curat alergă înaintea noastră, întrebându-ne de vroiam *granite* sau *gelate*² și, fără a aștepta răspuns, începu a număra vro douăzeci de soiuri de înghețate cu atâta iuțime, încât, neînțelegându-l ce spune, îl poftii să ne aducă ce-a vroii.

V*** nu ieșise încă din melanholia în care căzuse : în zădar căutam să-i pricinuiesc oarecare distracție prin citirea gazetelor franceze. Mintea sa părea muncită de o idee crudă, care înădușea toate suflătele sale însușiri. Nu știam cum să mai fac pentru ca să-l trag din meditația lui și, plin de tristețe pentru starea prietinelui meu, mă hotărâi a-i da pace și deschisel gazeta *Curierul francez*. Deodată un murmur de mirare se rădică împregiurul nostru ; un glas unanim de laudă umplu toată sala. Unii zicea : Ah ! ce frumoasă buchetieră ! ce aer nobil și elegant ! — Cine oare să fie ? zicea alții. Pare că am văzut figura aceasta... ce sămănare cu primadona de la *Pergola*³ ! Rădicai capul, dorind a ști cine pricinuisese acea tulburare în sală și zării în fața noastră o femeie de o frumusețe îngerească, care zâmbind cu o grație deosebită, ne prezenta bucheta de flori. Un nour de melanholie flutura pe fața sa palidă și arăta că inima ei era zdrobită de vro durere secretă ; părul său negru și luciu ieșea în bucle unduioase de sub o capelă de paie suptire și se împărștia împregiurul gâtului său alb ca crinul ; ochii

¹ Sirop cu gheață (ital.).

² Înghețată (ital.).

³ Teatru din Florența.

săi mari și negri avea mândria ochilor de vultur, dar totodată luminele lor înota într-un foc limpid și misterios, prin care se zărea o înduioșare nemărginită. În sfârșit, toate în ea erau făcute pentru plăcere: gura ei, care legăna un zâmbet melancolic; talia sa zveltă și delicată, mâinile sale mai fragide decât florile ce țineau... toate avea o atragere ascunsă, care îți aprindea închipuirea.

Când aruncai ochii asupra-i mi se păru că văd icoana din Santa Maria, lângă care întâlnisem pe prietinel meu; două lacrimi steclea ca două brilante pe genile sale... Mă întorsei iute către V*** cu gândul de a-i comunica ideea mea, dar el era leșinat. Înfașoarea acelei necunoscute îi făcuse o impresie atât de mare că își perdu simțirile, strângând la sân buchetul ce luase de la dansa. Străinii din cafine alergaseră lângă V*** și cerca deosebite chipuri de a-l aduce în cunoștință... În sfârșit V*** deschise ochii; figura lui era galbănă și tulburată; căutăturile lui erau sălbatice. El se uită peste tot locul cu înflorare, și pe urmă apucându-mă de mână: „Haideți degrabă, îmi zise — haideți să o găsim... Cecilia mea trăiește!”

Ieșirăm din cafine fără a ști unde mă va duce; trecurăm iute vro câteva uliți unde toți ne lua de nebuni și ne îndreptarăm spre o primblare pitorească, ce este afară din Florența și care se numește Boschetto.

La începutul acestui parc este o piață mare unde se ridică Palazzo delle Cascine, adică palatul lăptăriilor a ducăi de Toscana. În toate sările, după ce se culcă soarele, aristocrația Florenței își oprește echipajele strălucite dimineața aceluia palat, și damele se desfătează prin convorbirea tinerilor cavaleri, care saltă călare împregiurul lor, și prin dulceața laptelui proaspăt ce le împuternicește sănătatea și le învioșază

colorele obrazilor. Acea piață este locul de întâlnire a multor intrigi de amor !... De câte ori treceam pe lângă un oblon și vedeam vreo damă așezată pe perne de mătăasă în fundul trăsurei, nu mă puteam stăpâni de oarecare palpitare de inimă. Fieștecare caretă pentru mine era un izvor de impresii nouă, însă V*** părea că nici le videa. Cu cât ochii mei era înfocați, cu atât ai lui era răci în fața unei priveliști atât de vesele și de încântătoare.

— N-ai de gând să te oprești aici ? îl întrebai.

— Nu, îmi răspunse.

— Dar unde vrei să mergi ?... spune-mi, să știu și eu.

— Nu-ți pasă ; vină. — Și apucă printr-un câmp împregiurat de copaci nalți și vechi, care, oprind razele soarelui, își întindea umbra asupra gingașelor dame ce se primbla pe iarbă. Pe urmă intrară într-o luncă deasă, și după vro giurătare de ceas ajunserăm pe un mal rădicat și plin de flori, care se înaltea ca un promontoriu între curgerile lîne ale lui Arno și ale lui Miunione¹. Acolo era sfârșitul boschetului.

Când ne oprirăm, figura lui V*** se prefăcuse de tot : fața lui era roșie ca ceriul ce se întindea deasupra noastră ; părul său, rădicat de vântul de sară, filfaia în aer și lăsa liberă fruntea sa largă și genială. — „Privește, el zise deodată cu un glas puternic ; privește, iubite, cu ce mărime soarele se ascunde după munții care se înalță în fața noastră. Nu-ți pare că asistezi la dărămarea împărăției romane ? ...Privește norii aceștia vâpsiți de purpura razelor lui, cum se rădică către ceriuri ca o jertvă a pământului făcută în gloria preaputernicului ziditor. Uită-te și te miră de

¹ Aceste două râuri mici curg pe marginile Bosquetului și formează insula unde se face primblarea (V.A.).

frumusețile patriei mele : în fața noastră poeticul Arno șerpuiește prin câmpii vesele și prin lunci misterioase, și malurile sale vuiesc de cântecele melodioase ale păsărilor ; în dreapta, verzile colnice acoperite cu grădini și palaturi de marmură se par că zâmbesc una altia ca niște copile ce s-ar uita în oglindă ; în stânga se întinde o câmpie plină de livezi, prin care se rătăcesc vro câteva grupe de amorezi ; în urmă-ne se clatină un zid de copaci tufosi, care oprește vuietul orașului de a veni până la noi ; numai murmura tristă a lui Arno tulbură tăcerea adâncă ce ne împregiură. Din vreme în vreme, țipătul a unei păsăruici care adoarme sau notele rătăcite prin văzduh a unei ghitare se aud în depărtare. Acum e ceasul când mintea se cufundă în meditații plăcute, când inima înnoată în extazii dumnezeiești, când sufletul aprins de sperare își întinde aripile și se leagănă pe plaiurile unei lumi necunoscute. Acum e ceasul sfânt când toată ființa ominească se adapă la izvoarele cerești și binecuvîntează mâna ce au zidit-o. Spune-mi : nu sâmți tu în tine acum o mulțămire ascunsă, că și când ai fi dobândit tot ce ai dorit?... Nu-ți pare că ești un alt om?... Peptul tău nu se smucește în izbiturile inimii tale ? Nu sâmți ceva ce îți răcorește fruntea și îți dizmiardă lumina ochilor?... Spune : nu socoți tu că pare că ai să zbori într-o lume străină, unde norocul te așteaptă?... Ah ! acum, acum viața-i dulce și neprețuită ; acum închipuirea mea s-aprinde ; acum o ! Cecilio, te văd strălucind ca o stea în seninul limpezii a ceriului ; îmi zâmbești ca un înger de blândetă, îmi faci semn cu mâna să te urmez... Ah ! de ce nu am aripile acestui vultur ce trece pe deasupra noastră ca să spintec văzduhul și să mă arunc în brațele tale ? ! "

V***, cu ochii plini de lacrimi, întinse mâinile spre ceriuri.

V*** era de un caracter iute, sâmtător și supus impresiilor celor mari; când sufletul său era mișcat de vreun lucru, atunci toată ființa-i se pătrundea de el, imaginația-i se înflăcăra și baterea inimii sale îi zdrobea peptul... Natura lui îl făcea să sâmtă lucrurile cu mai mult foc decât alți oameni, dar totodată fieștecare sâmtire era pentru dânsul un fulger care îl străbătea, îi aprindea sângele și îi surpa puterile.

După ce se liniști, V*** se întinse pe iarbă; fruntea lui, unde tremura razele luceafărului la care se uita, era aburită de sudoare, și tot trupul său era obosit de osteneală. Nevroind să-i tulbur plăcerea ce părea că gusta în răsuflarea vântului de sară, care îi răcorea mintea și îi alina ferbințeala inimii, mă întinsei deoparte lângă dânsul și îmi aprinsei o țigaretă.

Liniștea care domnea împregiurul meu, întunecarea progresivă a ceriului, ceața care se întindea pe Arno și, în sfârșit, mulțămirea ascunsă ce gustam înlăuntrul-mi mă aduseră fără știre într-o reverie dulce și armonioasă, în care mintea-mi plutea ușor. Fumul albăstriu al țigarei, ce se rădica în spirale unduioase, îmi îngâna ochii și îmi pricinuia o distracție plină de plăcere, din care mă trăsă glasul lui V***:

— Mă iartă, prietino, îmi zise el, că ți-am pricinuit întristare, dar nenorocirea care s-au legat de capul meu...

— Ce nenorocire poți tu avea, îl întrebai, la vârsta unde ești?

— Ah, se vede că ești încă un copil care de-abie ai intrat în lume și că nu ai călcat încă pe ghimpii care presară calea vieții! Știi tu că tocmai vârsta mea este cea mai primejdioasă și mai supusă patimilor su-

fletești ? Tinerețea este ca un copac mic și fraged ; cele mai slabe vânturi sunt furtune pentru el... Dar ascultă mai bine istoria vieții mele, și-ai putea judeca tu care este nenorocirea ce mă prigonește.

V*** își aruncă părul înapoi pe umere și, ștergându-și fruntea, începu așa :

II

„Din cea mai fragedă a mea copilărie eu am rămas orfan și lipsit de povățuirile și de dizmeierdările părintești, care sunt razimul ei ; de-abie agiunsesem în vârsta de 9 ani, și nenorocirea își înfipse căngile în mine ; la cel întâi pas al vieții mele, în loc de a mă găsi pe o cale înflorită ca ceilalți copii, mă trezai într-un pustiu fără margini și fără umbră ! ...Un moș al meu, fiindu-i milă de ticăloasa mea stare sau, mai bine poate, vroid a să folosi de micul venit ce-mi rămăsese de la părinți, mă luă sub epitropia lui, și pentru ca să nu-mi tot audă bocitele și să nu vadă lacrimile care neîncetat îmi uda ochii, mă lepădă într-un pension unde petrecui zece ani bătându-mi capul cu limbile străine, cu literatura și mai ales cu zugrăvia. Înaintirile ce făceam din zi în zi în această artă, și mai ales plăcerea ce găseam în studia ei, singure mă făcea să uit bătăile care mâncam neconținut de la padre Bertholomo, profesorul meu de limba elină, căci cruda mea soartă mă silea să caut în însumi mângăierea de care inima-mi era însetată, iar nu în brațele unei mume dragălașe. Cu ce nerăbdare așteptam ceasurile lecției de zugrăvie și cu ce bucurie videam intrând în sală pe profesorul meu, care, niciodată nu lipsea să-mi spuie câte o vorbă de mulțămire și de îmbărbătire când îi arătam nouăle mele produceri.

Sinor Alsari (acesta era numele lui) avea pentru mine o dragoste cu totul părintească și mă recomanda la toți ca cel mai bun și mai sârguitor elev al lui. Sfătuirile pline de bunătate care îmi da și laudele ce îmi prodiga, pentru propășirile ce făceam sub direcția lui, îmi însuflaseră atât respect și atâta iubire pentru el, încât la moartea moșului meu, când ieșii din pansion, alergai la dânsul și îl rugai să mă priimească în casa lui. Sinor Alsari mă luă cu o bucurie nespusă sub protecția sa și nu cruță nici un sfat și nici o osteneală ca să aducă la bună ispravă talentul ce începusem a câștiga în zugrăvie. În toate zilele vizitam împreună strălucitele galerii din Palazzo Pitti, din Palazzo Vecchio și din alte palaturi mari din Florența; ne opream ceasuri întregi dinaintea fieștecărui tablou și, după ce îmi tălmăcea cu amăruntul toate însușirile și frumusețile lor, apoi ne înturnam acasă și mă apucam de lucru sub necontenita lui privighere. Un an de zile petrecui cu el în cea mai dulce liniște și în cele mai plăcute îndeletniciri: toată vremea mea era întrebuințată în studii serioase asupra artei la care mă dasem. Gloria îmi zâmbea de departe și mă chema în brațele sale. De când intrasem în cariera unde Michel Angelo, Tiziano, Raffaello și cei mulți maestri nemuritori pășiseră cu pasuri de urieși, singurul țel al vieții mele era să pot și eu adăugi o frunză la corona strălucită a patriei mele și, aprins de o idee atât de îndrăzneată și de nobilă, îmi alcătuisem un trai cu totul artistic, încât fără a mă îngriji de lucrurile ce nu se atingeau de zugrăvie, gustam zile line, netulburate și pline de încântările sperărei; însă această liniște sufletească mă părăsi după puțină vreme.

Într-o sară sinor Alsari intră în cabinetul meu și îmi zise :

— V***, fost-ai de mult la teatru ?

— De când au murit bieții mei părinți nu am fost, îi răspunsei.

— Vrei să mergem desară să videm *Norma* ? Are să gioace o actriță nouă.

— Haideți.

— Gătește-te degrabă, că-i vreme.

Mă îmbrăcai iute și ne duserăm la teatru de la Pergola.

Sala era ticsită de amatori și lojile pline de dame elegante și frumoase.

Deodată se făcu o mare tăcere ; toți se așezară pe la locurile lor, și orhestrul începu uvertura... Acea muzică plină de o melodie cerească născu în minte-mi o mulțime de idei triste și de amare suvenire. Aducându-mi aminte că înainte de zece ani mă găseam tot la acel teatru cu iubiții mei părinți, mi se păru că le videam umbrele fluturând împregiurul meu și tânguindu-mă cu milă, ca și când m-ar fi așteptat o nenorocire cumplită ! Îngânat de fantezmele acele iubite, nici nu luasem sama că perdeaua se ridicase de vro câțeva vreme și că corul druizilor era pe la sfârșit. Cine știe ! Poate aș fi stat toată sara fără a mă uita pe scenă, dacă un murmur ce se rădică în sală nu m-ar fi scos din meditația în care picasem și nu m-ar fi făcut să arunc ochii înainte-mi. Văzui o ființă albă și cerească, o comoară de grații, de tinerețe și de poezie, un înger a cărui glas dulce, limpid și armonios îmi pătrunse inima. Sala vuia de aplauzuri ; iar când Cecilia începu a cânta rugăciunea Normii către lună, când, picând în genunchi și rădicându-și mâinile spre ceriu, intonă acea arie strălucită, *Casta Diva*, atunci

tot publicul în entuziasmul său se sculă pe picioare și bătu în palme astfel că Cecilia se spăriase... Pare că o văd îndreptându-și ochii cu sfială asupra noastră; nevinovăția, mirarea, mulțămirea, toate aceste deosebite sentimente lucea în căutătura ei. Ah! ce zâmbire încântătoare păru atunci pe buze-i!... Ce nobilă mândrie se arată pe frunte-i! Ea sămăna cu o ființă din altă lume, frumoasă și răpitoare ca geniul armoniei cerești! Ah! iubite, ce ți-oi spune? Ce cuvinte să întrebuițez ca să-ți descriu frumuseța sa? Cecilia era, precum zice poetul nostru, *bella come un angelo ch'lddio creò, nei suoi più ardenti trasporti d'amore*¹.

Două zile neconținut am fost ca un nebun; mi se părea că videam neîncetat un înger cu aripile de aur care, fluturând împregiurul meu, îmi cânta *Casta Diva*, împreunându-și glasul pe o harfă ce țânea în mână... Pe urmă când m-am trezit din visul acel plăcut, am aflat de la sinor Alsari că au fost sâlit să mă scoată cu de-a sila din teatru, fiindcă, neputându-mi stăpâni entuziasmul, făceam prea mare vuiet, încât toți mă socotea lipsit de minte.

Trei luni de zile am urmat regulat toate reprezentațiile; un magnet tainic mă trăgea fără voie spre teatru când știam că era să cânte Cecilia. Gustul pentru muzică se dezvoltase în mine totodată cu dragostea, și dar, profitând de cunoștința celor întâi principuri ce luasem din vremea când încă trăia părinții mei, începui a face ceva progresuri. Adeseori mă trezeam cântând pe ulițe vro bucată din *Norma* sau din *Lucia di Lamermoor* și, rușinat de mirarea cu care toți trecătorii se uita la mine, alergam degrabă acasă și

¹ Frumoasă ca un înger pe care Dumnezeu l-a creat în aventurile sale de dragoste cele mai arzătoare (ital.).

mă închideam în cabinetul meu, unde mă apucam de zugrăvie cu o sânguință și mai mare, căci făceam portretul Ceciliei.

De mult aveam de gând să lucrez icoana sfintei Cecilie ca să o espun în biserica Santa Maria del Fiore, dar neștiind ce expresie să-i dau, tot prelungisem lucrul ei. Când văzui pe Cecilia la teatru, frumuseța figurei sale se tipări așa de bine în minte-mi, că pe dinafară și fără știre îi făcui portretul; fizionomia sfintei Ceciliei se întâmplă a fi întocmai fizionomia slăvitei primadona de la Pergola. Bucuria de a videa lângă mine icoana ingerului ce iubeam mă aduse într-o esaltație atât de mare, că picai pe genunchi dinaintea ei și, apucând-o cu amor în brațe, o acoperii de sărutări... Tocmai atunci sinor Alsari intra în cabinet și spăriet de delirul meu, smuci icoana de la sânu-mi și alergă îndată de o puse în capela unde m-ai întâlnit.

Nu am trebuință să-ți spun că din ceasul acela mă făcui cel mai bun creștin, că în toate zilele mă duceam la biserică și că stam ceasuri întregi plecat dinaintea sfintei Cecilie. Lesne înțelegei că, de vreme ce persoana care iubeam purta acest nume, nu puteam alege altă patroană spre a-i încrede secretele mele rugăciuni decât pe sfânta Cecilie.

Intr-o zi... ah! cât oi trăi mi-o-i aduce aminte de ea!... mă găseam îngenunchiet dinaintea icoanei mele și cufundat într-o meditare sfântă. Un vis plăcut îmi dizmierda sufletul; mi se părea că o ființă nevăzută mă îndemna să am bună sperare pentru îndeplinirea dorințelor mele, când sâmtii pe lângă mine fâlfăirea unei rochii de mătăasă... Două dame intraseră în capela unde eram. Peste puțin auzii convorbirea lor.

— Santa Maria, ce minune ! zise cea mai mare. Ian uită-te bine, Cecilio, la icoana asta din faţă. Aş giura că-i portretul tău !

— Bine zici, răspunse ceealaltă. — Şi amândouă se apropiară de icoană şi se uitară mai cu luare-aminte.

— Curios lucru ! zise iar cea dintâi ; cu cât mă uit mai mult, cu atât găsesc mai mare asemănare. Iată ochii tăi negri şi plini de foc ; iată-ţi gura cea graţioasă. A ! ce-i drept, măcar că sunt femeie, nu pot tăgădui că ai o guriţă de tot frumoasă ; pare că-i o roză. Ian spune-mi : cât ai plătit zugravului sau, mai bine, în ce monedă i-ai plătit lucru !... cu bani ori cu inima ? căci am de gând şi eu să mă fac sfântă.

— Tot veselă şi nebună ai să fii, Iulio, răspunse ceealaltă ; crede-mă însă că niciodată n-am gândit să-mi fac portretul şi că nici nu cunosc numele artistului.

— Cât pentru aceasta e lesne de a-l cunoaşte. Şi se apropie de icoană ca să-şi cetească numele înşămnaţ gios. Eu rămăsesem înlemnit, căci niciodată nu mă găsisem aşa de aproape de Cecilia. Nu îndrăzneam nici să mă răsuflu, ca să nu o sparii şi să nu perd nimica din cuvintele sale.

Dama care se numea Iulia se întoarse către Cecilia şi îi zise râzând :

— Numele lui este V*** ; îl cunoşti, Cecilio ?...

— Ba nu.

— Sărmanul tânăr ! L-ai legat şi pe dânsul în lanţurile tale !... însă el ţi-au dat bune dovezi că te iubeşte ; portretul acesta lucrat în ascuns este marturul slăvirei ce are pentru tine. Eu când aş fi în locul tău aş face toate chipurile să aflu cine este şi l-aş prefera tuturor prinţilor din Florenţa care-ţi fac curte

și-ți repetează în toate zilele că mor după tine fără a muri cât de puțin.

Îmi venea să sărut picioarele acelei femei care, fără a mă cunoaște, căuta să înduplece pe Cecilia în favo-
rul meu.

— Nu-ți este păcat, Iulio — răspunse Cecilia — să zici acest fel de vorbe în biserică?

— De ce să-mi fie păcat?... Amoriul nu este oare cel mai sfânt și mai curat sentiment însuflat oamenilor de însuși Dumnezeu? Pentru ce să mă sfiesc de a vorbi de el înaintea celui ce l-au creat în inimile noastre? Ce păcat poate a fi de a spune adevărul tocmai în locașul unde adevărul domnește și de a mărturisi că un om, de orișice rang să fie, este mult mai vrednic de iubit când el ne iubește din toată curătenia inimii sale, decât nobilii acei ruginiți care, departe de a avea cea mai mică dragoste pentru noi, vreu numai să-și împlinească o capriție trecătoare și să ne arate pe urmă ca victimele vanității lor!

Cecilia zâmbi și îi zise: Nu-ți cunoașteam atâta elocvență, Iulio. De când te-ai făcut avocatul amoriului?

— De când am aflat că nu-i adevărată fericire fără adevărat amor.

Cecilia se uita cu o expresie deosebită la portretul ei și mi se păru că strânse mâna Iuliei. Ele se uitară una la alta cu o iubire frățească, zâmbiră amândouă ca doi îngeri și se depărtară.

Închipuiește-ți poziția mea după ce auzii acea convorbire ce se atingea atât de mult de soarta mea. Nu puteam crede că cu adevărat Cecilia fusese lângă mine; socoteam că visasem. Atâta norocire nu putea

fi pentru mine, dar totodată, ca un om ce caută să-și prelungească visul plăcut din care s-au trezit, îmi înfățișam lângă mine pe Cecilia cu fruntea luminată de razele candelii ce ardea în capelă, cu ochii săi rădicați spre icoană, și îmi închipuiam aceste două figuri ce sămăna mirându-se una de alta de frumusețea lor. Îmi repetam în minte toate cuvintele acelor două femei care reprezenta geniul amoriului, chemând în brațele sale pe îngerul nevinovăției. Viitoriul mi se arăta acoperit de flori; toate nălucirile mele se deșteptară, și o dulce sperare îmi dizmierda sufletul și mă înălța la ceriuri.

Când mă trezii din reveria acea dulce, biserica era pustie, și razele lunii tremura pe coloanele-i de marmură. Mă dusei degrabă acasă, îmi luai mandolina și mă îndreptai afară de Florența, spre Boschetto. Mă primblai vro câțeva vreme prin rădii și mă întinsei în sfârșit pe iarbă lângă un copac. Liniștea, frumusețea poetică acele sări de vară, dispoziția melancolică în care mă găseam și, mai ales, ideile de amor și simțirile ce mă stăpâneau îmi insuflară dorința de a cânta, împreunându-mi glasul cu mandolina; începui a improviza cuvintele aceste :

Ah ! te iubesc și drag mi-e de-a o spune,
Ș-oricât de mult în lume voi trăi,
Tot vreu să-ți spun, să-ți spun, dulce minune,
Că te iubesc și vecinic te-oi iubi !

Acel cuvânt, acea destăinuire,
Dulce parfum al sufletului meu,
Naște voios la scumpa ta privire
Ca un odor plăcut lui Dumnezeu

Dar¹ te iubesc și-mi dau sufletul ție,
Căci pre pământ și-n raiul ingeresc
Nu poate fi mai sfântă armonie,
Decât acest ferice *te iubesc*...

O ! de-ar suna acuma pentru mine
Ceasul dorit a zborului ceresc,
Eu aş muri ferice lângă tine,
Căci aş muri zicându-ți : *te iubesc* !

Când sfârșii de a cânta, văzui că se deschide o fereastră la rândul întâi a unei case din față. O femeie se arătă în balcon, cu o ghitară în mână, și întonă rugăciunea cea vestită a Normei către lună. Glasul ei nu-mi era necunoscut ; dulcimea ruladelor sale născu în mine un prepus. Mă sculai iute și mă apropiiei de fereastra unde auzisem acel glas ; tocmai atunci razele lunii se aruncară în plin pe fața necunoscutei.

„Cecilio !” strigai în delirul meu, și picai gios, înundat în sânge... O umbră neagră trecuse pe lângă mine și-mi înfipsese un stilet în pept.

Când deschisei ochii, mă găsii, o fericire ! în brațele Ceciliei... Ea auzise gemetele mele și trimisese slugile, care, găsindu-mă întins ca un mort pe pământ, mă aduseră în salonul ei. Slăbăciunea în care picasem prin pierderea sângelui și mai ales zguduirea electrică ce sâmtii, văzându-mă lângă sânul Ceciliei, mă aruncară încă o dată în ghearele morții ; iar când mă trezii de a doua oară, intrai într-o desperare cumplită, căci mă văzui în camera mea. În zădar căutam să-mi aduc aminte de toate cele ce se întâmplaseră ; nu puteam înțelege pentru ce sinor Alsari se uita la mine cu ochii plini de lacrimi și pentru ce doctorul îmi pipăia mâna,

¹ Dar = da.

când deodată sâmtii o durere groaznică în pept. Cătai împregiurul meu : aşternutul era plin de sânge.

Atunci îmi adusei aminte de toate întâmplările... Cea întâi întrebare care făcui au fost despre Cecilia :

— Unde-i, s-o văd încă o dată ş-apoi să mor ! Nime nu-mi răspundea, şi toţi se uitau la mine cu milă şi cu frică. Zdrobit de durerile care mă muncea şi vrând a-mi tălmăci tristeţa celor ce era pe lângă mine, socotii că Cecilia murise. Toate sâmtirile mi se turburară la o idee atât de crudă şi, nemaiputând suferi viaţa, smulsei de pe rană legăturile ce-mi pusese doctorul spre a opri curgerea sângelui ; dar când ridicai mâna ca să le arunc departe de mine, un răvaş pică pe genunchii-mi. Îl deschisei îndată şi cetii aceste cuvinte scrise de mâna Ceciliei. Îl ştiu de rost :

Un tiran care mă prigoneşte din copilăria mea mă sileşte să mă pornesc în ceasul acesta din Florenţa, căci au aflat dragostea mea pentru tine. Nu ştiu în care parte a lumii are de gând să mă ascundă, însă mare este Dumnezeu ! ne vom întâlni poate vrodată, ş-atunci...

Cecilia

Acest răvaş mă pătrunse ca un trăsnet şi mă aduse într-o nebunie cumplită. Trii luni de zile viaţa mi-au fost în braţele morţii. Am aflat pe urmă că în vremea aceasta mă sculam câteodată, saream prin casă, rădeam, îmbrăţişam pe toată lumea şi spuneam fieşte-căruia că Cecilia mă iubea, că eram cel mai norocit om de pe pământ !... Pe urmă începeam a plânge, a-mi smulge părul şi a blăstăma ceasul în care m-am născut şi soarta care, ca unui om însătat căruia i-ai prezenta un pahar cu apă şi l-ai trage de la gură-i când

ar vroi să beie, m-au făcut să cunosc dragostea Ceciliiei tocmai când ea au fost sălită să se depărteze de mine.

În sfârșit, după șese luni mă ridicai de pe boală, și cum fusei în stare de a ieși afară din casă, mă dusei la sinora Iulia ca s-o întreb de nu cunoaște locul unde se găsea prietena ei.

Sinora Iulia era singură într-o cameră elegantă și sta pe o canapea de catife roșie. Îi cerui iertare de îndrăzneala ce o luasem a mă înfățișa dinainte-i fără a avea onorul de a-i fi cunoscut. Ea însă îmi răspunse zâmbind că mă înșălam, căci mă cunoștea prea bine.

— Mă găseam la Cecilia — îmi zise — când te-au adus implântat în sânge, și niște hârtii ce picaseră din buzunarul d-tale, niște cărți de vizite a d-tale ne-au prilejit la amândouă chipul de a-ți cunoaște numele. Ne iartă, domnule, dacă am avut indiscreția de a le ceti, însă trebuia să facem revizie acelor hârtii, pentru ca să putem afla numele și adresa persoanei care era în mâinile noastre și s-o trimitem în sânul familiei sale.

— Nu vă pot mulțami, sinora, de bunătatea și de mila ce ați avut pentru mine și credeți că voi fi în veci recunoscător.

— Au fost o datorie pentru noi, domnule, ca să-ți prodigăm îngrijirile de care aveai o neapărată trebuință în starea periculoasă în care te aflai, și dacă nu am putut face mai mult pentru d-ta, crede că aceasta nu au atârnat de la voința noastră.

— Știu, sinora, pricina care pentru nenorocirea mea m-au depărtat atât de degrabă de sub cereasca privighere a dumilor-voastre, și tocmai pentru ca să aflu urmarea acelei întâmplări misterioase am luat îndrăzneala de a veni aici. Te rog, deci, sinora, și te giur

pe numele prietinii d-tale, să nu-mi ascunzi adevărul. Spune-mi în care loc se găsește acum sinora Cecilia?... Ah! fie-ți milă, spune-mi unde-i Cecilia?... Când ai ști...

— Că o iubești, poate? Aceasta o știu de șese luni, tocmai din sara când te-au adus mai mort în casa prietinii mele.

— Cum? Cine au descoperit?...

— Icoana sfintei Cecilie, care se găsește în Santa Maria del Fiore.

Mă făcui roș pe obraji.

— Vezi — adăugă Iulia — că îți cunosc toate secretele inimii!

— Ah! tocmai pentru aceasta ar trebui să-mi spui unde se găsește Cecilia.

— Îți dau parola mea că nu știu nimică despre ea și că, de când s-au pornit, n-am luat nici o scrisoare de la dânsa. Te pot însă încredința că Cecilia te iubește și că dacă a trăi și vei fi statornic, ai să fii odată fericit. Ea te iubea de mult fără a te cunoaște. Chiar din ziua când își văzu portretul în catedrală ea s-au înamorat de artistul care o zugrăvisese atât de bine. Bravo, domnule! bravo, ai un talent vrednic de laudă.

— Încă un lucru te-aș ruga să-mi spui, sinora: cine este acel tiran care prigonește pe Cecilia?

— A! a! domnul Barbarissimo? eu așa l-am botezat. El e un moș a Ceciliei care au crescut-o de mică, au educat-o, și acum vrolește să o iele de nevastă; dar nu te spăria. Cecilia nici nu gândește la dânsul, și dacă mai șede cu el, aceasta o face numai prin recunoștința ce-i poartă, pentru că au avut îngrijire de copilăria ei!

— Da' bine, un așa om e primejdios!

— Eu m-aș teme să șed cu dânsul, dar Cecilia îl stăpânește cum îi place; cu toate acestea, biata copilă e sălită să-l urmeze peste tot locul unde gelozia lui îl mână. Purtările lui sunt nesuferite; nu lasă să se apropie nici un om de nepoata lui; în sfârșit, îi cu totul *barbarissimo*.

— Și de ce, mă rog, s-au pornit așa de iute din Florența?

— De ce? Pentru că un gelos amirose amorezații ca un copou, cale de o poștă de departe; și-apoi trebuie să știi că sinor Barbarissimo era ascuns lângă noi, în sara când ți-am spălat rana, și că auzise toată convorbirea ce se făcu atunci asupra d-tale între Cecilia și între mine... Pune-ți în gând cu ce furie s-au înfățișat dinaintea noastră când au auzit pe Cecilia mărturisind că ești vrednic de dragostea ei. Turbat de mânie, întocmai ca un urs, s-au aruncat între noi; au poroncit slugilor să te ducă acasă la dumneata; mie mi-au poroncit să ies afară, și pe la mezul nopții s-au pornit ca să alerge lumea toată, numai ca să fugă departe de dumneata.

După aceste vorbe îmi luai adio de la sinora Iulia, și a doua zi, îmbrățișând cu lacrimi pe sinor Alsari, pornii și eu din Florența cu hotărâre să alerg Italia întreagă ca să dau de urma Ceciliei. Patru luni de zile am cercetat cu amăruntul toate colțurile Italiei... în zădar! Nime nu putu să-mi deie vro știre despre Cecilia. În sfârșit, perzând toată speranța, mă dusei la Paris pentru ca să uit durerea. Știi cât de bine am petrecut un an de zile în capitalia Franței. Am căutat să aflu oarecare distracții, dar nu am putut suferi străinătatea și am alergat iarăși în sânul patriei mele. Tocmai astăzi dimineată am sosit în Florența și, cum

m-am coborât din trăsură veturinului¹ care m-au adus, am alergat să îngenunchez dinaintea icoanei sfintei Cecilie.

Nu ți-oi vorbi de dulcea impresie ce-ți pricinuieste vederea patriei după o lungă despărțire. Când te-i întoarce în Moldova, îi sâmți ca și mine acea fericire adâncă ce-ți însuflă locul iubit unde te-ai născut și care îți trezește în suflet o mie de suvenire scumpe...

Și apoi socot că nici aș putea să-ți descriu bine acea impresie, pentru că mintea-mi era prea tulburată de gândiri amare. Fieștecare parte a orașului, când întrai în Florența, mi-au adus aminte de câte o scenă a vieții mele, mai mult tristă decât dulce, și bucuria ce gustam în priveliștea patriei mele au fost amărâtă prin suvenirul supărărilor care au împregiurat tinereța mea.

După aceste cuvinte V*** își pleacă fruntea cu o tristă obosare.

— Cunoști acum nenorocirea mea. Nu te miri cum de mai trăiesc sau cum de nu am nebunit de tot?... Ah! trebuie să pătimești muncile sufletești care le-am pățimit eu, pentru ca să poți înțelege ce lucru grozav și crud este de a-și pierde cineva ființa ce-au iubit!

V*** se opri încă o dată și, uitându-se la buchetul de flori ce îi dase buchetiera necunoscută în cafineua Donné :

— Sărmanelor floricele — le zise — și voi ați veștejit ca și tinereța mea !

Un bilet mic pică din buchet pe iarbă ; V*** îl luă cu repegiune, îl deschise, își aruncă ochii deasupra, sări în picioare și începu a fugi spre Florența din toate puterile sale.

¹ Vizitiu (ital. : *vetturino*).

În zădar îl chemai și îi strigai să se oprească... Atunci mă aruncai și eu după dânsul, alergând cât puteam de iute și, în sfârșit îl găsai întins pe scările de marmură a catedralei Santa Maria del Fiore, obosit de osteneală.

— Ce dracu te-au apucat? îl întrebai, apropiindu-mă de el.

— Taci că vine! îmi zise; și, sărind iar de lângă mine, se făcu nevăzut în întunericul pieții.

Neputând să-l mai urmez, mă hotărâi să-l aștept ca să-mi tălmăcească taina purtării și a cuvintelor sale; dar în zădar mă primblai vro două ceasuri pe piață... V*** nu veni.

Piața era pustie când mă pornii spre otelul unde ședeam; dar când vrui să intru în ulița Calzaioli, auzii următoarea conversație între două persoane ce sta sub icoana Maicei-fecioare, la colțul ultîii¹:

— Și au murit?

— Ba nu; se zice numai că-i rănit foarte rău și că este o slabă sperare de scăpat.

— Și nu știi care-i pricina acestei întâmplări?

— Nu, n-am putut afla decât că pe la 11 ceasuri un om învălit cu o manta neagră au sărit cu cuțitul asupra unui tânăr ce trecea în dosul Baptistariului²,

¹ În târgurile Italiei, mai pe la toate colțurile uliților, sunt icoane sau statuie de sfinți dinaintea cărora ard neconținut candelă (V.A.).

² Acest monument, ce se numește încă Sfântul Ioan, se găsește tot pe piața de Domo și se socotește c-ar fi fost în vechime capîștea zeului Mars. Printre alte multe lucruri vrednice de privit ce cuprinde, are trei porți de aramă, săpate una de Andrea Pizano și celelalte două de Lauren Giberti. Săpăturile lor înfățișează deosebite scene din *Vechiul Testament*, dar lucrul lor este atât de delicat și de măiestros, încât Michel Angelo zicea că: „sunt vrednice de a fi porțile raiului” (V.A.).

zicându-i : „Cine iubește pe Cecilia trebuie să moară”. Atunci se iscă o luptă crudă între amândoi, și unul din ei rămase pe pave împlântat în sânge.

Spăriet de ceea ce auzii, mă apropiiei de străini și întrebai de nu știa unde poliția dusesse trupul celui rănit ?

— Nu știu, îmi răspunse unul din ei, și se depărtară amândoi de mine.

Mă dusei degrabă acasă, mă închisei în camera mea și nu putui dormi toată noaptea ; mi se părea că tot videam trupul prietinelui meu acoperit cu răni.

Cât am șezut pe urmă în Florența nu l-am mai văzut pe V***, nici n-am auzit vorbind de el.

III

Peste o lună după această întâmplare, mergând de la Roma la Civita Vechia³, veturinul care ne ducea se opri ca să-și odihnească caii dinaintea unei case vechi și dișarate ce era în drum și care sămăna mai mult a fi o vizunie de hoți decât un tractir pentru călători. Mă scoborâi din trăsură cu gând ca să mă primblu pe gios. Afară era o lună plină și voioasă ca figura unei tinere fecioare ; toate lucrurile se videau împregiur ca ziua, și în depărtare se auzea vuietul groaznic și monoton al mării, care steclea la razele lunii și a stelelor ca o lungă vale de argint. Acel tablou măreț îmi făcu o impresie foarte mare ; și în suvenire repurtându-mă la ruinele antice ce văzusem în Roma, începui a face triste meditații asupra nenorocitei stări în care au picat Roma Cezarilor sub ticăloșia guvernului papal. Primblarea însă totodată iscă și în sto-

³ Port la Marea Tireniană, în apropierea Romei.

mahu-mi o foame nu mai puțin tristă decât acele gândiri. Întrai îndată în sânătura sală ce se găsea în acel tractir. Vro câteva lăiți de lemn, cu picioarele rupte, și vro trii butelci deșărte, cu gâtul stricat, alcătuia tot mobiliarul aceluia lăcaș. Când pășii pragul ușei, o groaznică horăire îmi vesti că acea vizunie era lăcuită de mai multe suflete și în adevăr zării la pământ vro trii oameni înzestrați cu figuri foarte problematice. Toată scena era luminată de razele roșii a unui mic jăratnic ce mai ardea în cuptior. Stătui un pic la îndoială de trebuia sau nu să pășesc mai înainte; dar, în sfârșit, făcându-mi curagiu, mă apropiiei de o lăiță mai lungă ce era în fund și pe care dormea un soi de urieș. Socotind după împregiurări, adică de pe cerga ce-l acoperea, că trebuie să fie tractierul, îl scuturai încetitor. Însă el, departe de a să trezi, se întoarse pe ceea parte, dând din umeri și împreunându-și mișcarea cu o mulțime de complimente în soiul acestora, de pildă: „*Va al Diavolo, Sangue del Christo, Corpo di Baccho*”¹.

Ieșii degrabă din acel loc, pășind pe vârful picioarelor de frica altor asemenea complimente. Când fusei afară, mi se păru că mă răsufлам mai lesne; și, cu ochii încă plini de fumul ce era în sala tractirului, mă îndreptai, fără a videa mai nimică dinăinte-mi, spre o matahală neagră ce gândii că este trăsura noastră, hotărât fiind să mă culc pentru ca să-mi treacă foamea. După ce mă impedecai de vro câteva ori de niște buruiene mari, pe care nu le zărisem din pricina usturimei ochilor, pipăind mai mult ca un orb, dădui în sfârșit cu mâna de un oblon, îl deschisei și mă suii;

¹ „Du-te la dracu, Sângele lui Hristos, Trupul lui Bachus” (ital.).

mi se păru însă că trăsura în care întrasăm era mai rădăcată. Când era să mă așez, sâmtii un braț puternic că mi se puse pe pept și un glas străin îmi zise : „Cine-i acolo ?” Eu răspunsei, începând a râde : „Ce dracu ! tare ești fricos, domnule !... socoți că ai a face tot cu tâlhari ?”

Trebuie să spun că în trăsura noastră se găsea un popă spaniol, bătrân, care se pornise de la Roma cu mine și cărui îi era mare frică de tâlhari, fiindcă pe atunci se vorbea mult în Italia de niște hoți ce ieșiseră la drum.

— Cine ești tu ? întrebă încă o dată acel ce mă ținea de pept.

Deschisei ochii mari și văzui dinainte-mi un om și o femeie !... Nu mă puteam dumeri cum se făcea că mă găseam într-o trăsură străină. Dar după vro câteva secunde, în care vreme dama căuta să aprindă o lampă de argint, înțelesei că în loc de a mă îndrepta către adevărata noastră trăsură, mă rătăcisem în altă parte și intrasem în vro trăsură străină, ce sosise în vreme ce căutam să trezesc pe tractieriu. Deodată, carâta se umplu de lumină și văzui o ! minune, pe V*** lângă buchetiera ce îmi dase flori la Florența !

Mirarea și bucuria noastră fură nespuse, și îmbrățișările noastre nenumărate.

— Nu pot să mă încred ochilor mei, zisei după o scurtă tăcere ; tu în viață ? Te socoteam mort, ucis în dosul Baptistariului.

— Slavă Domnului ! am scăpat și atunci din mâinile lui. Știi, Cecilio, că ucigașul care au sărit la mine era tot acela care mi-au străpuns peptul înc-o dată, demult ?

— Și nu ți-au zis ceva când au vrut să te omoare ? întrebă ea.

— Așteaptă ; dar, mi-au zis : „Cine iubește pe Cecilia trebuie să moară !”

— Ticălosul ! strigă Cecilia. Știi cine este acel om fără de suflet ?

— Cine ?

— Tiranul care m-au prigonit și pe mine de când trăiesc...

— Sinor Barbarissimo poate ? întrebai.

V*** bufni de râs auzind acest nume curios, și apoi sărutând cu foc pe Cecilia :

— Nu mai gândeți, înțelegul meu — îi zise — la o ființă ticăloasă care ne-au amărât la amândoi cea mai frumoasă parte a vieții noastre ; lasă-l să putrezească în mârșăvia caracterului său, precum eu l-am lăsat împlântat în sânge, fără a avea nici o milă de el.

V*** o sărută iarăși, și veselie renăscu pe fața amorezii sale.

Aceste adese sărutări mă cam tulbura. Rugai pe V*** să-mi tălmăcească un lucru de care eram mult intrigat. De ce fugise de la Boschetto ?

V*** se plecă spre mine și îmi spuse la ureche :

— Biletul ce picase din buchet era de la Cecilia. Ea îmi scria că de două zile se găsea în Florența, când m-au văzut de la fereastră trecând pe uliță.

— Acolo poate unde te-ai oprit și m-ai întrebat de am văzut-o ?

— Tocmai ; că îndată după aceea și-au procurat prin Iulia un costum de buchetieră, cu hotărâre să între *incognito* după noi în cafineua Donnè, să-mi deie buchetul acel cu scrisoarea sa, în care mă ruga să mă aflu la 11 ceasuri de noapte în capela sfintei Ceciliei din Santa Maria del Fiore.

N-aveam oare dreptate să alerg ca un nebun, când am primit, fără a mă aștepta, o veste atât de noro-

cită, care schimba cu totul fața soartei mele?... De-abia agiunsesem pe scările bisericei, de-abia te apropiaseși și tu de mine, când zării pe Cecilia pe lângă Baptistariu. Vruî să merg înaintea ei, dar tocmai atunci fusei atacat de un om necunoscut. În furia mea îl răsturnai pe pave cu atâta iuțime, încât el pică tocmai pe stiletul ce ținea în mână și se înfipse în el!... Atunci auzii sunând 11 ceasuri, alergai în biserică și găsii pe Cecilia ingenunchietă dinaintea patroanei sale. De acolo ieșirăm amândoi afară unde ne aștepta această carată cu 6 cai; ne suirăm în grabă-și, fără a ne opri, nu am făcut altă de atunci decât numai voiajuri, petrecându-ne viața în cântice, în sărutări și în veselii.

— Se vede că aveți multe secreturi împreună, ne zise frumoasa Cecilie, zâmbind și animând de fundul carății lampa de argint ce aprinsese.

— Vorbeam de tine, îngerul meu, îi răspunse V***, strângând-o în brațe cu o dragoste infocată.

Acum zorile coronaseră orizonul cu o linie argintie ce făgăduia o zi frumoasă călătorilor. Caii erau înhâmați la carată și postașul sta gata să pornească; dar până a nă-mi lua adio de la norocitul meu prietin, rugai pe sinora Cecilia să cânte *Casta Diva*, căci tocmai atunci luna era să se peardă după un deal. Strălucita cantatriță își luă mandolina și începu; dar deodată*** îi fură mandolina din mâni și, rădicând pe amoreza sa, o puse pe genunchi. Cecilia, zâmbindu-i și uitându-se la el cu dragoste, se răzică cu brațul drept pe umărul lui și întonă de al doile *Casta Diva*, cu un glas mai tulburat, dar mai pătrunzător.

Cu cât aria se înainta, îngerescul cântic slăbea, dar cu o dulcime încă mai încântătoare, și degitele lui V*** se rătăcea pe strunile mandolinei. În sfârșit glasul

Ceciliei nu se mai auzi; mandolina căzu din mâinile lui V***... și amândoi rămaseră îmbătați de dulcele delir al iubirei. Ei sămăna ca doi îngeri adormiți în voluptatea estaziei cerești.

Atunci mă coborâi din trăsură; îi privii pentru cea de pe urmă oară și făcui semn postașului să incalece.

Careta se depărtă cu repegiune; iar eu, ținându-mi încă multă vreme ochii țintiți în partea care apucase, mă întorsei suspinând la trăsura noastră.

(*Dacia literară*, 1840)

P.S. — *Iubite Negri*, — Acum sunt 16 ani de când am făcut cea întâi călătorie a mea în Italia, întovărașit de tine, care petrecuseși cea mai frumoasă parte a tinereții tale sub ceriul limpid al acelei țări. Tu ai fost martur celor mai gingașe impresii ale mele; ție ți-am destăinuit, ca unui frate iubit, toate pornirile, toate visurile, toate sperările sufletului meu și, precum atunci ai primit cu blândeță acele destăinuiri entuziaste, primește și acum dedicarea celei întâi scrieri ale mele în limba patriei. Ea este o slabă încercare, o știu, și nu aștept de la dânsa altă mulțămire decât să-ți aducă ție aminte de trecerea noastră prin Florența și de frumoasele buchete care ne da în toată sara câte un mic buchet de flori pe când luam înghețate dinaintea cafinei Donné, împreună cu prietenul nostru D...¹.

¹ D. este Nicolae Docan, în tovărășia căruia Alecsandri și Negri făcuseră călătoria în Italia. Post-scriptumul a fost adăugat în volumul *Salba literară*, apărut în 1857, dată la tipar probabil prin 1855, când se împlineau 16 ani de la călătoria în Italia.

IAȘII ÎN 1844

D-lui M. Cogălniceanu

(fragmente)

Dorești ca să-ți trimit o descriere a Iașilor. Iată dar că, pentru mulțămirea ta, mă hotărâsc a-mi scutura lenea și a încăleca pe condei spre a întreprinde o primblare pitorescă prin ulițele capitaliei Moldovii. Te înștiințez însă că această primblare am de gând să o fac fără a-mi întocmi dinainte un plan de drum, precum se obicinuieste mai în toate voiajurile. Nu, eu nu înțeleg călătoriile ca cei mai mulți, adică : de a să face robul unui plan și, în urmare, de a alerга țință pe linie dreaptă până la țelul propus, fără a să abate din cale și fără a îndrăzni a ieși din rolul de mașină drumeată. Numesc voiaj acela singur care, liber de orice înrăurire străină, urmează numai caprițiilor vremelnice a închipuirii și care ia ființă fără pregătire, precum și fără scop hotărât.

Adevăratul călător e acela care, când se pornește la un drum, își propune să meargă unde l-a duce fantazia lui, astăzi spre răsărit, mâni spre apus, astăzi pe mare, mâni pe uscat. Iar cât pentru acela care se jertfește de bunăvoie unui țel întocmit după harta geografică, acela îl socot un curier însărcinat de a să purta pe sineși ca pe un pachet dintr-un loc într-altul.

Pentru ca să nu întru dar în categoria plicurilor de poștă, dă-mi voie să urmez după placul meu și să mă rătăcesc pe unde m-a duce condeiul. La aceasta mi-i zice poate că un bun călăreț trebuie să știe a stăpâni zburdările calului său; dar oi răspunde și eu că din toate lighioanele lumii, condeiul este cel mai greu de cârmuit și că ades e răsturnat cine vrea să-l înfrâneze.

Ori și din care parte vine străinul la Iași, vie despre Dunărea, despre Prut, sau despre Siret, i se înfățișază de departe o panoramă măreață și vrednică de a trage toată a lui luare-aminte. Pe coastele unor dealuri mici ce se întind pe malurile Bahluiului și în fața altor dealuri acoperite cu păduri și cu vii romantice, el vede o adunătură curioasă de case mari, ce par a fi clădite unele deasupra altora, și de turnuri bisericesti ce răsar printre ele ca niște catarguri nalte într-un port. Acele palaturi, fără arhitectură cunoscută, carele, precum am zis, samănă că se acatără între ele pe spetele lor, sunt cea mai vie icoană a ambiției locuitorilor lor și acele turnuri numeroase ce se rădică în văzduh par ca niște urieși ce ar căta la ei cu multă mirare și cu mare milă. Cu toate aceste, înrulocarea lor produce un efect plăcut străinului, și orașul întreg, înșirându-se în amfiteatru deasupra frumosului șes a Bahluiului, înformează un tablou original și minunat cu zidirile sale albe, cu mulțimea sa de acopereminte în fer alb ce lucesc ca oglinzi sub razele soarelui și în sfârșit cu tot farmecul unei politii ce are două fețe, una orientală și alta evropiească.

Alăturarea acestor două caractere deosebite, care dovedește atât de mult înrăurirea Evropei asupra unei părți dintre români, partea bogată și privilegiată, și

lupta neconținută între ideile vechi și nouă nu era nicidecum tipărită pe fața capitalei noastre cu vro câțiva ani mai în urmă. Atunci ea purta o fizionomie mai mult orientală; însă de când spiritele au început a să dezvăli la razele civilizației, o mare prefacere s-au ivit în toate, o schimbare rapidă s-au săvârșit atât în gusturile cât și în obiceiurile acelei mici părți a societății românești de care am pomenit. Hainele lungi și largi au dat rând straielor mai strâmte a Evropei; șlicul s-au închinat dinaintea pălăriei; ciubotele roșii și galbene au dat pasul încălțămintelor de vax; divanurile late s-au cioplit în forme de canapele elegante, și în urmarea tuturor acestor noutăți și a mai multor alte ce s-au introdus cu moda, casele au trebuit negreșit să primească o formă străină și potrivită cu natura ideilor de astăzi. Ele au început a să supune regulilor proporției, a să împodobi cu coloane, cu ferestre largi și luminoase, cu balcoane desfătate; au început a ieși în fața uliților, părăsând fundul ogrăzilor unde se ascundea mai înainte, a să îngrădi cu ostrețe de lemn sau de fer, dărâmand glos zaplazarile și zidurile acele tari care le da un aer de cetăți; au început, într-un cuvânt, a să rădica pe planuri elegante și plăcute ochilor.

Aceste zidiri nouă formează partea evropienească a orașului. Cât pentru cea orientală, ea este reprezentată prin o mulțime de hardughii vechi, nalte, strâmbe, mucedu, cu pereții afumați și crăpați, cu ferestrele mici și chioare, cu streșinele putrede și ascuțite, cu scările întunecate, cu odăile osticoase, cu ogrăzile mari și pustii, cu grădinile pline de buruiene sălbatice și cu ziduri groase pîmpregiur. Cuiburi de buhne, locuinți de stahii ce te înflorează și unde ți se pare că vezi zăcând câte un matuf gârbov, cu ghigi-

lic pe frunte, cu mătănii în mână și care hârcăiește, ocărând neconținut câteva țigance stremțeroase ce stau dinaintea lui.

Mai adaugă la acest tablou câteva clopotniți rotunde sau cvadrate, fără stil cunoscut, câteva cișmele cu inscrieri grecești și turcești, și vei avea o idee destul de lămurită despre acea parte a Iașilor pe care o numesc orientală, neavând alt cuvânt ca să o botez mai bine.

Acum, amestecă-le pe toate la un loc în inchipuirea ta, aruncă-le ca niște jucării dinaintea ochilor tăi, și de vei produce un totul neregulat și neobicinuit, atunci vei dobândi o icoană adevărată a capitalei noastre și te vei încredința că nu este oraș în lume alcătuit de mai multe contrasturi. Iașii este un teatru curios, decorat cu palaturi și bordeie lipite împreună; actorii lui sunt *luxul* și *sărăcia*; iar comedia ce se gioacă în toată ziua pe scena lui poartă deosebite titluri, precum :

„Cine-i mare îi și tare ; cine-i mic tot nimic.“

„Șicul și pălăria, sau idei vechi și idei nouă.“

Un bătrân onorat, care au fost față la multe întâmplări în îndelungata lui viață, au făcut observarea aceasta : „că românul e ca ceara și că primește foarte lesne toate întipăririle ce-i lasă vremea. — Românii, zicea el, se fac turci cu turcii, francezi cu francezii, englezi cu englezii. Ei astăzi poartă frace strâmte și ciripesc *bonjour* și *bonsoir*, pentru că așa-i moda. În vremea turcilor ei purta cealmale și făcea temenale, zicând *hojghioldum*¹, *safaghioldum*². Sub domnii greci,

¹ „Bine-ai venit“ (turc. : *hoj gheldin*).

² „Bine, bine-ai venit“ (turc. : *sefâ gheldin*).

ei își încărca capetele cu șlice și din *telebimu*¹ nu se scotea. Cine știe de-or veni hinezii în țară, dacă ei nu s-or face mandarini și dacă nu s-or numi *Cing-ching-tung-fo* ?"

Această observare m-ar despera asupra caracterului nostru, dacă n-aș ști că ea se atinge numai de o mică parte a societății românești; căci țărani, cari, slavă Domnului! alcătuiesc cel mai mare număr, nu și-au părăsât niciodată obiceiurile, nici limba, nici portul, deși tristește întâmplări ce au trecut peste țară au apăsât mai mult asupra lor.

Cuvintele acele însă a bătrânului m-au adus a gândi la deosebitele caractere ce au trebuit să aibă Iașii în urma deosebitelor prefaceri prin care au trecut locuitorii lui și au trezit în mine dorința de a ști ce fizionomie au avut acest oraș în vremea dacilor? ce schimbare au luat mai în urmă sub stăpânirea romanilor, pe când el se numea *Municipium Jassiorum* și care au fost caracterul său original în epoha domnilor pământeni, când era adevărată politie românească, și mai ales după mutarea scaunului domniei în el din Suceava sub Alexandru-vodă Lăpușneanul.

Aș dori, dar nu se poate, zice un cântic vechi. Asemine sunt sălit să zic și eu în privirea acelor notiții. Las dar în sama persoanelor cu răbdare ca să facă cercetări despre ele; cât pentru mine, acum deodată m-oi mulțami a-ți arăta Iașii precum se găsește în anul 1844.

Dealul *Răpidea*, care este în fața Iașilor, ne va sluji de punct de pornire în călătoria ce întreprindem. Iată-ne dar pe vârful lui, având dinaintea ochilor în

¹ „Botierul meu“ (gr.).

depărtare capitala Moldovii, în dreapta și în stânga munți acoperiți de vii îmbeșugate și sub picioarele noastre șoseaua ce duce spre Galați și care, șerpuiind printre livezi vesele pân-în vale, se întinde ca o pânză albă pe șesul Bahluiului și merge de se perde în sânul târgului. Priveliștea de aici este una din cele mai frumoase și mai minunate din țările noastre, unde sunt atâte priveliști minunate și frumoase. Nu oi descri-o însă pentru ca să nu strâc impresia ce are a sâmți tot călătoria cu închipuire.

Ne pornim: copacii din toate părțile îmi întind crengile lor încărcate de poame, dar fugariul meu, conediul, nu mă lasă să mă supun îndemnului ce-mi fac. El au apucat la vale și fuge ca un fulger, căci dealul *Răpidea* nu poartă în zădar un nume atât de potrivit. Iată că trecem pe dinaintea Socolii, acest parc domnesc împodobit cu un palat elegant de vară, cu drumuri nășăpite ce se perd sub bolta de frunze, cu bazine, cu mii de flori ce umple văzduhul de miroase plăcute, și unde soțietatea Iașilor merge de se desfătează la umbra copacilor, gustând dulceața sărilor de vară și ascultând simfoniile muzicii militare.

În fața acestui parc, în stânga șoselii, zărim Seminariul Socolii, fabrică sfântă de popi, în care mulțime de tineri învață a câștiga potcap pentru ca să aibă drept de a scăpa sufletele creștinești din ghearele mult poznașului Scaraoțchi de cornorată pomenire.

Încă câteva sute de pasuri și am ajuns la sfârșitul vlei. Acolo se începe acel vestit șes a Bahluiului ce se întinde cale de mai multe poște între două șiruri de dealuri, și care se duce de se unește cu șesurile Prutului, pentru ca să se coboare împreună pân-în Dunărea. Aici dealurile *Răpidei* și a *Socolii* se dispart

fugând într-o parte și-n alta ; locul se deschide ca un port, și soșeaua se înaintează în linie dreaptă pân-în oraș.

Acum ne apropiem de Iași, lăsând în stânga valea *Nebunii*, ce se ascunde cu numeroasele ei livezi din dosul unui deal gol și prăbușit, pe a cărui culme se află ruinele *Cetățuiei*. Această mică cetate au fost zidită la anul...¹ de Duca-vodă și s-au împotrivit adeseori năvălirii turcilor și a tătarilor. Astăzi însă ea este o mare risipă, locuită de vro trii călugări greci și de mai multe alte buhne. Zidurile sale, odinioară atât de puternice, se dărâmă din zi în zi mai mult sub coasa vremii, și vântul pustietății acum vâje prin meterezele lor, carele răsună odată falnic de împușcături voionicești. Înăuntrul ogrăzii vezi un palat cu două rânduri, gol, cu bolțile crăpate, cu ușile și ferestrele risipite, un schelet de piatră pustiu care îți umple sufletul de jale : palatul lui Duca-vodă, locaș plin de suveniruri și pe care călugării l-au prefăcut în hambar. Ietacul doamnei, în care te scobori pe o scară strâmtă cioplită în petrele pereților, acum e plin de ciocălaie de popușoi !... Trist efect a nestatorniciei timpului ! Tristă pildă a schimbărilor lumesti !

Celelalte zidiri ce se găsesc în *Cetățuie* sunt toate mai mult sau mai puțin păstrate în întregime. Turnul cvadrat de deasupra porții poate încă sluji multă vreme de cușcă clopotelor în lipsa prilejilor de războaie. Biserica, în care sunt portretele a lui Duca-vodă

¹ *Cetățuia* a fost construită între anii 1669—1672. Alecsandri a lăsat cele câteva puncte în locul dat, probabil pentru a sporii efectul de joc fără pretenții ce-l avea descrierea sa, căci nimic nu i-ar fi fost mai ușor să afle data respectivă, măcar la publicările ulterioare ale acestei bucăți.

și a familiei sale, se află încă în bună stare și merită a fi arătată ca una din cele mai nimerite ce s-au ridicat în Moldova în veacul XVII. Iar din toate, cea mai curioasă și mai vrednică de însemnat este o bucătărie veche ce se vede aproape de clopotniță, și a cărei boltă sprintenă și alcătuită de trei bolți elegante, așezate una asupra altia, samănă a fi lucru de vreun geniu a văzduhului, iar nu de om. Păreții săi pe dinlăuntru sunt negri de fum și lucesc ca marmora; forma sa este rotundă și bolta sa e atât de îndrăzneată, că te miri cum de se ține în aer și mai ales cum de s-au luptat cu elementurile, fără a fi biruită nici de apă, nici de focuri nici de cutremure?

Un palat domnesc, teatru atâtor mari întâmplări, cade în ruine, când aproape de el o biată bucătărie, fără nici un suvenir istoric, stă încă pe picioare după sute de ani! Ce subiect măgulitor pentru gastronomi! Ce izvor bogat de idei adânci asupra deșertăciunii mărireilor lumesti pentru filozofi!

La picioarele dealului Cetățuiei, despre oraș, se văd lucind pe șesul Bahluiului turnurile monăstirei *Frumoasa*, acoperite cu fer alb, și, mai departe, pe un alt lanț de dealuri, se zărește monăstirea *Galata* lângă care se află ruinele palatului Ipsilanti. Aș dori mult să intru în sânul acestor două sfinte locașuri pentru ca să le vizitez cu amăruntul, dar cadrul acestei scrisori nu mă iartă și sunt dar silit a trece înainte, neputând altă aduce la cunoștința ta, prietino, decât că *Galata* au fost zidită în suvenirul mahalalei din *Țarigrad*, ce poartă același nume, și că *Frumoasa* au fost înzestrată cu un nume atât de cochet de otitorul ei... nu știu pentru ce.

Este însă un punct în partea șesului Bahluiului ce se întinde dinaintea Frumoasei, pe care nu-l pot trece cu vederea. Acea grămadă mică de pământ slujește, în vremea iarmaroacelor, de teatru osândelor de moarte. Pe vârful ei se rădică spânzurătoarea, și în sânul ei se îngroapă trupurile acelor spânzurați. Loc îngrozitor, la care poporul să uită făcându-și cruce cu frică! Mormânt afurisit și plin de aducere-aminte atâtor fapte neominești! Acea moviliță se numește *Movila blăstămată*. Dar să ne grăbim a ne depărta de o priveliște atât de ticăloasă și a face în sfârșit intrarea noastră în capitalia Moldovii.

Iată cele întâi case a mahalalei Socola. Intrăm acum între două șiruri de bordeie ce se întind pe marginile soșelii și a căror înfățișare ticăloasă nu răspunde nicidecum la ideea măreață ce câștigasem de orașul Iașilor, când îl priveam de pe vârful Răpidei. Cele mai multe sunt crâșme proaste ținute de jidovi stremțaroși, și printre ele de-abie zărești câteva locuinți de români. Aceste se deosebesc prin aer de cochetărie ce mulțamește privirea; pereții lor sunt văruiți cu mai multă grijă; ușele, obloanele, stâlpii de lemn care sprijin streșina sunt frecați cu năsip galbin și lucesc vesel de departe; prispa îngustă și curată te îndeamnă a te odihni pe dânsa, și perdelele albe ce se arată la ferestre îți insuflă dorința de a intra înăuntru. Casele românilor sunt mici și plăcute ca niște giucării.

Dar să nu ne grăbim a giudeca târgul de pe mahalale. Iașii samănă foarte mult cu un boier îmbrăcat în haine scumpe și încungiurat de țigani cu stremțe. Centrul său așezat pe zarea unui deal este compus de case mari și frumoase în care domnește luxul, când dimpotrivă mahalalele lui împrăstiate pe coastele ace-

lui deal sunt alcătuite mai mult de bordeie acoperite cu stuh, unde zace sărăcia. Capul poartă coronă și picioarele sunt goale !

Dar să pășim înainte, lăsând în stânga Podul-lung, care duce la Cerdacul lui Ferent¹. Acum trecem podul de piatră aruncat asupra Bahluiului, râu poznaș ce se face că curge la picioarele Iașilor, râu tainic pe care nu-l vezi, dar pe care îl simți de departe ! Un poet de baftă (lighioaie nouă și necunoscută în istoria naturală) au cântat Bahluiul în următorul chip :

BAHLUIUL

Meditare mlăstinoasă

Adeseori, departe de-a lumii triste valuri,
Cu pasuri regulate eu măsur al tău pod,
Bahlui ! locaș de broaște ! râu tainic, fără maluri,
Ce dormi chiar ca un pașă pe patul tău de glod.

Trecut-au, zic cu jale, a tale negre unde,
Precum trece poetul cu inima-i de foc.
Ba n-au trecut, stăpâne, atunci nasu-mi răspunde,
Eu le simțesc prea bine, căci mă cârnesc din loc !...

Când luna se ivește, când soarele apune,
A tale dulci concerturi îmi place să ascult ;
Îmi place s-aud glasul a broaștelor nebune,
Deși a lor prochimien mă asurzeste mult !

¹ Ferent au fost un general ardelean carele, în vremea războiului dintre Turcia și imperiați, veni la 1716 ca să prindă pe Mihail Racoviță, domnul Moldovii. Însă acesta, agiutat de câteva steaguri moldovene, și de un buluc de tătari, îi birui pe șesul Bahluiului și, prinzându-l viu, îi tăie capul. Ferent este îngropat, peste drum de cerdacul ce-l poartă numele. O cruce mare de piatră, cu o înscrisiere ce este încă astăzi, povestește toată această întâmplare (V.A.).

O ! dar, atunci în peptu-mi sânt inima că saltă
Ca la un glas de frate iubit și așteptat,
Căci gingașele broaște sunt dulci poeți de baltă,
Precum mulți poeți gingași sunt broaște de uscat¹.

Autoriul acestei meditații au cântat glodul Bahluiului, și fiindcă ne aflăm înglobați într-un sujet atât de bogat, găsesc aproape ca să pomenesc și eu ceva despre tina ce împodobește mai totdeauna ulițele capitalei noastre. Ea merită a fi cunoscută în lume, întocmai ca negurile Londrei, ca colbul Odesii, ca umezala Parisului, ca vântul înfocat a Neapolii-(Sirocco) ș.c.l. Adeseori Iașii are o privire venețiană prin ulițele lui prifăcute în canale mlăștinoase. De unde tragem următoarea închiere: că iașanul este o ființă amfibie care trăiește o giurătată din viața lui pe uscat și care înoată în tină cealaltă giurătată. Viață plăcută și vrednică de dorit ! Noi o recomandăm tuturor iubitorilor de trai molatic.

Dar văd că m-am adâncit atât de mult în sujetul acesta, încât îmi este cu neputință de a mă urni din loc spre a păși mai înainte. Fugariul meu s-au înglobat până-în genunchi și nu mai poate face nici un pas. Te rog dar, prietino, ca să aibi răbdare vro câteva zile, până ce se va mai usca puțin orașul, și atunci voi urma cu mulțămire primblarea mea prin Iași².

(*Calendarul Foaiet sătești*, 1845)

¹ „Poetul de baltă” autor al acestor versuri este Alecsandri însuși, care le-a încadrat în ciclul *Suvenir* din culegerea sa de poezii.

² Alecsandri n-a mai continuat scrierea bucății Iași în 1844.

P.S. *Iubite Cogălnicene.* — Ani și ani au trecut de la 1845; mulțime de prifaceri s-au cercat în țările noastre de atunci; eforturile s-au schimbat pe tot anul; un Ministeriu de Lucrări Publice s-au înființat, dar glodul Iașilor nu s-au mai uscat! Răbdare; în curând soarta îndurătoare ne va dizgloda și țara și capitalia. Pân-atunci, însă, *vale?*!

² Fii sănătos (lat.). Este formula cu care românii își încheiau scrisorile.

O PRIMBLARE LA MUNȚI

De mult doream a videa portretul lui Alexandru-vodă Lăpușneanul, și aflând că se găsea la monăstirea Pângărați, mă hotărâi a face o primblare pân-acolo. Mă pornii deci într-o amează de la Peatră, întovărașit de doi tineri poeți și de un tânăr giudecător, care, având norocire de a nu fi cât de puțin poet, se îngriji de viitor și luă cu el doi harbuji groși ca cei de Bender și o pungă mare plină de tutun. Aceste provizii ne părură cam dișănțate pentru o primblare de două ceasuri, însă urma ne încredință că, în privirea mulțămirilor trupești, e mult mai priitor de a fi cineva giudecător decât amorezul muzelor.

Ne pornirăm pe la sfînțitul soarelui, plini de veselie și de sperare, și, grămădiți ca vai de noi! într-o brișcă de Brașov, carea, urmând obiceiului surorilor sale numite brașovenice, ne scutura ca pe niște saci de nuci; dar ce ne păsa nouă! Lumea întreagă atunci era a noastră! ceriul era atât de limpid și de albastru, privești în toate părțile se arăta atât de veselă și măreață, toată firea ne zâmbea cu un farmec atât de dulce! Ce ne păsa nouă!... În ceasul acela nime dintre noi nu și-ar fi dat locul său nici măcar pe un tron, pentru că deși struncinăturile brișcei se înmulțea cu cât ea se înainta pe petrișul drumului de pe malul Bistriței, cu atât creștea și mulțămirea noastră.

Convorbirea noastră se putea asămăna fără greșală cu un sabaș jidovedesc: toți vorbeam deodată fără a mai aștepta răspuns și toți ne porneam delaolaltă la răs ca niște nebuni, unul într-o notă scârțătoare, altul cu un ton de *bas-taille*¹, un al triile imitând ruladele oarecării demoazele vădane ce are obicei a cânta prin adunări. Românii ce întâlneau sta în drum și se uita la noi, făcându-și cruce, iar unii, luând pildă fără voie, trântea niște hohote de se răsuna câmpul. Acest lucru îmi aduse aminte de un provincial cu frica lui Dumnezeu, carele fiind întrebat la teatru de ce râdea mai tare decât toți, de vreme ce nu înțelegea nimic, el răspunse cu nevinovăție că râdea de râsul celorlalți și mai ales pentru că plătise zăce lei.

Cu toate aceste, fiindcă tot lucrul în lume trebuie să aibă un sfârșit, convorbirea noastră atât de ferbinte începu a slăbi și se prefăcu încet-încet într-un cuator muzical, vrednic de a încânta urechile îngerești, dacă nu ar fi avut o deplină asămănare cu un concert drăcesc. Unul din noi suspina cu duioșie o bucată dintr-o simfonie a lui Mozart, altul, mai tare la suflet, îi răspundea prin vestitul și voinicescul cântic a lui Bujor: *frunză verde de năgară*; al triile șulera ca o mierlă un valț șfălesc și al patruze striga în gura mare horul dracilor din opera *Robert diavolul*². Această armonie, alcătuită din atâte armonii deosăbite, informa un soi de dihanie muzicală, vrednică de însemnat în analele cacofoniei.

Din vorbă în vorbă, din hohot în hohot și din cântic în cântic, ne trezirăm deodată în mijlocul Bistriței. Atunci, ca și când o putere nevăzută ne-ar fi strâns

¹ Voce între bas și bariton (fr. : *basse-taille*).

² Operă de mare popularitate de Meyerbeer (1832).

de gât, glasurile noastre se stinseră și se făcu între noi o adâncă tăcere. Câteva fețe schimba fețe, căci Bistrița clocotea împregiurul nostru, pare că ar fi dorit a ne trimite în fundul ei ca să ne sfârșim concertul; valurile se izbea cu o răpegiune turbată asupra roților și clătina trăsura ca cu o mână de urieș; fiestecare dintre noi se cumpănea în toate chipurile pentru ca să nu se prăvale brișca, mai ales că malul era cam departe și bolovanii din fundul apei cam mari. Cu cât însă ne înaintam, valurile clocotea, roțile luneca pe petre, caii se spăria, vezeteul îndesa cu țipetele și cu biciul, și Bistrița se suia mereu! Iară noi... noi nici cântam, nici râdeam. Știu însă că atunci am fi schimbat cu bucurie locurile noastre pe tronuri.

Iată-ne pe mal dincolo; slavă domnului! am scăpat; pare că ne răsuflăm mai lesne. Ne oprim puțin ca să se răsufle și caii și să ne aprindem țigarele. Ur-mătoarea convorbire naște între noi:

- Măi, măi, grozavă-i Bistrița!
- Răpide apă!
- Frică v-au fost?
- Frică? Nicidecum.
- Dar pare că erați schimbați la față.
- N-ai văzut bine.

Pas de nu te încrede după aceasta că graiul au fost dat omului ca să-și răstălmăcească gândul!

Ne pornirăm peste un șferi, aruncând câte o căutătură posomorâtă locului pe unde trecusem, și agiunserăm în curând la alt vad mai mic; însă în tot drumul acesta ce se întinde pe malul drept a Bistriței și care trece prin satul numit Vaduri, ne-am arătat mult mai cumiți în faptă și în vorbă. Fiestecare grăia pe rând, povestind câte o întâmplare tristă sau grozavă, în care apa juca rolul cel mai înșămnat. Câte înecări am

știut, toate s-au istorisit cu un talent deosebit, mai ales că suvenirul Bistriței era încă viu.

Acel al doilea vad l-am trecut cu o nepăsare eroică, fiindcă acum ne deprinseserăm cu primejdiile. Omul se deprinde cu toate lucrurile în lume. Cei mai vestiți eroi au sâmtit un ce care sămăna cu frica la cele întâi bătălii; în urmare, ni se poate ierta neliniștirea care ne-au cuprins la cea întâi luptă a noastră cu o apă atât de înșălătoare ca Bistrița, mai ales că acea mică tulburare nu ne-au oprit nicidecum de a admira mai târziu frumosul și mărețul apus al soarelui. Un entuziasm poetic ne-a pătruns pe toți, până și pe gândcător; căci privelește era vrednică de a încânta sufletele cele mai adormite și vrăjmașii cei mai aprigi ai naturei. În dreapta noastră un lanț de munți printre care Scăricica se înălța cu mândrie; în stânga alt lanț de dealuri îmbrăcați cu tufari sălbatici; în urmă-ne, ca o strajă depărtată, Petricica, ce pare că păzește târgul Petrei culcat la picioarele ei; în fața noastră, un amfiteatru de alți munți acoperiți cu brazi nalți, care se zugrăvea ca o armie întreagă pe ceriul înflăcărat de razele cele de pe urmă ale soarelui. Din toate părțile tot înălțimi, și înălțimi adevărate, care te fac și mai mic decât ești și la care trebuie să te uiți cu capul gol pentru că-ți cade căciula de la sineși. Cum să nu se mire cineva! Cum să nu i se aprindă închipuirea!

Noi, în ciuda celor ce se fac că nimic în lume nu poate fi destul de frumos pentru ei, noi, zic, am găsit o mare mulțămire la privirea celor locuri mărețe și negreșit am fi strigat: *mari sunt minunile tale, Doamne!* dacă nu ne-am fi adus aminte tot mai atunci de un străin eare, văzând șleul unui logofăt mare, au zis tot acele cuvinte.

Acum amurgise mai de tot, caii obosiseră, și noi începuserăm a sâmți oarecare dureri prin șolduri, când sosirăm la Pângărați¹. Preacuviosul egumen acestii vechi monăstiri, om verde de trup și suflet, ne primi cu o bucurie și cu o bunătate ce îi câștigă îndată dragostea și respectul nostru. De-abia ne așezaserăm în casă pe un pat lung, și îndată ni se înfățișă un frate purtând o tablă încărcată de chisele cu dulceți și de pahare cu apă răce. Atunci, tuspătru am zis într-un glas: binecuvântat să fie în toate veacurile acel om înțelept care au introdus în țara noastră un obicei atât de dulce și răcoritor! Dulcețile, cafeua (în felegene) și ciubucul turcesc alcătuiesc o triime nedespărțită, care în toate întâmplările vieții aduce mulțămire trupului și mângâiere sufletului!

După ce sfârșirăm cu toată pompa cuvenită cere-monია numitei treimi, ne adușărăm aminte de țalul primblării noastre și îndată am rugat pe sf.-sa egumenul să ne arăte portretul lui Alexandru-vodă Lăpușneanul.

— Acea icoană — ne răspunse sf.-sa — au fost rădicată de-alci și dusă la monăstirea Slatina, ce este zidită tot de acel domn.

Cuvintele aceste îmi pricinuiră o tulburare întocmai ca și când mi-ar fi picat pe cap vreun fes din cele patru care împodăbesc turnurile Mitropoliei! Vruî să vorbesc, în zădar!... glasul mi se tăiese. După atâte

¹ Această monăstire a fost zidită de domnul Alexandru Lăpușneanul spre prăznuirea hramului sf. mare mucenic Dimitrie, Izvorătorul de mir (anul 1564—1569). Se zice că pe locul acela trăia un pustnic cuvios și că după sfătulrea lui ar fi zidit Lăpușneanul monăstirea Pângărați, pe care totodată a și înzestrat-o cu multă avere și moși; iar pe pustnic l-au făcut egumen acolo pe toată viața (V.A.).

osteneli și primejdii, să-mi văd deodată toată dorința nimicită! Nu, nu-mi rămânea alta de făcut decât să... ies în cerdac ca să mă răcoresc.

Ceriul era senin; câteva stele lucea deasupra bisericii și unele se ivea printre copacii ce acoperea vârful munților. O tăcere înfricoșată domnea în toată monăstirea și numai din vreme în vreme se auzea în vale urletul unui câne din sat sau țipetele spărioase a unei bufnițe ascunse în răsipuri. Mă pusei pe gânduri. Câte idei triste și vesele trecură în câteva minute prin minte-mi! câte năluce se arătară ochilor mei și se perdură în întunericul depărtării!...

Tovarășii mei veniră după mine în cerdac; visul ce mă îngâna se șterse și ne duserăm cu toții să vizităm chiliile călugărilor.

Ne îndreptarăm prin întuneric spre o fereastră de-abie luminată ce se zărea în șirul chiliilor de lemn¹, cu cât însă ne apropiam de ea, ni se părea că auzeam un soi de gemet slab, care se prefăcu la urmă într-o psalmodie tristă și monotonă. Aprinși de curiozitate, ne acățarăm ca matele pe o scară ce se în-doia scârțâind sub picioarele noastre și ne găsirăm deodată cu toții înșirați pe un dulap îngust ce slujea de cerdac pe dinaintea acelor chilii. Poziția noastră era cu atât mai ciudată că trebuia să călcăm pînă în întuneric, lipindu-ne cu mâinile și cu trupul de zid, fără a ști unde punem piciorul; și dacă perdeam cât de puțin cumpăneala, negreșit că am fi făcut până gios un

¹ La monăstirea Pângărați sunt două rânduri de chilii: cele din stînga, cum intri pe poartă, sunt zidite de piatră, încă din vremea domnului A. Lăpusneanu, ctitorul monăstirei; cele din dreapta sunt făcute de lemn; aceste trebuie să fie vechi ca de o sută de ani (V.A.).

salto mortale foarte vătămător capetelor noastre ; în sfârșit, găsind o ușă deschisă lângă noi, am dat năvală înăuntru, fără mai zice după obicei : *blagoslovește, părinte*.

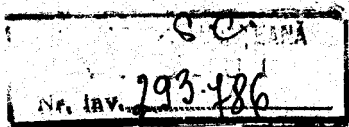
Călugărul ce ședea în acea chilie era un om ca de șizeci de ani, cu barba albă și lungă până la brâu, el ținea într-o mână psaltichie veche și afumată, și în cealaltă, o păreche de metanii de lână neagră. Fața lui brăzduită de vreme și de patimi vădea în el un suflet ce au fost tulburat de dureri ; însă în toată persoana lui era zugrăvită o sfințenie măreață ce îi da un aer de profet.

Un pat de scânduri acoperit cu o cergă roasă, un scaun cu trei picioare și o masă pe care se videau o cruce săpată de lemn, două prescuri și un ceaslov alcătuia tot mobilierul acelei chilii luminate de razele unui mic jaratic și a unei mici lumânări de ceară galbănă. Însă lucrul cel mai curios de însemnat în acel simplu locaș era un pistol vechi și ruginit ce sta spânzurat la perete deasupra patului. Îl luai în mână, mă uitai la el cu mirare și nu mă putui opri de a râde, întrebând pe călugăr dacă ținea acea armă pentru tâlhari ? Călugărul se posomori și îmi răspunse cu glasul schimbat :

— Ba nu, fiule, nu-l țin pentru tâlhari, pentru că tâlharii n-au ce căuta la mine ; dar îl păstrez ca un lucru ce au pricinuit toată nenorocirea vieții mele !

Auzind aceste cuvinte, ne-am apropiat toți de călugăr. El își lăsase capul pe pept, și două lacrimi îi curgea pe obraz. L-am rugat să ne tâlmăcească vorbele lui, și el, după o scurtă tăcere, își scutură capul ca să alunge ideile triste și zise :

— Acum or fi mai douăzeci și doi de ani, pe vremea când au intrat turcii în Moldova ca să deie goană,

voluntirilor¹, eu eram vânător de munte și pot zice fără fală că în tot ocolul Bistriții nu se găsea alt român mai verde și alt chitaș mai sigur decât mine. Atunci să mă fi văzut când mă iveam pe vârful unui munte cu pletele-n vânt, cu peptul gol, cu fața rumenă și cu durda pe umere! Toți care mă cunoștea nu mă chema altfel decât Păunașul codrilor, Voinicul voinicilor. Atunci să mă fi văzut când dam de urma unui cerb, sau a unui urs, cum săream din stâncă în stâncă, pe la guri de prăpăstii adânci; cum intram sângur fără frică în vizunia fearelor sălbatice. Acum însă nu sunt de nimică; capul mi s-au făcut alb, puterile mi-au slăbit și aștept moartea din zi în zi, din ceas în ceas. Facă-se-n voia Domnului! Călugărul își făcu cruce. La 1821 eu mă însurasem și trăiam mulțămît de soarta mea. Nevasta-mi era cea mai frumoasă femeie de la munte; pare că o văd încă, după atâta amari de ani, cu părul ei negru ca pana corbului și lung pân' la călcăie, cu ochii săi muri și veseli, cu fața ei albă, cu trupul său nalt și mlădios. Sărmana Elenuță, sărmana Elenuță!... cum îi râdea ochii când mă zărea pe deal, întorcându-mă acasă cu vânatul de-a umere! cum alerga ea degrabă înainte-mi ca o pasere voioasă! cât îmi creștea mie inima-n pept auzind glasul ei! Dumnezeu s-o ierte, căci bune zile am petrecut cât am trăit cu dânsa.

Călugărul, zicând aceste, ținti ochii în gios și stătu puțin afundat în gânduri; tot trupul lui părea impletit; numai buzele i se mișca, și, din vreme în vreme, pronunța cu un glas slab: „bune zile, bune zile”. În

¹ Aluzie la evenimentele anului 1821. Adăugând cei 22 de ani scurși de la această dată, rezultă că această „primblare la munte” s-a petrecut în toamna anului 1843.

sfârșit, el se trezi și sări deodată pe picioare, tulburat, aprins; părul i se zburlise pe cap, mâinile-i tremura, mușchii obrazului i se încordaseră.

— Într-o zi, răcni călugărul, iată că mă întorc acasă de la vânat și găsesc casa pustie; caut, strâng nevasta... nime; ies afară, mă duc la vecini să-i întreb; casele lor ca și a mea era părăsite. Alerg ca un nebun în toate părțile, chiui prin munte... muntele sângur îmi răspunde. În sfârșit, dau peste un biet cioban care îmi spune că pe la amiază au trecut prin sat o mână de turei. Atunci, inima m-au povățuit, mă arunc turbat pe urmele cailor, ajung într-o duminică pe malul Bistriței, și deodată aud răcnitele nevestei mele. Sărmana se zbătea cu desperare în brațele unui turc nelegiuit!... Într-o clipă, fără a ști ce fac, slodob pușca și văd păgânul zvârcolindu-se în sânge. Ceilalți trii tovarăși ai lui sar la iartagane, dar nu le dau vreme, ci mă izbesc între ei ca un leu turbat și fac proască cu stratul pustii. Pe care-l agiungeam, era mort! Pare că-i văd tîspatru lungiți la pământ, unul cu fălcile strămutate, altul cu capul sfărâmat! Priveam la ei cu o mulțămire crudă, râdeam ca un nebun și străgam în gura mare: am ucis păgânii!... dar mă înșălam; toți nu muriseră, unul din ei era numai amețit.

Trei zile după acea întâmplare, mă găseam cu nevasta în căsuța mea. Afară era un întuneric de nu-ți puteai zări mâna; nici o stea nu strălucea pe cer și bătea un vânt rece, care suiera pîntre crăpăturile ușii. Elenuța era îngrijită, și din vreme în vreme își făcea cruce. Eu însumi mă sîmțeam neliniștit, căci o presămțire uricioasă mă tulbura. Deodată, auzii în depărtare urletul unui lup și nechezirea spărietă a unui cal. Luai degrabă pușca și vrui să ies, însă Elenuța mă

opri, zicându-mi : Nu te duce, bărbate, nu te duce, că-mi vestește inima a rău ; nu mă lăsa săngură. Dar eu n-am ascultat-o și am ieșit. Ah ! blăstămat să fie ceasul în care am trecut pragul ușii ! căci de șideam acasă nu mi s-ar fi întâmplat ceea ce vă povestesc eu acum.

Două ceasuri am alergat pe câmpi după glasul lupului, cu dorință de a-l găsi ; dar cu cât mergeam spre dânsul, el se depărta ; în sfârșit, negăsindu-l, m-am întors spre casă. Ușa era deschisă, și înlăuntru se auzea un vaiet slab ca de om care moare. Întru și văd pe biata nevastă lungită gios la pământ, plină de sânge și dându-și duhul.

Atunci durerea m-au turbat, disperarea m-au făcut nebun și nu-mi aduc altă aminte din ceasul acela decât cuvintele cele de pe urmă a Elenuții : De ce nu ai șazut cu mine, Gheorghi ? îmi zicea sărmana, că poate acum eu n-aș muri. Bine îți spuneam că inima-mi prevestea de rău !... Cum te-ai dus, peste puțin au intrat aici unul din acei patru turci care ai ucis, când m-ai scăpat, s-au uitat la mine cu ochi de feară și fără milă au tras cu pistolul în mine. Ah ! Gheorghi, de ce nu m-ai ascultat ? Acum vezi că-mi dau suflul. Rămâi sănătos, dragul meu ; nu uita pe Elenuța.

Călugărul plângea și se bocea ca un copil, povestindu-ne moartea femeii lui ; iar după ce se liniști puțin, el luă în mână pistolul ce ne mirase atât de mult și urmă așa :

— Lângă trupul Elenuții am găsit pistolul acesta ; el au răpit viața nevestii mele, el mi-au răpit norocierea mea ! Iată de ce îl păstrez, iar nu pentru tâlhari !

Sfârșind, bătrânul ieși iute din chilie ; pasurile lui se auziră sunând pe lespezile din ogradă și se per-

dură în depărtare. Am aflat a doua zi că el au petrecut noaptea născând ca o nălucă pe malurile Bistriței ș.c.l.

Ne întoarserăm mahniti și pe gânduri la arhondaric, unde ne aștepta o masă vrednică de a îndestula niște stomahuri de poeți și de giudecători, carele, de când e lumea, sunt cunoscute de flămânde și lacome; și fiindcă din nenorocire materialismul¹ înădușă foarte ades idealismul, privești cea a celei mese ne-au imprăstiet îndată ideile triste și au trezit în noi oarecare gâdilire stomahică ce avea multă asămănare cu foamea. Ne-am pus deci boierește împregiur, am ospătat frumos și, fără a mai prelungi cu vorba, ne-am dus la culcat ca niște creștini ce aveam de gând a ne scula dimineață spre a ne întoarce la Peatră. Somnul însă nu vine lesne la patru tineri când ei sunt culcați într-o sângură cameră; căci afară de glumele vesele și de nebuniile ce au de făcut între ei până a nu stânge lumânarea, adeseori ceasurile lor trec rapide în povestiri de întâmplări interesante.

Astfel se istorisiră între noi următoarele anecdote:

TOADER ȘI MĂRINDA. În satul Mircești de pe Siret era un biet copil ca de vro 18 ani, fără nici o rudă care să fi avut cea mai mică grijă de el; acest biet se numea Toader și slujea de văcariu satului. Toată ziua el o petrecea pe câmpi cu vitele ce ducea la păscut, și sara, când le întorcea în sat, sârmanul copil se culca unde putea, când într-un coșer, când într-un zămnic părăsit, când sub un copac, căci n-avea nici masă, nici casă.

¹ Aici cu înțelesul de interese materiale.

Cum se mîjea² de zi, Toader se scula degrabă, își arunca sucmanul pe umere și se ducea în câmp cu fluierașul la gură și cu măciuca subsuoară; acolo, după ce da vitele la iarbă, el se întindea la pământ și cânta din fluier câte cântice știa; acesta era tot traiul lui. Singur toată ziua și toată noaptea, pentru că nici un flăcău din sat nu vroia să se amestece cu dănsul sau, deși se apropia vreunul de el, o făcea numai pentru ca să-l ieie în răs. La hore nime nu-l îndemna să între în joc, și măcar că era cel mai frumos dintre toți flăcăii, nici o fată nu se uita la el, pentru că era sărăc, pentru că n-avea cămeșă cu alțițe și pălărie cu mărgele.

Într-o zi de primăvară, cum sta Toader culcat pe iarbă, iată că vede o fată fugind către el, și după dânsa o vacă neagră ce o alunga. Cât pe ce era să o ajungă pe biata copilă, cât pe ce era s-o ieie în coarne, când Toader, sărind într-o clipă, se aruncă cu măciuca înaintea vacii și o izbi atât de tare în frunte, încât pe loc ea pică amețită glos.

Sărmana fetică era mai moartă de frică; inima i se bătea de-i cutremura peptul și de-abie se putea răsufla. Toader alergă iute la un pârâu aproape, aduse apă rece în pumni și-i stropi fruntea; încet-încet, copila se liniști și își veni în sîmțiri.

În vremea asta Toader se uita la ea cum era culcată pe iarbă și sîmți deodată că se tulbură și că i se bate și lui inima mai tare decât altă dată. Nu se putea dumeri el ce era pricina; însă nu-și putea întoarce ochii de la fată, și din vreme în vreme îi venea să ofteze fără voie.

² În textul de bază *mîjea*.

Avea dreptate să se tulbure bietul Toader, pentru că Mărinda (aşa se numea copila) era cea mai frumoasă fată din sat; ea avea şaisprezece ani, părul negru ca pana corbului şi faţa albă ca omătul, guri mică şi ochii mari, plini de foc; ea mai avea şi un trup mlădios ca o salcie, glasul dulce ca un glas de păsăruică, şi când se împodobeă duminica cu flori pe cap, cu salbă la gât, cu catrinţe nouă şi cu cămeşă subţire cusută cu alţiţe de fier, toate fetele se făcea slute de ciudă şi toţi flăcăii îi sărea în cale pentru ca să şuguiască cu ea... Iar când Mărinda juca la horă, moşnegii îşi trăgea barbele privind la dânsa, babele o săruta care de care, iar flăcăii se apuca la bătăie, pentru că Mărinda juca şi cu trupul, şi cu inima, şi nici se cunoştea locul unde călca piciorul ei. Avea dar dreptate Toader să nu-şi poată întoarce ochii de la dânsa.

— Cum ţi-i, Mărindo?... au zis ei peste puţin. Ea se uită la el cu nişte ochi ce-l pătrunseră la inimă şi-i răspunse:

— Mai bine acum, Toader. Slavă Domnului c-ai sărit de m-ai scăpat; căci de nu erai pe-aici, acum aş fi moartă.

— Să ferească Dumnezeu! strigă Toader, oţărindu-se; mai bine să mor eu... tot nū-s de vro treabă... un biet văcar fără tată, fără mamă; dar tu, Mărindo, tu ai neamuri; pe tine te iubesc toţi sătenii; mâni-poi-mâni, te-i mărita... te-i mărita...

— Nu vreu să mă mărit aşa degrabă, şi măcar că pân-acum m-au cerut mulţi, dar nu m-au îndemnat inima s-aleg pe nici unul din ei.

— Nici măcar pe Ion Ghiurca? întrebă Toader.

— Ion Ghiurca?... Şi cine-i Ion Ghiurca de mă întrebi de el ca şi când ar fi Făt-Frumos?... Ce? pen-

tru că are mai multe oi și mai mulți boi decât alții, socoți că numaidecât trebuie să-l ieu de bărbat?

— D-apoi el s-au lăudat că-ți este drag și că n-are decât să te ceie pentru ca să mergi după dânsul.

— Minciuni au spus, minciuni au spus el. Ion Ghiurca-i un ticălos, un minciunos.

Zicând aceste, copila se sculă în picioare de mânie și ochii i se umplură de lacrimi. Toader cu bucuria în față se apropie de dânsa, o luă de mână și căută să o împace. După puțină vreme fata începu a râde și toate fură uitate.

Ceasurile trec rapide între doi tineri când încep a sâmți dragoste unul pentru altul, și se vede că Mărinđa și Toader avea multe taine a-și spune, pentru că mai se făcuse noapte când ei se întoarseră în sat.

A doua zi, Mărinđa se trezi cu pofta de a culege flori, și se porni îndată la câmp, dar nu știu cum se rătăci, că nimeri iar lângă Toader, și în urmăre iar înnoptase când au apucat amândoi drumul spre sat.

A tria zi, Mărinđa își aduse aminte că în oarecare loc își prăpădise un cerceș și alergă îndată ca să-l găsească; însă nezarindu-l nicăieri, îi veni în cap să meargă să întrebe de el pe Toader. Toader nu găsisese cerceșul, dar propuse Mărinđei să-l caute amândoi prin câmp; ei l-au căutat atât de mult, încât se făcuse iar sară când au fost ca să vie acasă.

Așa, în toate zilele Toader și Mărinđa găsea pricină de a să întâlnească. Cât era ei de fericiți atunci! cu câtă dragoste se uita unul la altul! cu câtă plăcere Mărinđa asculta pe Toader cântând din fluier doina de la munte!... Amândoi era așa de pătrunși de mulțămirea ce gusta, că nici nu gândea la vremea viitoare; nu gândea că nimic în lume nu e mai nestătornic ca norocul!

Într-o zi, Ion Ghiurca, unul din fruntașii satului, care de mult căuta să se însoare cu Mărinda, au zărit pe aceasta împreună cu Toader și îndată au alergat în sat de au înștiințat pe părinții fetii. „Veniți, le zise el, de vedeți pe Mărinda cea cuminte cum se drăgostește cu văcarul satului, ea, care se fudulea cu ceilalți flăcăi”.

Părinții Mărindei, împreună cu vro câțiva bătrâni săteni, călăuziți de Ghiurca, au alergat cu grabă și au văzut în adevăr pe copilă culcată pe iarbă lângă Toader.

Din ceasul acela soarta lor își schimbă fața, și toată fericirea lor se stinse!... Mărinda, ocărâtă de tatăl său și de muma sa, fu închisă zi și noapte în camera casei lor, și Toader fu alungat din sat ca un rău.

Bietul copil, văzând că nu mai avea nici o sperare de a mai vedea pe draga lui Mărindă, veni la Iași și se scrisese la oaste.

Peste trei luni după sâlnica ei despărțire, Mărinda, fiind iertată de părinți, se primbla pe marginea luncii care este pe malul Siretului. Ea era cutunată în gânduri triste, căci gândea, sărmana, la Toader. De trei luni nu auzise nimic despre el și nu știa ce se făcuse.

Tocmai atunci o țigancă bătrână și strenteroasă ieși din luncă și veni drept la ea cu mâna întinsă, zicându-i :

— Dă-mi o părăluță, draga mea, că de trei zile n-am mâncat și mor de foame; dă-mi o părăluță, că ți-oi căuta în oglindă și ți-oi spune sorții!

Mărinda căută colțurile naframei ce purta în mână, dar văzând că nici unul nu era înnodat, dezlegă salba de la gât, scoase un bănuț din ea și îl dăde țigancii.

— Na, babă, îi zise ea ; dar te rog să-mi cauți în oglindă și să-mi spui unde-i iubitul meu, că de trei luni nu l-am văzut.

Țigancă scoase îndată din sân o cutie mică de plumb ce avea înăuntru o oglindioară, deschise capacul și, cătând în ea, începu a discânta. După câteva minute, ea se întoarse către fată și-i zise cu glasul tulburat :

— Mândrul tău se află acum departe de aici, într-un târg mare, mare cât nouăzeci și nouă de sate, unde sunt case nalte de domni și de boieri mari ; acolo-i mândrul tău.

— Dar oare socoți că l-oi mai videa ? întrebă Mărinda.

— O dată numai l-îi zări, draga mea, și apoi nu l-îi mai videa.

— De ce, mătușă ?

— Pentru că s-au pus deodată o ceață neagră deasupra oglinzii, când mă uitam în ea. Dar de vrei să m-asculți, fata mea, să fugi de el, să nu-i mai ieși în cale.

Zicând aceste, bătrâna se făcu nevăzută în luncă, iar Mărinda rămase cu ochii plini de lacrimi. Toată ziua ea gândi la vorbele țigancii, fără a le putea înțelege ; toată noaptea ea întoarse în mintea ei fel de fel de planuri de întâlnire cu Toader și în sfârșit hotărî a fugi în noaptea viitoare de la casa părintească și a să duce prin toate târgurile pentru ca să caute pe iubitul ei.

A doua noapte, cum se culcăra părinții ei, Mărinda, puind câteva lucruri de trebuință într-un sac mic, ieși pe furiș din casă, și, după ce își făcu trei cruci, apucă drumul spre Târgul-Frumos.

Cerul era plin de stele și luna plină de lumină. Mărinda, sprijinită de sperarea că va vedea în curând pe Toader, mersă cu un pas rapide din sat la Luncă, trecu podul Siretului, lunca Teiușului și pădurea Strungăi, și agiunse în zori de zi la marginea Târgului-Frumos.

Acolo ea se opri vro cinci zile, alergă prin toate ulițele, întrebând despre Toader; însă toate cercetările sale fură zădarnice. Fără dar a mai perde vreme, copila se porni spre Iași, și a doua zi dimineata capitala Moldovei i se arată cu toată pompa ce o împodobește... când o vede cineva de departe.

Mirarea ei au fost mare când au văzut acea adunătură de case mari ce se înalță una deasupra alta, când au zărit clopotnițele bisericilor și mai ales când au auzit acel vuiet fără nume, care iese din sânul orașului ca dintr-o răsunătură a iadului.

Mărinda au stătut puțin de s-au pătruns de frumuseța panoramii ce înfățișază poziția capitalei noastre și pe urmă au intrat în ea.

Nu am trebuință să mai spun ce vârtej o apucă pe biata copilă când se văzu deodată în ulițele Iașului, în mijlocul a sute de oameni străini, ce trecea pe lângă dansa, în hăul acel de răcnite, de țipete, de urlete, de pocnete și de hodorogiri de trăsuri. Ea, care nu ieșise niciodată din satul ei, care nici putea să-și închipuiască ce este un târg mare locuit de mii de oameni, ochii ei se palnginiseră, urechile-i țiuia și inima i se bătea de spaimă.

Copila mergea dinaintea ei fără a ști unde se ducea și se uita neconținut la toți pe care îi întâlnea, cu sperare că va da cu ochii de Toader. Agiungând la poarta palatului criminalcesc, ea însămnă o mulțime

de trăsură și persoane pe gios, carele se îndrepta spre Copou; se luă și ea după dânsule și peste puțin trecu bariera Podului-Verde și se găsi în câmpul Copoului.

Acolo, nu departe de Prăvărie, era adunați toți ostașii de la cazarmie, îmbrăcați în uniformă cea de paradă, și sta cu toții înșirați pe linie și cu armele în mână. Pedestrimea și călăria, împărțite în deosebite cete, sta gata a purcede pentru că să treacă pe dinaintea comandanților, și tot poporul ce îi privea aștepta cu nerăbdare ca să înceapă marșul. Deodată, un glas puternic răsună, dând sămnaul de pornire: soldații puseră armele la umere, și tobele începură a bate. Pedestrășii trecură cu un pas regulat, și în urmă-le se înaintară călăreții, mândri, voinici ca niște adevărați români, ținând sulitele lor nalte, în a cărora vârf fălăia stegușoare grumătate roșii și grumătate albastre.

Mărinda, perdută printre popor, se uita cu mirare și cu luare-aminte la soldați și deodată, tipând cu desperare, pică la pământ leșinată. Sărmana! ea zărise în mijlocul călăreților pe Toader, pe dragul ei!

Câțiva oameni ce se găsea lângă dânsa au sărit să-i deie agiutor și cu mare greu au adus-o în sămșiri, dar ce folos, nenorocita se trezi nebună! În zădar toți căuta s-o liniștească cu vorbe blânde; Mărinda se uita la ei cu ochi sălbatici și pe urmă începea a râde sau sta puțin de asculta, ca și când i-ar fi grăit un glas din altă lume, și apoi se apuca zâmbind a juca hora. Aceasta era toată nebunia ei. Numai din vreme în vreme biata copilă începea a plânge și a se boci, zicând: „Ah! Toadere, Toadere, ce-ai făcut?!”

Așa se sfârșiră dragostele Mărindei și a lui Toader; așa se împliniră prorociile țigancii. Copila muri peste doi ani la Golia, în casa nebunilor, iar Toader niciodată n-au știut nimic din cele ce s-au întâmplat.

O INTRIGĂ DE BAL MASCHE. Domnul A. este o persoană de spirit, tânăr încă și elegant, deși însurat. Vorbirea lui e foarte plăcută și neconținut presărată de anecdote vesele, întâmplate lui în voiajuri ce au făcut pe când avea douăzeci de ani; într-un cuvânt, A. este înzăstrat cu multe calități; dar fiindcă nici un om nu-i perfect în lume, el are sau, mai bine zicând, avea defectul de a se socoti un diplomat desăvârșit și în urmăre credea că nime nu-l putea prinde cu vorba sau cu fapta.

Această idee se înrădăcinase atât de tare în mintea lui, încât într-o sară bând ceai cu femeia lui, tânără persoană de mare istețime și de o minunată frumuseță, au îndrăznit a-i zice că nici ea însăși nu l-ar putea înșala. Dama i-au răspuns zâmbind:

— Știi, dragă, că acest soi de rămășag e totdeauna cam primejdios pentru bărbat?

— După cum e și bărbatul, iubita mea, au zis A. cu un aer de fanfaronadă.

Femeia lui i-au aruncat o căutătură foarte poznașă și, puind ceașca de porțelan pe masă, au adăugat serios:

— Au venit la Miculi¹ câteva șaluri de preț, dintre care unul îmi place foarte mult; vrei să-l punem rămășag?

— Dacă mi-i înșala, șalul să fie al tău.

— Trimit dar să-l și aducă îndată, pentru că sunt sigură să câștig.

— Nu te grăbi, draga mea; haideți mai bine la bal masche.

¹ Negustor vestit în Iași, pe la 1844, importator de mărfuri scumpe de la Lipsca și din Orient.

— Eu nu pot să merg; dar tu ai de gând să șazi mult acolo?

— Câteva ceasuri.

— Adio dar; nu uita să spui lui Miculi să trimită salul.

A. au ieșit răsând din casă, s-au suit în droșcă și au mers la teatru. Acolo, în zădar s-au primblat câțeva vreme cu sperare că va fi poate intrigat de vreo mască; nici una nu s-au apropiat de el să-i vorbească. În sfârșit, ostenit de atâta zădarnică primblare, înădușit de căldura salei, asurzit de țipetele trâmbiților, s-au hotărât a să duce aiure ca să caute vro petrecere.

Cum ieșea însă pe ușă, iată că un domino bogat și elegant îl oprește de mână și-i zice:

— Domnul A. se duce din bal? Se vede că sala-i plină de dobitocie în astă-sară.

— În astă-sară, ca mai totdeauna, au răspuns A., cătând cu luare-aminte la acel domino, dar neputând descoperi altă decât că avea mâni foarte delicate, picioare foarte mici și talie foarte plăcută.

— Nu te miri, domnule A., de sărăcia balurilor noastre, când le asămăluiezi cu balurile măscuite din alte țări, cu cele de la Paris, de pildă?

— În minutul acesta nu pot să mă plâng de balul nostru, fiindcă mi-au prilejit o întâlnire atât de plăcută cu o persoană de spirit și care...

— Și celelalte; mă rog, lasă complimentele deoparte dacă dorești să-mi plăci.

— Sunt gata a face ce-i poronci; a spune și minciuni, de vreme ce mă oprești a spune adevăruri.

Zicând aceste, A. au intrat într-o lojie cu masca necunoscută și s-au pus aproape de ea, sperând că doar va zări măcar un semn care să-i descopere per-

soana, dar toate cercările lui au fost zădarnice. Peste puțin, dama s-au întors spre el și i-au zis:

— În zădar cauți să afli cine sunt; acest lucru nu-l vei ști niciodată.

— Socoti? Eu dimpotrivă, sunt sigur că te cunosc până peste un ceas, mai ales că am descoperit până-acum...

— Ce-ai descoperit?

— Că ai spirit, că ai un glas de înger, că ai o talie de silfidă.

— Dacă n-aș ști că ești de mult însurat, aș crede că ai ieșit ieri din Academie; cu toate acestea, bravo, domnule, acum sunt încredințată că ești bun diplomat și că poți pătrunde secretele cele mai adânci.

— Râde-mă cât ți-a plăcea; numai îmi spune de ești frumoasă, ca să știu de trebuie să te iubesc din tot sufletul.

— Mă poți iubi și mai mult dacă vrei, pentru că în adevăr sunt destul de frumoasă.

— Și ești măritată?

— Sunt și măritată.

— Mai mult nu vreau să aflu; te iubesc acum cu atât mai ferbinte cu cât îmi ești mai necunoscută; misterul acesta mă încântă și-mi aduce aminte de întâlnirile curioase și de intrigile plăcute care nasc și se disfac în carnavalurile Parisului și a Italiei. Ce fericire, ce mulțămiri puternice pătrund inimile celor ce se iubesc numai câteva ceasuri, fără a se cunoaște și fără a se vedea. Câtă frumuseță, câtă poezie revarsă atunci închipuirea noastră asupra ființei necunoscute care ne face să gustăm plăcerile raiului; și pe urmă ce suveniruri dulci rămân de ne dizmeardă sufletul neconținut!

— Domnul A., pre cât înțăleg, vrea să gioace rolul lui Satan lângă Eva.

— Fă încalte și d-ta ca Eva; înduplecă-te la glasul lui.

— Cu o singură condiție, că te-i supune la toate vroiturile mele.

— Priimesc orice condiție vei pune.

— Haideți dar să ieșim.

— Cât sunt de fericit !...

A., mândru ca un păun umflat în pene, au ieșit din lojie cu masca la braț și s-au suit cu ea într-o caretă pe care nu au putut-o bine deosebi, fiindcă era foarte întuneric afară. Trăsura se porni de la scara teatrului, tocmai pe când orologiul de la Trii-Ierarhi ar trebui să bată 12 ceasuri.

— Iubitul meu A., au zis masca, mi-ai făgăduit să te supui la orice-oi dori.

— Poroncește.

— Stăi să-ți leg ochii.

— Ai dreptate; cu cât misterul e mai adânc, cu atât plăcerea e mai mare.

Masca i-au legat ochii cu batista sa, și A., ca un cavaler binecrescut, i-au sărutat mâinile de sute de ori. În vremea asta careta trecuse prin o mulțime de uliți, făcând un încungiu mare prin deosebite mahalale; însă A. nu era în stare să observeze nimic; atunci el era îndoit orb, și de fericire și din pricina batistei ce-i astupa ochii.

— Oare ce-a fi făcând acum soția d-tale? au zis masca.

— Dar bărbatul d-tale? au răspuns A.

Și amândoi au început a râde căinându-se unul pe altul cu mii de vorbe vesele. Deodată, trăsura s-au oprit, și masca, fiind de mână pe norocitul ei amarez,

s-au coborât și au intrat cu el într-o sală întunecoasă, de unde l-au vârat în altă cameră tot fără lumină; pe urmă, într-o a triia, și în sfârșit s-au oprit zicându-i: „Așteaptă-mă aici puțin, dar să nu faci vuiet”, și au ieșit pe o ușă ascunsă.

Inima lui A. se bătea ca într-un pept de optsprezece ani, sângele-i clocotea și îi venea să cânte de bucurie. Nu au trecut însă două minute, și masca s-au întors lângă dânsul, zicându-i cu glasul spăriet:

— Pentru numele lui Dumnezeu, nu te mișca din loc, că suntem perduți! Bărbatul meu au sosit de la țară în lipsa me; nu te mișca de-aici până mâni dimineată, dacă mă iubești.

Nenorocitul A. era să pice amețit auzind aceste cuvinte, și când au vroit să răspundă el s-au trezit sângur în cameră pin întuneric; fără-a ști unde se găsea. Atunci l-au apucat o desperare cumplită. El care era să guste atâta fericire în brațele unei persoane ce-l fărâmacase așa de mult, deodată să se vadă prădat de toate acele năluciri plăcute! și prădat prin cine?... tocmai printr-un bărbat! Ideea aceasta mai ales l-au făcut să blăsteme pe toți bărbații din lume, măcar că și el era din numărul lor.

Poziția lui era foarte ciudată; de-ar fi cercat să fugă, putea să se rătăcească prin casă, să deie vrun mobil gios și să trezească bărbatul; în urmăre, să se compromiteze. Au fost silit dar a să hotărî să aștepte acolo pân-a doua zi dimineată și, găsind aproape de el o canape, s-au întins pe ea, zicând: fie-n voia soartei!

Au trecut un ceas de noapte, două, și bietul amoretz nu putea închide ochii; dar când i se părea că auzea pasuri pe lângă ușă, când râsuri în camera de

lângă el; și de-abie cu un ceas pân-a nu să miji de zi, el au adormit făcând o mie de visuri poznașe.

A doua zi, târziu, când au deschis ochii, A. era să nebunească de mirare, trezindu-se în casa lui, și încă tocmai în salonul de lângă ietacul femeiei lui; fel de fel de idei îi trecea prin minte, fără a-și putea tălmăci deosebitele întâmplări ce avuse în vreme de câteva ceasuri; însă când au zărit la picioarele lui o mască de catifea și o batistă boțită; când au văzut mai ales și pe masă un șal nou, atunci și-au adus aminte de rămășagul ce făcuse cu femeia lui și au înțeles că acel domino plăcut și elegant nu au fost altă persoană decât singură ea.

A., văzându-se înșălat cu atâta istețime, au luat șalul în mână și au intrat în ietac; femeia lui era încă culcată și, cum l-au văzut, au început a râde din toată inima.

— Cum ai petrecut astă-noapte? l-au întrebat ea.

— Am pierdut un șal, dar am câștigat o bună lecție de care mi-oi aduce aminte cât oi trăi.

Nu am trebuință să mai adaug că pacea s-au închiet între amândoi prin o dulce sărutare.

— Boieri d-voastră, zise giudecătorul, de vreme ce ne-am pus pe povestit, am să vă spun și eu o anecdotă giudecătorească foarte curioasă: Logofeția Drep-tății în pricina căminariului...

— Destul, destul! strigarăm cu toții și lumânarea se stinse în ciuda giudecătorului.

De-abie puseserăm capetele pe perne, de-abie începuse somnul a ne fura și iată că unul din noi se scoală iute, strigă cât poate să ne trezim, aleargă prin ca-

meră, aprinde lumânările, face în sfârșit o zvoană atât de mare, încât cu toții sărim din paturi, socotind că s-au aprins monăstirea sau că ne calcă tălharii.

— Ce este ? îl întrebăm.

El însă cu o față liniștită ne poartă foarte serios să ne aprindem ciubucele și să ne așezăm grecește pe divan. Fieștecare din noi, giumătate spăriet, giumătate răsând, urmează după poftirea lui ; toți ne punem în rând ca niște boieri divaniști, și tulburătorul atunci, luând un aer de Mirabeau, ne zice :

— Boieri dumneavoastră, trebuie să vă mărturisesc că orice întreprindere neîmplinită din partea unui om mi s-au părut cea mai vie dovadă de slăbăciunea caracterului său ; în urmare noi patru, care ne-am pus viața în primejdie pentru ca să videm portretul domnului Alexandru Lăpușneanul, suntem amenințați de a fi cuprinși în categoria mai sus pomenitului, adică a omului fără caracter, de vreme ce proiectul nostru au picat în apă sau, mai bine zicând, au rămas baltă. De datorita noastră este dar a face toate chipurile spre a scăpa de o astfel de rușine ; și eu vă propun, onorați boieri, să întreprindem o faptă mult mai îndrăzneată decât cea dintâi, adică să ne hotărâm a merge la Ceahlău, spre a ne acăța pe vârful lui. Acolo, fiecare va fi liber a improviza fel de fel de ode, elegii sau alte asemenea parascovenii și bocituri poetice, și pe urmă va putea întrebuinta tot acea libertate spre a să da de-a rostogolul până în vale, pentru deplina sa încredințare că pământul are o mare atragere asupra atomelor și că e mult mai lesne a cădea decât a să înălța... Cine din d-voastră primește propunerea me, să rădice mâna.

Opt mâni deodată s-au rădicat în aer, și o salvă de bateri în palme au adevărit primirea noastră. După

această seanță parlamentară, toți ne-am dus la culcat și păn-a doua zi ne-am îngânat cu o mulțime de visuri ciudate. Lucru de însemnat. Toți am visat apa Bistriții !

Când se răvărsa zorile, noi ne și luaserăm ziua bună de la sf.-sa egumenul ce ne ospătase atât de bine, și ne acățam voișoi pe cărarea îngustă care suie dealul Grohotișului. Trăsura noastră se auzea durduind în fundul valei pe pietrișul pâraielor, și pocnitele biciului vezeteului răsuna din stâncă în stâncă, din deal în deal, din codru în codru, ca niște împușcături de pistoale. Noi însă ne suiam mereu cu ciubucele de-a umere, strigând, răsând, chiuind prin codru, pocnind în frunze, plecând crengile alunișilor, făcând toate nebuniile ce ne trecea prin cap, fără a ne îngriji de prăpăstiile grozave pe lângă care șerpua cărărușa. Trebuie însă să mărturisesc că negura ce acoperea muntele ca un vâl vânat ne oprea de a videa cu ochii primejdia acelui drum. Cu cât lumina se iveaua pe cer, aburii de prin fundul văilor se rădica în văzduh și da lucrurilor o privire fantastică. Când și când, un stejar nalt, răzbătând păcla, ni se arăta ca o nălucă din altă lume, cu brațele întinse, cu trupul învăluit de un giulgiu alb ; și din vreme în vreme câte un vultur spăriet bătea din aripi și se izbea în sus, umplând codrul de țipete furioase.

De mult mergeam, iar vârful Grohotișului nici că se mai zărea.

— Măi fraților, zise unul din noi, cine din voi are arme cu el ?

— Eu, răspunse altul ; am un pistol mic.

— Și ce-ai face cu pistolul dacă ne-ar ieși un urs înainte ?

— Auzi întrebare ! Aș trage în el.

Cel dintâi ciătina din cap, zicând :

— Să deie Dumnezeu ! dar pare că n-aş crede. Mulţi voinici se arată după bătălie, dar şi mai mulţi se arată înainte. Nu râdeţi şi ascultaţi mai bine ceea ce mi-au povestit un moşneag de la Vrancea ; pe urmă vă veţi încredinţa dacă îi vine cuiva în gând să tragă cu pistolul sau cu puşca, când i se întâmplă să se gândească bot la bot cu un urs care nu înţalege de *diha*, *Catrino*. Nevasta unui pădurar se dusesese într-o zi pin codru, să culeagă fragi ; cum culegea, biata femeie aude mormăind la spatele ei, se întoarce iute, şi ce să vadă ? O dihanie fioroasă, un urs grozav de mare ce se ridicase pe două picioare şi da din cele dinainte, ca şi când i-ar fi făcând sămăn să vie ca să-l sărute. Femeia nu-şi perdu cumpătul, ci, răcnind o dată din toată puterea, îi aruncă cosciugul cu fragi în cap. Ursul meu, ruşinat, se vede, de o primire atât de rea din partea sexului frumos, se dusesese fugând să-şi ascundă ruşinea în fundul codrilor, şi pădurăriţa, pe de altă parte, îşi luă iute tălpăşiţa, după cum zice vorba, şi pân-acasă ţinu numai o fugă ; însă cum au agiuns au şi picat la pat bolnavă de friguri. Câte babe din sat, toate au discântat-o, au căutat-o, dar degeaba, căci mergea din zi în zi mai rău ; în sfârşit, o cloanţă bătrână o sfătui să se afume cu păr de urs, zicând că nu era alt chip de scăpat. A doua zi de cu noapte pădurariul, luând puşca pe spate, se porni în codru ca să-i aducă păr de urs ; el se suia pe o cărauşă îngustă ca aceasta a noastră şi gândea întocmai ceea ce gândim noi acum, adică : cum să facă şi ce să facă dacă s-ar întâlni cu o jiganie mârâitoare. Tot mergând şi gândind, iată că agiunge la vârful dealului, ce era foarte greu de suit, de pildă ca piscul

pe care ne acăţăm noi acum, şi cum se urca pe brânci, deodată se loveşte cap în cap cu un urs...

— Iaca ursu! au strigat deodată cei ce mergea înaintea noastră pe cărare şi s-au oprit tremurând ca o vargă. Acest ţipet ne-au înfipt pe loc, şi ochii noştri s-au ţintit înainte asupra unei matahale negre ce se zărea de-abie prin păclă. Cel ce avea pistolul îl uită foarte frumos în buzunar, şi nimărui nu-i veni în gând ca să-l îndemne a să înarma cu el. Din norocire acea grozavă matahală au început a şuiera peste puţin, căci nu era altă decât un român care sta lungit pe iarbă. Mare ruşine ne-au cuprins atunci pe toţi, aflând că ne spărieserăm degeaba şi mărturisesc cu umilinţă că din galbini la faţă ce eram, ne-am înroşit ca nişte demoazele de pansion.

— Iată, domnilor, ne-au zis atunci povestitoriul, iată cum se face că-şi uită cineva armele-n brâu la vreme de nevoie. Nu mai am trebuinţă dar a urma istoria pădurariului.

Acolo era tocmai vârful Grohotişului. Ne-am pus glos să ne odihnim, şi în vreme de giumătate de ceas am stat faţă la una din cele mai frumoase privelişti. Razele soarelui începea a răzbate printre copacii de pe creştetul munţilor şi da negurei ce-i cuprindea o văpsală roşietică; iar în fundul văilor, unde pâcla era deasă, abie se zărea, ca printr-un vis, apa Bistriţii, ce părea ca o dungă albă. Acea dungă se făcea din minut în minut mai lată şi mai limpidă; şi, deodată, când soarele s-au ivit pe cer, umplând toată întinderea de lumină, deodată frumoasa vale a Bistriţii au steclit ca o panoramă, cu râul său răpide pe care se cobora vreo câteva plute, cu munţii nalţi şi tufoşi ce o împregiură, cu satele sale sămănate pe costişe ca nişte giucării şi, într-un cuvânt, cu tot farmecul care

împodobeşte natura sa mândră şi sălbatică. Nu voi uita niciodată impresia ce am primit la acea minunată privelişte! Admirarea noastră negăsind cuvinte ca să se tălmăcească, s-au răsuflăt prin vro două duzini de a! şi de o!, carele s-au ridicat spre ceriuri ca nişte imne de laudă.

Multe soiuri de peisajuri am văzut prin deosebite ţări, dar rareori am întâlnit acea frumuseţă măreaţă şi sălbatică, prin care se deosebesc munţii Moldovei. Acole pământul, codrii, stâncele, pâraiele sunt încă în starea primitivă a naturii şi nicăiri nu se vedeşte mâna omului cu prefacerile ei uricioase şi prozaice. La munte omul este mai simplu, viaţa lui este mai în linişte, năravurile sunt mai nevinovate. Munteanu-i curat la suflet, liber la gând şi la vorbă şi verde de trup ca brazii sub care trăieşte. Munteanca-i nălă de boi, albă, veselă, sprintenă, isteată şi frumoasă. Cum să nu-ţi bată inima de bucurie şi de mulţămire în sânul unor locuri atât de măreţe şi de poetice, locuite de un neam de oameni a căror înfăţişare îţi umple ochii şi sufletul! locuri pline de aducere-aminte a strămoşilor noştri, de poveşti fantastice şi mai ales de doine armonioase!

Multe mici întâmplări am avut până-a nu ajunge la Ceahlău; dar cadrul acestui articol nu mă iartă a le povesti pe toate. Voi trece dar sub tăcere întâlnirea noastră cu o tânără şi frumoasă româncă ce se suia călare la munte şi care, auzindu-ne cântând un cântec vechi:

Ia-mă, leliţă, călare,
Că nu mai pot de picioare,
Şi nu pot merge pe glos
Că mi-i drumul grunzuros...

ne răspunse râzând și totodată cântând :

Eu, puiule, te-oi lua
Când a face plopul pere
Și răchita micșunele.

Asemine nu voi pomeni nimic despre nedelicateța unui cârd de boi de frunte, care, întâlnindu-se cu noi pe podul de la Răpciuni, vroia numaidecât să ne arunce cu coarnele în Bistriță, sub cuvânt că boii trebuie să aibă pasul asupra boierilor și feciorilor de boieri, fiindcă și ei au fost feciori de *boi ieri*, și că astăzi sunt boi întregi.

Tot asemine voi păstra cea mai adâncă taină asupra unui război omeric ce am avut cu niște amazoane în catrințe, care culegea poame într-o livadă și care, văzându-ne că sărim peste gard și că ne înaintăm spre ele ca niște zmei, spre a le lua câteva poame, au început a ne improșca cu coarne, râzând și strigându-ne : „Nu suguiți, domnilor, cu coarnele, că vi se pot prinde de frunte”. Noi am răspuns cu marini-mie că nu suntem însurați și am dat înaintea întocmai ca un zid de aramă, fără-a ne îngriji de glonțurile și ghiulelele ce plouă asupra noastră ; zic ghiulele, pentru că fetele, văzând eroica noastră îndrăzneală, începuseră a adăugi și mere pe lângă celelalte mai mici improșcături de care se sluzea în sistemul lor de bătălie. Atacul nostru au fost vrednic de admirare, dar și apărarea fetelor merită nu mai puține urări de glorie ; și găsesc de datoria mea a mărturisi că dacă amazoanele noastre nu și-ar fi mântuit proviziile de război, biruința ar fi plecat în partea lor.

Lupta se sfârși în favorul nostru. Noi, însă, ca niște biruitori cu inimă măreață, departe de a pune sub robie pe frumoasele dușmance, le-am lăudat, le-am

mângâiat, le-am dat câte o frăţască sărutare şi pe urmă ne-am urmat drumul nostru, fără a fi mai fuduli decât înainte, dar mult mai voioşi la suflet, pentru că fetiţele :

Erau mândre, mândruţele,
Cu flori galbine-n cosiţe,
Cu flori roşii pe gurite ;
Ş-aveau glas de păsărică,
Ş-aveau ochi de porumbrică,
Ş-aveau suflet de voinică.

Mă voi grăbi a ajunge la schitul Hangului, pentru două pricini de căpetenie, adică : foamea şi oste-neală. De două ceasuri de când ne primblam apostoliceşte prin dealuri şi prin văi, nu ne hrănisem decât cu privelişti poetice şi cu aer curat ; aveam deci toată dreptatea de a dori o gazdă bună şi o masă creştinească, precum le-am şi găsit la maica M. Ce folos, însă ! căci în ziua aceea eram goniţi de o soartă poznaşă, care avea de gând să ne prifacă în antropofagi.

De-abie începuserăm a ne odihni puţin, pregătindu-ne fălcile cu sperarea unui borş călugăresc, când iată, nu ştiu cine se apucă de pomenit de schitul Durău, zicând că se găsea cale de giumătate de ceas numai de locul unde ne aflam, şi noi îndată, ca nişte nebuni, uitând şi foamea, şi masa ce se gătea, fără a ne îngriji nicidecum că amurgise, îndată zic, ne şi pornirăm spre Durău, cu hotărâre să ne întoarcem mai târziu la Hangu. Giudecătorul însă, mai cu minte decât toţi, rămase şi ne dovedî încă o dată prin această faptă înţăleaptă că în privirea ştiinţei mulţămirilor trupeşti, superioritatea spiritului giudecătoresc asupra celui poetic este netăgăduită, şi că deosebirea între amândouă este ca de la pământ la cer.

În vreme de giurătare de ceas voiajul au fost destul de vesel, mai ales că Ceahlăul ni se arăta în toată mărirea lui, ca un urieș ce și-ar fi întins capul pe deasupra munților ca să privească apusul soarelui. Umbrele se suiseră treptat, ascunzând în întuneric stâncele mari și codri sălbatici de pe coastele lui, și numai Panaghia, stânca cea piramidală de pe creștetul său, era încă luminată de razele aurite ale soarelui. Unul din noi, privind Ceahlăul în minutul acela, îl asemănă cu un urs negru, purtând pe cap un coif de aur; altul iar, ținându-și ochii asupra Panaghiei, ne ținu un cuvânt foarte tainic în înțelesul lui, vroid a găsi oarecare asemănare între ea și între legea creștinească, care au ieșit din întunecimea păgânismului plină de lumina adevărului... Stânca se perdu în umbră foarte aproape pentru orator. Noi însă începem a ne căi că ne porniserăm de la Hangu, fiindcă noaptea se îndesa la tot pasul și că de-abie mai puteam cunoaște drumul și bolovanii ce slujea de punți firești pentru trecerea pârâielor.

Nu am trebuință să mai adaug că ne-am rătăcit. Lucrul acesta deși cu adevărat nu ni s-ar fi întâmplat, totuși l-aș iscodi din capul meu pentru interesul acestei povestiri; căci în ziua de astăzi, o primblare la munți, fără cea mai mică rătăcire, pare ca o călătorie pe marea fără furtună, sau ca o nuntă fără lăutari. Pofdesc dar pe onorații cetitori, iubitori de adevăr, să binevoiască a-și închipui trii tineri zdrobiți de oste-neală, șovăind pe la guri de prăpăstii adânci ca niște umbre rătăcite pe malul Aheronului și neavând altă sperare înaintea ochilor decât de a petrece o noapte flămândă în adunarea urșilor și a mâștilor sălbatice.

Poziția noastră era cât se poate de uricioasă; însă prevedința, care se îngrijește de soarta celor buni și

nevinovați, binevoi a ne socoti și pe noi din numărul acestora, și ne trimise întru ajutor un cioban tânăr și voinic, care ne sluji de călăuz până la Durău. Agiungând însă acolo, soarta ne dăte cea de pe urmă și mai grozavă lovitură. Egumenul se dusesese la târg, luând și cheile de la cămară! Am rămas trăsniți pe loc când am aflat această veste înfricoșată; și unul din noi s-au culcat cu fața în sus, zicând că au și murit. Dacă ceream ceva, călugării ne răspundea:

— N-avem nimic, fiilor; noi suntem niște sărmant ce ne ținem numai cu Domnul.

— N-aveți măcar o picătură de vin?

— Nu, fiilor, nici vin, nici mângâiere! Prin mângâiere călugării înțeleg rachiul.

— Și cu ce vă hrăniți, părinte?

— Cu Domnul.

Îmi venea să-l strâng de gât în numele Domnului. Am stat puțin să mai prindem la putere și, vizitând din fugă monăstirea, ne-am pornit înapoi spre Hangu, întovărășiți de un călugăr ce-l luasem ca să ne arate drumul și care ducea în mână un fânar aprins. Tovărășii mei, fiind mai buni de picior decât mine, mergea pe gios înainte, cântând Marseillaise: *Allons, enfants de la patrie*¹ iar eu îi urmăream de departe pe un cal fără șea, ce găsisem la poarta schitului și carele, nesuferind frâul, căci era sălbatic și iubitor de libertate, se lăsa să-l cârmuiesc de o funie sadea ce-i legasem de gât mai mult spre podoaba lui.

Nu voi uita cât oi trăi acea primblare fantastică prin întunericul codrului; toate lucrurile ce ne încunjiura lua o privire spărioasă sub razele luminii fânariului; iar mai ales umbrele noastre, prin mișcările

¹ Haideti, copii ai patriei (fr.).

lor deosebite, producea o fantasmagorie cumplită. Ori încotro ne uitam, părea că se rădică înaintea noastră tot urieși; mii de arătări trecea-iute aproape de noi, fugea de se ascundea în fundul codrului și apoi iar se ivea și iar perea în văzduh. Freamătul frunzelor avea un sunet misterios, care da fiori și mă făcea să-mi închipuiesc că auzeam șoapte jalnice din altă lume. Mai cu samă când țipa în depărtare vro bufniță spărietă, atunci sâmtirile mi se exalta atât de mult, că mă credeam alungat de duhuri adevărate; părea că le videam cum mă îngâna și cum căuta să mă rătăcească în sânul codrului. Se vede că foamea are multă înrâurire asupra închipuirii; sfătuiesc deci pe poeții noștri să facă dietă douăzeci și patru de ceasuri când or vrea a să apuca de vro compunere.

Cum mergeam cu toții pe lângă călugăr, ascultând cu luare-aminte o istorie de hoți ce ne povestea, și pe care, cu agitorul lui Dumnezeu, o voi povesti-o și eu altă dată cetitorilor mei, deodată zărirăm înaintea noastră un foc mic, care se legăna în văzduh cu o mișcare regulată, ca o limbă de clopot. Am întrebat pe călugăr ce putea să fie, dar pân-a nu apuca el a ne răspunde, ne trezirăm față-n față cu un român ce ținea un lemn aprins în mână și pe care-l clătina neconținut dinaintea lui ca să cunoască drumul.

— De unde vii, Gheorghe? îl întreabă călugărul.

— De la hora din sat, părinte; am cântat din cimpoi pân' ce-au înnoptat bine; și acu mă duc la stână în deal.

Auzind vorbă de cimpoi și de horă, m-am apropiet de cioban și l-am îndemnat să ne cânte o doină; îndată el și-au scos cimpoiul din desagi, l-au umflat,

l-au pregătit și, răzămându-se de un brad, au început a suna cânticul cel mai frumos, cel mai jalnic, cel mai cu sulfet ce-am auzit eu pe lume: doina de la munte, acea melodie curat românească, în care toată inima omului se tălmăcește prin suspinuri puternice și prin note dulci și duioase; doina jalnică, care face pe român să ofteze fără voie, și care cuprinde în sânul ei un dor tainic, după o fericire perdută. Eu, de câte ori aud doina, îmi pare că aud Moldova plângând după gloria sa cea veche.

După ce sfârși, îl rugai pe cioban să cante și din gură; și el, împreunându-se cu cimpoiul, începu, cu un glas limpid și puternic, a cânta următoarele versuri pe muzica doinei :

Frunză verde de alună ;
Trece voinicul pe lună
Și codrul voios răsună.

Trece hoțul șuierând,
Pe cărare coborând
Și din frunze împușcând.

Măi voinice, voinicele,
Ie-ți tăiușul de plăsele
Și cea durdă de oțele,

Că se primblă gios, în vale,
Trei desagi plini de parale
Și nu le stă nime-n cale.

Frunzuliță de brad mică,
Iese hoțul din potică,
Fără grijă, fără frică,

Și le zice : «Cale bună !
Unde mergeți împreună,
Dragii mei, noaptea pe lună ?»

«Decât în curtea domnească,
Sau în punga ciobiască,
Mai bine-n cea voinicască.»

Frunză verde stejar tare ;
Hoțul intră-n codrul mare,
Cu desagii de-a spinare ș.c.l.¹

Nu am trebuință să mai descriu mulțămirea ce ne-au pricinuit acest concert original la mezul nopții, în mijlocul unui codru. Tot acela ce sânte în peptul său o inimă de român mă va înțâlege de la sinesi.

Puțin mai târziu ne găseam împregiurul unei mese mult dorite, în schitul Hangului, mâncând întocmai ca lupii din Valahia și binecuvântând ospățul creștinesc a maicei M. A doua zi de dimineață eram pe drum întorcându-ne la Peatră, fiindcă giudecătorul ce era cu noi trebuia să se afle numaidecât sara pe scaunul giudecătoriei, pentru ca să hotărască soarta unui împri-cinat. Ne întoarserăm deci la Peatră în brișca numi-tului Temiso-fiu, precum ar zice oarecine, trudiți ca vai de noi și făcând o mie de meditări triste asupra deșărtăciunei omenеști și asupra soartelor răle, care se amestecă în planurile oamenilor, le încurcă, le îm-pedecă și le prifac după caprițiile lor.

¹ Variantă a poeziei *Hoțul și domnița* din ciclul *Mărgări-tărele*.

Noi ne-am pornit de la Peatră ca să videm portretul domnului Alexandru Lăpuşneanul; ne-am pornit de la Pângăraţi cu gând să ne suim pe Ceahlău, şi nici un proiect, nici celalalt nu l-am putut împlini. Aşa sunt mai toate proiectele omeneşti, mai ales acele ce se ating de voiajuri. Le faci iarna, şi cum răsare soarele de primăvară se topesc ca omătul.

(*Propăşirea*, 1844)¹

¹ Povestirile *O intrigă la bal masche* (publicată întâia oară în *Propăşirea* din 30 ianuarie 1844) şi *Toader şi Mărină* (publicată pentru întâia oară în *Calendar pentru poporul românesc* pe anul 1844) au fost incluse ulterior în bucată *O preîmbinare la munţi*.

BORSEC

Iarna au venit aducându-ne cu ea plăcerile strălucite ale balurilor, primblările în sănii, conțertele încântătoare, petrecerile teatrului, și mai ales priveliștea drăgălașă a focului în sobe. Dulci sunt minutele în care poetul, culcat pe un jâlț elastic, dinaintea unui jăratric bogat, își simte trupul pătruns de o plăcută căldură, în vreme ce închipuirea lui plutește în visuri misterioase și dă viață întâmplărilor trecute. Iarna și bătrânețile sunt epocile suvenirilor. Când pământul este acoperit cu zăpadă, omul gândește cu drag la frumoasele și călduroase zile ale verii, la iarba ce învioșea câmpii, la frunzele ce împodobeau pădurile, la cerul albastru, la cânticele voioase ale păsărilor. Asemine și nenorocitul ce au agiuns în vârsta bătrâneților trăiește numai cu aducerea-aminte a anilor tinereții sale.

Eu care, slavă Domnului! sunt încă departe de a fi în numărul celor ce jălesc primăvara vieții, găsesc o mare mulțămire a mă pune sara în fața sobii și a privi jocul fantastic a focului. Îmi place să reînviez în închipuire icoanele depărtate ce s-au șters o dată cu trecerea zilelor și să le înfățișez ca o panoramă dinaintea ochilor mei. Franția, Italia, Germania ș.c.l. mi se arată atunci cu tot farmecul de care le împodobesc puterea suvenirilor și dorul încă mai puternic de a le revădea în ființă. Câte planuri de fericire, câte

casteluri de Spania rădic în ceasul acela ! Mă prifac îndată într-un arhitect atât de măiestru, că mă mir eu însumi de frumuseţile operilor mele ; şi cu toate că râd în sfârşit de toate acele *nebunii* ce-mi vâjie prin minte, dar mărturisăsc că mă sânt câteva minute fericit de ele. Zic câteva minute numai, căci realitatea, cea mai aprigă duşmană a închipuirei, vine de se pune neconţinut dinaintea ei şi o întunecă fără milă. Visul se şterge, şi inima încetează de a bate ; corona cade şi omul rămâne ceea ce este. *Le masque tombe, l'homme reste et le heros s'évanouit !*¹

Dar vroiam să vorbesc de Borsec, şi văd că m-am adâncit în idei filozofice asupra omului. Aşa sunt gândurile ce se nasc în faţa focului, noaptea, când toată lumea odihneşte. O idee aduce pe alta şi într-o clipă face giurul pământului. Să venim însă la subiectul acestui articol.

Numele de Borsec îmi pricinuieste totdeauna un amestec de sântiri, cu atât mai curios că ele sunt de naturi cu totul străine. Dintâi îmi aduce un soi de fiori răci, care îmi increţeşte pelea întocmai ca şi când ar fi să intru într-o apă cu gheaţă. Pe urmă mă desfătează prin înfăţişarea unor figuri gingaşe şi plăcute şi, în sfârşit, mă face să râd din toată inima, de oarecare întâmplări comice şi de oarecare ridicule, care au jucat un rol însemnat în soţietatea Borsecului din vara trecută.

Acea societate era împărţită în trei clase foarte deosebite prin manierile lor : 1. Adunarea românească, 2. Adunarea ungurească şi 3. Adunătura armenească. Şi fiecare din aceste era subdivizată iarăşi în alte trepte, potrivite după stare şi ranguri ; căci aristocra-

¹ Cade masca, rămâne omul şi eroul dispare ! (Fr.)

ția, deși mult mai populară aici decât aiure, din pricina frăției sălâte ce leagă negreșit între ei vremelnicii locuitori ai băilor, dar tot păstra oarecare depărtare între ea și între gloată. Sistemul egalității, ce niciodată nu va prinde de tot rădăcină pe pământ, are însă acolo o părțică de loc neînsemnată unde el domnește în toată puterea sa. Acel loc se numește *Lobogo*¹ și este o baie răce în care ferbe neconținut gazul carbonic. Șase oameni pot de-abie să încapă în el, dar nenorociții! de-ar fi trii împărați și trii ciubotari, nu i-ai cunoaște unii de alții, atât de mult răceala apei și pișcătura gazului i-ar zgârci și i-ar strâmba deopotrivă. *Lobogo*, după definirea unui prieten al meu, este tronul egalității în privirea fizionomiei ridicule ce câștigă fiecare, când se scaldă în el, și egalitatea este o plantă ce nu poate înflori decât în apă și mai ales în apa grozavului *Lobogo*.

Borsecul e un ce care nu se poate numi nici târg, nici sat, pentru că n-are nici uliți, nici magazine, nici locuitori. El este o adunătură de vreo cincizeci de case de lemn pustii și are multă asemănare cu muștele, care stau moarte toată iarna, pentru ca să învieze în primăvară. Trii părți a anului, Borsecul este o cușcă deșartă, pe care numai urșii din munți o vizitează poate; iar cum sosește luna lui iunie, atunci ca o persoană leșinată ce își vine în sămțiri, el începe a prinde la suflet sau, mai bine zicând, la suflute. Casele se locuiesc încet-încet, și în puțină vreme el se transformează într-un târgușor viu și plin de tot soiul de figuri străine. Munții de pâmpregiur perd sălbăticiimea lor, pentru ca să se prifacă în primblări misterioase, și în locul unde cărăia cioarele mai înainte

¹ În flăcări (magh.)

acum o bandă de muzicanți de la Cronstat¹ cântă fel de fel de simfonii: valțuri pentru nemți, ungureasca pentru maghiari și *Tu-mi ziceai odată*² pentru români. Cu toate aceste însă, vai și amar de nenorocitul ce are păcatul de a sosi cel întâi în Borsec! El are toată vremea a să încredința că, în contra opiniei lui Cezar, e mult mai bine a fi al doile într-o capitalie decât cel întâi într-un sat.

Dar mă veți întreba, poate, cum și ce fac călătorii pentru ca să poată găsi gazde și alte neapărate lucruri pentru viețuire, de vreme ce Borsecul este pustiu? La această întrebare vrednică de toată lauda voi avea onor a răspunde că, precum fieștecare zidire are un înger nevăzut care o ocrotește, asemenea și pomenitul loc are îngerul său ce, în contra altor ființi scutitoare și înaripate, îl privilegiază de gios, iar nu de sus, fiind locuința lui cu câteva sute de stânjini mai în vale decât Borsecul. Acel zeu binevoitor, ce este vestit prin micul său cal, se numește d. Vermeș. El e factotum plenipotent, care închiriază casele și care înlesnește, precât se poate, mulțămirile bolnavilor, vreu să zic, a persoanelor ce sub pretext de boală merg de gustă borvizul. El e personajul cel mai înșămnaț în toată vremea băilor, și când trece călare pe dinaintea caselor, nime nu lipsește de a i să închina. După acesta, în numărul persoanelor de căpitenie din Borsec, vine vestitul bărbier Figaro, numit astfel pentru numeroasele meșteșuguri ce cunoaște, afară de al său. El e mâna dreaptă a d-lui Vermeș și are un talent deosebit pentru ca să deie foc artiștiilor cu care acesta se îndeletnicește foarte ades. În urma lui Fi-

¹ Brașov.

² Cântec pe versurile lui C.A. Rosetti *A cui e vina?* (1839).

garo, ia rând comandantul, care este însărcinat cu paza bunei orânduiei și cu siguranța obștiei, pentru a cărei ocrotire el are drept agiutor zece țărani secui ce poartă nume de soldați. Și, în sfârșit, după acești trii, se înșiră străinii ce vin să beie sănătatea la izvorul tămăduirii.

Cât pentru doctor, dacă mă veți întreba, voi avea iarăși onorul a răspunde că, deși ar trebui să fie ca la alte băi, aici însă s-au socotit de prisos, pentru că orșicine este în stare a vă lămuri chipul de a face cura. Tot metoda se cuprinde în două articule: 1. a bea câtă apă se va putea mai multă; 2. a lua baie la Lobogo, sau la Șaroș, sau la Elisaveta, sau la Lazăr. Aceste sunt cele patru bazine din Borsec. Puteți alege pe care v-a plăcea. Șaroșul însă este orânduit mai cu samă pentru revmatismuri, și Lobogo pentru slăbăciuni.

Străinul ce merge la Borsec trebuie să-și reguleze ceasurile după un nou sistem. Somnorosul este sălit a să scuța o dată cu soarele, și leneșul a umbla pe gios până ce nu mai vede bine. Aceste îndatoriri tiranice sunt neapărate pentru folosul curei. La șase ceasuri de dimineață, țipetul trâmbiții, miorlăitul clarinetii și bumbuitul tobei îl trag din brațele somnului și fără întârziere el trebuie să părăsească dulcea căldură a patului, pentru ca să meargă la *fântână* să-și răcorească trupul prin băutura *borvizului*.

Acea fântână, ce este izvorul tămăduirii atâtor patimi, se află în mijlocul Borsecului și nu e mai mare decât un cot cvadrat; adâncimea ei poate să fie cel mult de doi coți, după cum m-au încredințat un neguțitor de postav. Și cu toate aceste, nu numai că ea îndestulează pe fleștecăre zi sute de stomahuri, dar apoi totodată din sânul ei se umple sute și mii de

stecle mari ce se împrăştie în lume. Ea este îngrădită cu ostreţe de lemn şi are în stânga un loc ce se numeşte grădină, iar în dreapta un şopron lung ce se cheamă galerie. Amândouă aceste locuri sunt menite spre a sluji de primblare persoanelor care fac cura.

În adevăr e un spectacul foarte curios a privi pe toţi bolnavii viind din toate părţile dimineata la fântână, cu ochii încă umflaţi de somn şi cu paharele lor în mână. Ei samănă nişte vinovaţi duşi la locul osândei. Pe faţa lor e zugrăvită o înfiorare comică ce se măreşte cu cât se apropie mai mult de izvor; dar mai ales când se hotărăsc a duce la gură cel întâi pahar plin de burcut, tabloul ce înfăţişază este vrednic de penelul vestitului Gavarni¹. Muşchii obrazului se zgârcesc, sprincenile se încreţesc, ochii se dau peste cap, buzele se strâng ca pentru o dulce sărutare, şi toată fizionomia se priface într-o nevinovată şi nepreţuită caricatură. Şi nu socotiţi că acolo, ca la război, numai cea întâi cercare e grea. Nu! Apa e mai înfricoşată decât focul. Cu cât sporeşte numărul paharelor, cu atât dezgustul creşte şi, în urmare, cu atât espresia figurii se face mai ciudată. Fiind însă că după legile naturii, defectele obşteşti nu sar în ochi aşa de tare ca acele particulare, de aceea şi nenorociţii ce sunt supuşi la băutura sălită a burcutului nu se mai ocupă de ridiculul ce se tipăreşte pe faţa lor. Toate gândurile lor ţintesc deocamdată numai asupra fântânii, şi convorbirea lor asupra apei.

— Bre! da'ră-i apa astăzi!

— Nu-mi, merge pe gât nici de frică.

— Eu mai bucuros aş bea şampanie.

¹ Desenator şi caricaturist francez (1804—1866), cu numele adevărat Suplice-Guillaume Chevalier.

- Câte pahare ai băut pân-acum, mademoazelă ?
- Nouă, și mai am vro trii.
- Cum se poate ! douăsprezece pahare, d-ta care ești atât de delicată !...
- *Comment trouvez-vous l'eau ce matin, madame la baronne ?*¹
- *Tedesduple !*²

Vizita la fântână ține de la șase până la opt ceasuri, în care vreme muzica cântă neconținut tot soiul de arii vesele ; și cu cât razele soarelui se mai încălzesc, cu atât fețele bolnavilor se mai înseninează. Zâmbetul se ivește pe buzele lor ; săgile vestelitoare zboară în văzduh ; cavalerii și damele se formează în grupe, și convorbirile se fac mai interesante. Atunci încep criticile între deosebitele cete ; un soi de război spiritual naște pretutindene, și locul primblării dinaintea fântânii este un adevărat câmp deătălie, unde mulți nenorociți rămân uciși de săgețile sarcasmului. Înșă, o ! ticăloșie ominească ! Vine o vreme, un minut, unde fieștecare luptaș din acel război, până și cel mai mare erou, se vede sălit a părăsi câmpul gloriei și a să face nevăzut ca un fugariu... Grupele se deșiră, dușmăniile se uită și toți în sfârșit se depărtează de la fântână cu pasuri răpizi.

După cura de apă, fieștecare pătimaș se odihnește vro două ceasuri de chinurile ce au suferit la fântână. Vai însă de acea odihnă ! Ea samănă cu cea de pe urmă noapte a unui osândit la moarte. Tot soiul de oțeriri îl cuprind când gândește la baia răce care-l așteaptă, și până ce scapă de dânsa, el este cufundat într-o necurmată neliniștire, ce se mărește sau se

¹ — Cum vi se pare apa în dimineața asta, doamnă baroană ?

² — Detestabilă ! (fr. *détestable*.).

micșurează de zece ori pe ceas, din pricina nestatorniciei atmosferei. Ochiul lui stau țintiți cu grijă asupra muntelui numit Capul Popii, ca asupra unui barometru sigur, și dacă vede fruntea acestuia acoperită cu aburi, atunci un fior înghețat îi trece prin trup, căci este încredințat de a avea vânt sau ploaie în vremea băii; iar dacă cerul e senin deasupra muntelui, un fel de curaj mincinos vine de-l mângâie, dându-i sperare că va fi soare când s-a scălda. În sfârșit, zece ceasuri și giumătate au sunat; el trebuie să meargă la Lobogo! Se pornește cu fața schimbată și cu tulburarea în suflet!... picioarele îl poartă cu greu; dar iată-l că au agiuns! Acum merită a fi privit.

Îndată ce soldatul care e de pază au închis ușa băii după dânsul, un dezgust înfricoșat de apă se zugrăvește în ochii lui și îi dă un aer de om turbat. Toate lucrurile ce-l împregiură și care se arată lui îi aduc sloiuri de gheață pe spinare. Bazinul unde are să între i se pare o gură a iadului; clocotirea gazului în apă la urechea lui ca râsul dimonesc a unui geniu fantastic, și nenorocirii ce-i vede strâmbându-se în Lobogo îi închipuiește ca niște suflete muncite de draci. Un amestec grozav de gemete și de răcnite se rădică de la picioarele lui și merge de se perde în văzduh, suflând în peptu-i o spaimă copilărească, care îi zburlește părul pe cap. Și mai ales când gândește că acea armonie dureroasă este produsă prin înrăurirea unor suferinți ce însuși are să pătimească în curând, atunci soarele chiar se întunecă pentru dânsul.

Pentru orișicare altul tabloul ce înfățișază Lobogo plin de bolnavi ar fi un izvor bogat de petrecere și de râs, fiindcă fiecare din aceștia joacă un rol cât se poate de comic. Unul chiuiește ca un poștaș, altul miorlăiește o arie jalnică de la *Lucia*, hăcuită prin

clănțănirea fălcilor ; altul se roagă italienește la soare ca să fie mai ferbinte, zicându-i *Sore amico*¹ ! Un al patru-le se sfădește cu feciorul lui pentru numărul minutelor ; și toți împreună, tremurând, țipând, cântând, șuierând și văitându-se, produc un totu-l ridicu-l foarte vesel pentru un privitor, dar foarte puțin încurajător pentru pățimașu-l nostru.

Iată-l însă dezbrăcat, gata de a să arunca în brațele groaznicu-lui Lobogo. Face un pas spre el... inima-i bate ! mai face unu-l... ochii i se painjinesc !... încă unu-l... picioarele-i slăbesc și el pică în genunchi pe marginea bazu-nului, ca un vinova-t ce ar cere iertare. Un vânt răce se stârnește tocmai acum, lunecă pe tru-pu-l lui și prin neplăcuta lui dîizmierdare îl silește a intra mai degrabă în apă. La acest sămn urât, el își udă capu-l iute, se freacă pe subsuori și, oftând din greu, și făcându-și cruce, se azvârle înainte cu ochii închiși și cu dinții strânși. Un tru-p mai mult mort de frică cade și se afundă în apă ; dar deodată, învîiet prin frigul de gheață ce-l cuprinde, acel tru-p iese afară hemesit, spăriet, turbat ; fuge ca o mașină, dă din mâni, sare pe loc, se bate cu palmele pe pele, ca și când ar alunga niște albine de pe dânsa și într-un cuvânt dă toate semnele de un om scos din minte, până ce razele soarelui, liniștindu-i sângele, îl aduc iar în sămțiri. Dar ce folos !... aici începe un alt sir de ticăloșii. Sărmanu-l nu au scăpat pentru că au ieșit din baie, căci un tremur ca de friguri îl apucă îndată și îl oprește de a să putea îmbrăca rapide, pentru ca să se mai încălzească. Hainele întră cu greu, colțunii se trag pe dos, ciubotele nu vreu să-l încălfe, jiletca se îmbumbie strâmb și toate par că și-au dat

¹ Prietene soare ! (Ital. : *Sole amico*).

cuvânt pentru ca să-i prelungească chinul. Slavă Domnului ! În sfârșit s-au gătit ! El se depărtează, fugând de Lobogo, și apucă spre munții de pe-mpregiur ; aleargă tremurând și gâfâind ca un gânsac, până ce, umplându-se de suflet, cade gios de osteneală și de căldură, la rădăcina unui brad.

Dar cum s-au răcorit, o mulțămire necunoscută naște în sânul lui ; trupul i se ușurează, ideile i se lămuresc, inima-i sânte o dulce plăcere și ochii lui, primblându-se vesel împregiur, se opresc cu dragoste asupra fragilor preserați prin iarbă. Câte idei se deșteaptă atunci în minte-i și câte poște în peptu-i ! Priveliștea acelor milloane de fragi îi însuflă gusturi pastorale și sentimentale. Iată-l că se apucă de-i culege și-i adună în buchetură pentru dama care îl încântă. Gurita lui suspină în vremea asta un vers de amor ; dar foarte ades tot acea guriță mănâncă pe drum bucheturile pregătite cu atâta trudă pentru ființa slăvită. O ! lăcomie ominească !

Toată dimineața, precum am spus, de la șase și până la douăsprezece ceasuri, locuitorii vremelnici ai Borsecului trece printr-un șir de necazuri, de spaimă, de suferinți morale și trupesti ; iar cum au scăpat de grija fântânii și a băiei, ceasurile se fac nesămțite pentru dânsul, și fiecare din ele îi aduce o nouă plăcere, ca răsplată la cele ce au pățimit mai înainte. Toată ziua se trece în adunări fără pretenții, în convorbiri prietenești, în primblări încântătoare și mai ales în sânul acelei frății neprețuite, ce nu se găsește alure decât la băi, și în acea liniște de minte pe care nu o amenință nici necazurile casnice, acei tântări înveninați care scurtează viața unui om sâmtitor, nici șicanurile unei societăți supusă etichetii.

La Borsec toți sunt frați, de nu în Hristos, dar în borviz. Dame și cavaleri fac toate chipurile pentru ca să-și pricinuiască mulțămire și, în urmare, naște între ei o unire, pe care ani întregi nu o pot forma prin târgurile cele mari. Când sosește un străin, el este îndată îmbrățișat cu dragoste, și de la cea întâi prezentare el are drit să trateze pe toți ceilalți ca și când i-ar cunoaște de mult; și când se pornește cineva, ce jălanie pe cei care rămân! ce mahniciune! ce dovezi de iubire îl întâmpină din toate părțile! În adevăr, unul din meritele cele de căpetenie a Borsecului este de a însufla oamenilor sântiri omenești!

Puține sunt petrecerile de la Borsec, dar tocmai pentru că numărul lor e mic, prețul lor e mare pentru acei care le gustă. Ele se cuprind mai mult în primblări la Steclărie, la Cascadă, la Peșteră, la Stânci ș.c.l., și în balurile ce se dau de două ori pe săptămână, joia și duminica; dar fieștecare din aceste are plăcerea sa deosebită.

Peștera merită mai mult decât toate curiozitățile Borsecului a fi vizitată; dar pentru ca să fie văzută în toată sălbatica sa frumuseță, trebuie ca persoanele ce vor intra înăuntrul ei să poarte torții. În acest chip priveliștea e cu adevărat minunată. Lumina, imprăștiindu-se pe pereții umezi a stâncilor și răstrângându-se pe fețele persoanelor, înformează un tablou fantastic, ce te face să te crezi într-o altă lume. Umbrele ce se întind în toate părțile ca niște urieși, jocul, mișcările lor răpizi și spăimântătoare îți însuflă un soi de groază ce mărește efectul acelei fantasma-gorii; și deosebitele glasuri, unindu-se împreună și găsind o înzecită putere în ehoul peșterei, produc un vuiet ce te înfiorează, un vuiet fără nume ce pare că iese dintr-o gură a iadului.

După Peștera de care am vorbit, cele mai interesante locuri de privit la Borsec sunt balurile. Închipește-ți o sală de lemn fără nici o altă decorație decât niște fofeze de brad în care ard vro douăzeci de lumânări de său; iar înlăuntrul ei o societate alcătuită de tot soiul de neamuri, un amestec de tot felul de toalete: dame române în rochii delicate și gătite după modele Parisului; baroane și conlese ungurești îmbrăcate cu pretenție, dar fără gust; armence necioplite în haine de jupănese de casă; și pe urmă fel de fel de frace civile și militare, unele elegante, dar cele mai multe cu talii scurte și cu cozile până la călcâie. Închipește-ți pe deasupra tuturor acestora, figuri de toată făptura, de tot calupul, strâmbe, triste, vesele, mojicești, ungurești, svăbești, dobitocești; într-un cuvânt o bogată galerie de caricaturi, printre care de-abie zărești câteva fețe omenesti. Acum înfățișază-ți toate acele ființi giucând, sărind, învărtindu-se ca niște titirezi, bătând din pintini; iscodește în minte-ți suciturile de trup cele mai ciudate, strâmbările de obraz cele mai poznașe și așa vei avea o idee de balurile Borsecului.

Și cu toate aceste, o veselie mare e zugrăvită pe fețele tuturor. În vreme de cinci sau șase ceasuri toți gioacă cu plăcere, petrec cu mulțămire, și când vine vremea de a să sparge balul, e mare părere de rău ce cuprinde pe toți iubitorii de danțuri.

Am spus la începutul acestui articol că luna lui iunie este pentru Borsec epoha în care el începe a prinde la suflete! Trebuie dar să adaug că apropierea lui septembrie este asemenea epoha în care aceste îl părăsesc. Fieștecare zi atunci vede pornindu-se câte unul sau mai mulți bolnavi însănătoșiți. Societatea se dezbină și neconținut simte cercul său micșorându-se.

până când cel de pe urmă străin, zicând un trist adio locului unde și-au petrecut vara atât de bine, se departează de el și îl părăsește pustietății. Borsecul rămâne iarăși singur, deșert și trist ca un mormânt, până la vara viitoare. Cât pentru persoanele care l-au vizitat, ele gândesc totdeauna cu mulțămire la dânsul, ca la un prietin-bun și iubit.

P.S. Tradiția veche spune că un cioban ce-și avea turma de oi în Besarabia, îmbolnăvinduse de curgere de sânge pe gură și viind în țara lui, în Ardeal, au căzut lângă izvorul Borvizului și că, bând apă din el, au aflat în sâmul lui izvorul tămăduirei. Astfel s-au făcut, din întâmplare, descoperirea apelor minerale de la Borsec.

(Calendarul Foatei sâtești, 1845)¹

¹ Prima parte a acestei bucăți a apărut în *Propășirea* din 29 octombrie 1844, *Propășirea* fiind suspendată, urmarea n-a mai apărut decât în anul următor în *Calendar pentru poporul românesc pe anul 1845* (Iasi, 1845) al lui Kogălniceanu, unde a fost reprodusă și partea publicată în *Propășirea*.

BALTA-ALBĂ

(1847)

D-lui I. Bălăceanu

Într-o sară din luna trecută eram adunați mai mulți prietini, toți lungiți pe divanuri, după obiceiul oriental, și înarmați de ciubuce mari, carele produceau o atmosferă de fum vrednică de sala *selamlicului* unui pașă. Afară cerul era învălît de nori vineți, care se spărgea deasupra Iașului, cu gând de a-l spăla de tot și de păcate; dar în zădar ei își vărsa sudoarele!... Eforia nu încuviințase proiectul lor.

Pintre noi se găsea un tânăr zugrav franțez, care pentru întâia dată ieșise din țara lui spre a face un voiaj în Orient.

— Domnilor, ne zise el, vă mărturisesc cu rușine că, păn-a nu veni în țările d-voastre, nici nu prepu-neam că se afla în Evropa o Moldovie și o Valahie. Dar nu mă plâng nicidecum, de vreme ce, ca un nou Columb, am avut plăcere a descoperi eu însumi aceste frumoase părți ale lumii și a mă încredința că, departe de a fi locuite de antropofagi, ele cuprind în anul lor o societate foarte plăcută.

— Domnule, răspunse unul din noi, nu te încrede așa lesne în descoperirea d-tale, pentru că cine știe dacă păn-în sfârșit nu-i fi pus în frigare și ospătat de călbaticii acestor țări!

— Domnitor, adăugă străinul răsând, vă înștiințez că, de-oi mai ședea multe zile la masa de la tractorul d-lui Regensburg, sălbaticii ce-or vroi să mă prefacă în friptură nu or găsi pe mine decât pelea și oasele. Cu toate acestea, pân-a nu mă face jerfa descoperirii mele, dați-mi voie să vă istorisesc și eu partea cea mai curioasă din călătoria mea.

Plecând din Paris spre a întreprinde un voiaj în Orient, lucru ce, precum știți, s-au făcut astăzi de modă, am agiuns bun sănătos la Viena; și de aici m-am imbarcat pe un vas de vapor cu gând de a coborî Dunărea pân-în Marea Neagră, fără-a mă opri nicăire.

Cred că nu e nici unul din d-voastră care să nu fi făcut voiajul Dunărei și să nu se fi mirat ca mine de sălbatica frumuseță a malurilor acestui râu între Banat și Serbia. E de prisos dar să vă mai vorbesc de acei munți plini de peșteri adânci și învălșiți cu păduri vechi, precum și de Porțile-de-Fier, și de Turnul-Severinului, și de rămășițele podului lui Traian.

Voi mărturisi însă că, cu cât mă depărtam de centrul Europei și mă apropiam de țările d-voastre, curiozitatea mea creștea. În toate părțile videam o altă lume, pe care nici o visasem. Din toate părțile auzeam răsunând pe podul vaporului cuvintele: valah, Valahia și, în neștiința mea vrednică de veacul de aur, nu înțelegeam ce însemna acele enigme, pentru că eu eram incredințat că, de la granița nemțească și până în Marea Neagră, se întindea numai Turcia Europei.

În sfârșit căpitanul, ce vorbea puțin franțuzește, îmi tâlmăci că pământul ce se videea de-a stânga noastră se numea Valahia și că era locuit de un neam de oameni cu totul străini de nația otomană!... Să vă spun

mirarea mea la această descoperire e peste putință! Atâta numai voi mărturisi că, de aș fi avut atunci sub mână pe profesorul meu de geografie, l-aș fi aruncat în Dunărea!

Din ceasul acela mă sâmtii cuprins de un dor nemărginit de știință și hotărâi a studia cu de-amăruntul această țară necunoscută mie și acel neam de oameni atât de nou pentru mine. În urmare, țâneam neconținut privirile mele pironite pe malul stâng a Dunărei, cu sperare de a zări ceva care să-mi înmulțească cunoștințele asupra Valahiei; dar se vede că această provincie vroia să mă pedepsească, căci ea nu-mi arăta altă decât șesuri pustii ce se unea cu ceriul în depărtare.

Din vreme în vreme însă zăream câte o ființă rătăcită pe acele câmpii fără margini sau câte o adunătură de bordeie coperite cu stuh; dar nu puteam înțelege de departe dacă acea ființă era om și dacă acele locuinți primitive informa un sat. Îmi închipuiam deci Valahia ca un soi de pustiu vânturat de călduri de feare sălbătice și de oameni pribeji ca în sânul Africei... Râdeți, domnilor? dar bun e Dumnezeu! m-oi întâlni eu vrodată cu profesorul meu de geografie!

Oprindu-se vaporul la Brăila, mă hotărâi a mă coborî pe uscat și a întrerupe călătoria mea în Orient, pentru a mă rătăci câțeva vreme în câmpiile Valahiei. Speram să intru într-o viață nouă și plină de întâmplări originale. Mă pregăteam a-mi apăra zilele împotriva fearelor primejdioase și a cetelor de hoți ce gândeam că aș întâlni în calea mea. Îmi încărcai deci pistoalele și sării din corabie pe pământ, cu gând de a răsturna gios pe cel întâi valah ce s-ar înainta spre mine... Nici unul din oamini adunați pe mal nu

mă băgă în samă, și în loc de dușmani, mă trezii față-n față cu consulul franțez din Brăila, carele, cunoscându-mă de compatriot, mă pofti la dânsul acasă.

La consulat se afla adunați mai mulți străini care vorbea cu mare entuziasm de o baltă făcătoare de minuni ce se descoperise în Valahia, de vro câțiva ani, și care se numea Balta-Albă.

După zisa acelor prietini a domnului consul, peste zece mii de oameni se găsea acum împregiurul acelei bălți și se lecuia, văzându-i cu ochii, de tot soiul de patimi. În acel izvor de tămăduire orbii câștiga vederile, surzii auzul, ologii picioarele, bătrânii puterile! și c.l.

Cum auzii pomenind de o asemenea minune, rugai pe d. consul să-mi înlesnească vreun chip de a mă duce îndată la Balta-Albă și, peste o giumătate de ceas, un arnăut intră în salon vestindu-mi că trăsura era gata. Îmi luai un sac de drum și mă coborâi iute în uliță.

Când acole, ce să văd?... În loc de malpost sau de diligență, o cutioară plină de fân, pe patru roți de lemn cu schițele stricate. Patru cai mici, numai oasele și pelea, pe care era săpate urme adânci de bici, și un om sălbatic, bărbos, strențeros și înarmat cu un harapnic lung de un stânjin!... Acesta era echipajul meu! Rămăsei încremenit la o așa de ciudată privești, dar consulul ce se coborâse după mine începu a râde și, incredințându-mă că acela era chipul de a călători în Valahia, mă îndemnă a mă sui în căruță.

— N-ai grijă, adăugă el; cu trăsura aceasta primitivă și cu caii aceștia care samănă mai mult a niște mâțe postite, îi face un drum de care ți-i aduce aminte cât îi trăi. Ține-te bine, însă!

Priimii aceste sfaturi ca o glumă din partea compatriotului meu și, clătinând din cap, drept semn de înțelegere, mă aruncai în cutie, strigând la poștaș: *allons*¹.

Deodată căruța fugi de sub mine ca un șerpe! iar eu, făcând în aer o tumbă neașteptată, mă trezii pe pave. Ce se întâmplase? nu știu. Atâta numai îmi aduc aminte că, în vreme cât m-am sculat din colb, amețit și zdruncinat, echipajul meu se făcuse nevăzut.

Consulul își ținea șoldurile de răs, și oamenii din uliță, care fuseseră față la această întâmplare comică, zicea hohotind: *neamșo dracoli*.

Peste zece minute căruța veni înapoi ca să mă ieie de a doua oară. Poștașul se zbuțuia de răs pe cal; iar eu, astfel eram de tulburat, încât mi se părea că și roțile râdea scârțâind de mine!

Mă urcai în sfârșit de iznoavă pe cuibul acel de fân; dar astă dată mă apukai cu mâinile țapăn de căruță: *Allons*.

— *Alon, domnule!* strigă poștașul și înțepenindu-se în scări, și chiuind ca un furios, și pocnind grozav din harapnic, el porni ca o bombă.

Ce să vă spun, domnilor?... De când sunt nu mi-am închipuit o alergare așa de infernală, un lucru atât de original!

Intr-un nor de colb ce zbura pe fața pământului, cail alerga ca și când ar fi intrat dracul într-înșii; căruța fugea încât nu mai avea vreme să scârțâie; roțile se alunga, săltând din hopuri în hopuri și azvârlindu-mă în sus ca pe o minge; surugiul țipa, vorbea, pocnea de asurzea câmpii; iar eu... dacă mi-ar fi fost cu putință să mă las cu mâna de trăsură și s-o

¹ Haidem! (fr.).

bag în buzunariul cu pistoalele, aş fi intrat într-un păcat, negreşit. Un vârtej grozav mă cuprinsese în sânul aceluia *steeple-chasse*¹ diavolesc; ochii îmi ieşea din cap, crierii mi se clătina ca o apă într-o garafă, şoldurile mă durea, dinţii îmi clănţănea, urechile îmi ţiuia; şi de câte ori mă văitam la vreun hop mai adânc, de câte ori strigam: *ai, ai!* postaşul îmi răspundea: *hai, hai, domnule!* şi bătea caii din nou, şi chiuia încă mai sălbatic, şi căruţa fugea încă mai iute, şi eu ameţeam încă mai tare.

Deodată cum ne coboriam pe o costişă, săuaşul se poticni; roata de dinainte se izbi de el în repejiune şi se sfărâmă pe loc; iar căruţa, răsturnându-se cu mine şi lăsându-mă lat în mijlocul drumului lângă bietul cal ce-şi sclintise piciorul, fugi înainte la vale, cu trii cai, cu trii roţi şi cu postaşul aninat ca un scai de coama lăturaşului.

Această de pe urmă întîmîplare mă făcu să blăstăm impresiile de voiaj din Valahia. Două sprăvălituri într-o zi, fără a socoti tot colbul ce înghiţisem, durerile ce câştigasem în tot trupul şi mai ales perspectiva ce-mi rămânea de a sta pe gios, sângur, în câmpiile acele pustii! Toate aceste împregiurări mă aduseseră într-o astfel de furie, că aş fi mâncat atunci cu mare mulţămire carne de valah!

Stam în drum lângă nenorocitul săuaş care gemea la pământ şi mă gândeam ce o să mă fac, încotro să-mi îndreptez picioarele? pentru că de giur împregiurul meu nu zăream altă decât şesuri goale!... Când mă trezai iarăşi cu postaşul lângă mine. El nu păţise nimic, pentru că, precum v-am spus, se aninase de coama lăturaşului când i se poticnise calul.

¹ Cursă cu obstacole (engl. : *steeple-chase*).

Cătam la dânsul, întrebându-l prin semne ce avea de gând să facă? dar el, bodogănind din gură ca un urs supărat și apăsându-și căciula pe ochi cu mânie, se descinse de brâu, legă cu el schițele roții celei stricate și o așază la locul ei; pe urmă, scoțând șăua din spinarea calului celui căzut, o puse pe lăturaș și, mai adăugând vro câteva noduri la frânghiile ce slujea de hamuri, încălecă și-mi făcu sămn să mă sui în căruță.

Ce puteam să fac?... Mă urcai de iznoavă, cu capul plecat ca un osândit la moarte ce s-ar sui pe carul ghilotinei, și pornii iarăși în fuga mare, deși căruța nu mai avea decât trii roți și giurățate, deși postașul nu mai avea de bătut cu harapnicul decât trii cai, adică doi înainte și unul la oîște, pe care el era călare. Cât despre nenorocitul dobitoc ce-și sclintise piciorul, el rămase sângur în urma noastră, neavând altă mângâiere decât cuvintele ce-i zise postașul când se despărți de dânsul, adică: *manca-te-ar lupii!*

Soarele acum asfințise, și luna împreună cu stelele se arătaseră pe cer, întocmai ca niște privitori pe băncile unui teatru. Mi se părea că toate planetele se uita cu ochii strălucitori la mine și asista la epizodul voiajului meu ca la cea mai poznașă comedie de pe fața pământului. Și astfel îmi vuia capul din pricina zdruncinărilor ce sufeream, că mi se părea că aud din vreme în vreme un hohot lung și răsunător deasupra capului meu!

Cu toate aceste, târziu, pe la vro zece ceasuri de noapte, am agiuns pe malurile unei bălți late, care steclea ca o tabla de argint la razele lunii. Postașul mă întrebă prin sămne unde să mă ducă? Eu, care credeam că *Balta-Albă* era numele unui târg, precum

Marienbad, sau Ems, sau Baden, îi răspunsei: *da Balta-Alba*. Și mărturisesc că în acest răspuns era cuprinse toate sperările mele: sperarea de a scăpa de salturile mortale a căruții; sperarea de a mânca un biftec la tractir și mai ales dulcea sperare de a mă odihni o noapte întreagă pe un pat elastic ș.c.m. Uitasem acum că mă găseam într-o parte a lumii în care, cu câteva ceasuri mai înainte, visam lupte cu sălbatici și cu feare răpitoare.

Încă o fugă bună de cal și am sosit într-un sat alcătuit de bordeie coperite cu stuh și coronate de cui-buri de cocostârci. Forma bizară a acelor locuinți, printre care se înălța o mulțime de cumpene de fântâni, ca niște gâturi de cucoare urieșe, urletul cânilor ce alerga pe sub garduri, ciocănitul barzelor care-și da capul pe spate la razele lunii și, într-un cuvânt, amestecul acel de umbră și de lumină, care da lucrurilor o privire fantastică, mă făcură să mă cred în altă lume. Când mă trezii însă din acea uimire plăcută, mă văzui sângur în mijlocul unei piețe neregulate și plină de schini. Postașul îmi descărcase bagajul lângă mine și se făcuse nevăzut cu căruța cu tot.

Închipuiți-vă, domnilor, poziția mea. Străin, într-un colț de pământ necunoscut mie, rătăcit într-un sat unde nu se zărea nici țipenie de om, încungiurat de vro douăzeci de câni care vroia numaidecât să afle ce gust are carnea de franțez, neștiind nici limba, nici obiceiurile locului! Închipuiți-vă toate aceste împrejurări pe capul unui om și mă veți crede lesne dacă v-oi spune că admirarea poetică ce mă cuprinsese, deocamdată, se prefăcu într-o grijă, vară primară cu spaima.

Fiind însă că țățul meu, viind la Balta-Albă, nu era de a petrece noaptea în convorbire sufletească cu stelele, îmi făcui drum cu bățul printre oiaia de câni ce îmi aținea calea și mă hotărâi a-mi căuta, eu sângur, vreo ospetie. Pornii deci pin sat, ținându-mi sacul de drum într-o mână și având drept tovărășie un escadron de câni ce-mi arăta dinții lor ascuțiți, ca dovadă de plăcerea ce ar fi avut a-i înfige în mine.

Un ceas întreg am umblat ca o nălucă pîntre gardurile satului, când sărind peste o vacă culcată în mijlocul uliții, când trezind vreun cucuș adormit, care sărea spăriet de pe gard pe casă, când împedecându-mă de giugul unui car lăsat în drum, când ferindu-mă de a pica într-o fântână, pentru că am păcatul de a nu videa prea bine noaptea. Dar în zădar ! nici una din acele case nu avea înfătoșare de tractir ; și după o lungă primblare, rămăsei încredințat că ceea ce căutam nu se afla în Balta-Albă !

„Diable !¹ ziceam în mine, se vede că sunt osândit a împlini, în astă noapte, rolul lui Acteon² din mitologie !” Și de ciudă începusem a-mi descărca mânia asupra cânilor ce se obraznicea mai mult în privirea persoanei mele, când deodată zării o calească cu șese cai și întovărășită de un călăreț, care venea în partea mea.

Abie avui vreme a mă da în laturi, și echipajul și omul cel călare trecură ca un fulger pe lângă mine, lăsând în văzduh câteva note armonioase de glasuri

¹ Drace ! (fr.).

² În mitologia elină Acteon e cunoscut ca un mare vânător ; a făcut imprudența să surprindă pe Diana — zeița vânătoarei — făcând baie în apa unui râu, din care pricină zeița l-a prefăcut într-un cerb, pe care câinii lui proprii l-au sfâșiat imediat.

femeiești și câteva fragmente de o veselă convorbire ce mă pătrunseră de mirare și de bucurie... Acele cuvinte ce auzisem în treacătul trăsurii era franțeze!

Ah, domnilor! nu poate cineva să-și închipuiască fericirea ce umple inima unui om rătăcit într-o țară străină, când el aude deodată limba patriei sale!... Eu am nebunit când am auzit fără veste: *ah! c'est charmant! c'est adorable! c'est original!*¹ și, în exaltarea mea, am început a alerga după caleașcă, răcnind: *arretez!*²

Echipajul nu se opri, dar cavalerul se întoarse înapoi și, alergând spre mine, strigă: *qui appelle?*³

— *Un compatriote*, îi răspunsei, *un français!*

Cavalerul se apropie.

— Ce poțtești? mă întrebă el.

— Iubite compatriotule, îi zisei, fiindcă Dumnezeu au binevoit ca să ne întâlnim în fundul Evropei și într-un pustiiu ca acesta, îndreaptă-mă, te rog, la vreun tractir, pentru că de vro două ceasuri, de când am sosit aici, nu am întâlnit altă zidire însuflețită decât câinii de care mă vezi încungiuat.

— Domnule, nu am onor a fi compatriotul d-tale și totodată nu pot să te duc la tractir, după cum do-rești, pentru că nu s-au rădicat nici unul până-acum la Balta-Albă; dar dacă vrei să găzduiești într-o casă țărănească, ca toată lumea, pot să te slujesc.

— Cum nu, domnule? Îți voi rămânea prea recunoscător, mai ales că m-am săturat de stele.

Tânărul cavaler puse atunci mâinile la gură în formă de trombă și strigă: *străjer!* La răcnitul lui

¹ Ah! încântător! adorabil! original! (fr.).

² Opreți! (fr.).

³ Cine strigă? (fr.).

câinii lătrară din toate părțile, cocostârcii spărieți ciocăniră în toate cuiburile și un om se ivi de după un gard; dar ce om! o matahală naltă, groasă, spătoasă, bărboasă, fioroasă!

Acea nălucă, înarmată cu un ciomag cu care ar fi turtit un buhai, își scoase căciula dinaintea noastră și ascultă poroncile călărețului cu un aer de supunere, aruncând din vreme în vreme o căutătură sălbatică în partea mea.

Ce vorbea amândoi împreună? Ce punea ei la cale pentru mine? Nu știu; dar căutăturile posomorâte a străjerului deșteptară în inima mea oarecare sămări de îndoială și mă siliră a băga mâna în buzunariul cu pistoalele.

Peste câteva minute, călărețul îmi zise: „Domnule, altă casă neocupată nu se află acum aici decât bordeiul acestui străjer; mergi cu dânsul și noapte bună”. După aceste, el se închină zâmbind, răpezi calul în galop și se depărtă în câmpii, fără a-mi da măcar vreme de a-i mulțami.

Iată-mă-s de a doua oară într-o poziție destul de critică; față-n față cu un soi de urieș îngrozitor, care căta la mine, pare că ar fi vroit să mă înghiță dintr-o îmbucătură. Dar nu-mi perdui cumpătul astă dată, căci, făcând două pașuri îndărăpt, mă pusei într-o poză teatrală și-l măsurai cu ochii de câteva ori, vroidnd a-l face să înțăleagă că nu-mi era frică de dânsul. El, însă, nebăgând în samă pantomima ce făceam, se porni cu mare liniște către casa lui, zicându-mi ca postașul: *hai, domnule!*

Hai, domnule! îi răspunsei dârz și cu un glas pe care căutam a-l face cât se putea mai gros, și mă du-sei pe urma lui. Agiunserăm curând la un bordei a cărui descriere nu voi face-o pentru că, dintâi, mi-ar

fi peste putință, și, al doile, fiindcă pentru d-voastră ea ar fi de prisos. Cât în privirea impresiilor ce-mi făcu acea locuință primitivă, vi le pot lesne tălmăci, fiindcă și acum păstrez suvenire proaspete de ele. Și spre dovadă vă rog, domnilor, să priviți sămnul roș care îmi decorează fruntea.

Această impresie am priimit-o când am intrat în-lăuntrul casei străjerului. Ușa fiind prea gios și fruntea mea prea sus, amândouă s-au ciocnit ca două bile pe un biliard, făcând un carambol, care, prin efectul său retrograd, m-au trimis să cad în ogradă, cu zece pasuri în urmă.

Amețit de această lovire neașteptată, am intrat șovăind în sângura cameră ce alcătuia apartamentul străjerului și bojbăind prin întuneric, m-am aruncat cu desperare pe sângurul pat ce-i slujea de mobile; dar îndată am și răcnit așa de tare, încât străjerul au alergat lângă mine, spăriet și cu un tăciune aprins în mână... Îmi sfărmasem toate ciolanele din trup, căci patul era de lemn, fără așternut, fără perne, fără nimic!

Străjerul, însă, înțelegând pricina văitărilor mele, începu a râde ca un urs și, zicând: *nu-i nimic, nu-i nimic*, aduse din tindă un țol și o cergă, pe care le așternu pe scândurile patului. Pe urmă ieși din casă, adăugând iar: „*Neamțo dracoli!*” și se depărtă în sat. El își făcuse datoria de gazdă; îmi dase tot ce avea: casă, pat, așternut și noapte bună! Ce-mi trebuia mai mult?

Această de pe urmă gândire și mai ales truda ce pățisem toată ziua mă făcură să mă liniștesc peste câteva minute; și dar, înarmându-mă cu răbdare, stălcit, flămând, năcăjât, îmi așezai sacul de voiaj drept pernă și mă culcai încet, ca și când aș fi fost de

stecă. Un somn adânc mă și cuprinse îndată și mă prefăcu într-un butuc păn-a doua zi.

Dimineă, pe la opt ceasuri, mă trezii într-un vuiet înfricoșat, într-o harhalaie infernală de sunete, de clopote de cai, de pocnite de bice și de răcnite de oameni! Ce putea fi acel zgomot?... Casele ardea? Sau o bandă de sălbatici dușmani daseră năvală în sat?

Giumătate spăriet și buimăcit de somn, ieșii iute afară, cu pistoalele în mâni; dar în loc de cele ce gănteam, văzui, plin de mirare, vro triizeci de trăsurile de toată forma: brisce, brașovance, carete, calește, toate înhamate cu câte patru, șese sau opt cai, și toate îndreptându-se, în fuga mare, cătră o baltă ce steclea departe la razele soarelui.

Acea baltă era izvorul minunilor de care auzisem vorbind la Brăila cu atâta entuziasm! Mă pornii și eu îndată pe urma trăsurilor, fără a ști lămurit ce făceam, pentru că de când pusesem piciorul pe pământul Valahiei, îmi perdusem de tot șirul ideilor.

Și asta nu trebuie să vă mire, domnilor, dacă vă veți aduce aminte prin câte sâmtiri deosebite și improvititoare trecusem eu în vreme de câteva ceasuri. Giudecați chiar sânguri.

Intru în Valahia ca într-o țară pustie, și deodată aud vorbind de o societate de zece mii de suflete adunate la niște băi, aproape de Brăila. Această aflare mă sâlește să-mi schimb ideea și să cred că Valahia ar putea fi o țară mai civilizată de vreme ce are băi carele trag atâta lume la dânsule. Însă căruța poștii și întâmplările neplăcute ce întâmpin pe drum și în satul de la Balta-Albă mă fac a mă întoarce iarăși la ideea mea cea dintâi și, în urmare, mă culo cu incredință că mă găsesc într-o țară sălbatică. Inchi-

puiți-vă dar ce revoluție s-au făcut în crierii mei când a doua zi dimineață am văzut o mulțime de calește evropienești pline de figuri evropienești și de toalete evropienești ! Nu puteam crede că eram treaz și mă socoteam a fi față la vreo fantasmagorie nepricepută ; fantasmagorie cu atât mai curioasă că îmi înfățișa tot soiul de contrasturi, precum : baloane de Viena cu înhămături necunoscute pe la noi ; pălării de Franția cu șlice orientale ; frace cu anterie ; toalete pariziane cu costumuri străine și originale. Mai adăugați la aceste pocnitele și răcnitele poștașilor, mișcarea a triizeci de trăsuri ce se întrecea pe câmp, mulțimea cailor înhămați la dânselle, clopoteii ce suna la gâtul lor și, în sfârșit, efectul noutății acestor lucruri în ochii unui străin, ș-așa vă veți putea lesne închipui expresia comică a figurei mele în fața unui spectacul atât de neașteptat.

Mă pornii precum v-am spus pe urma trăsurilor, cu presămțire de a întâlni în drumul meu alte nouă minuni ; și, în adevăr, acea presămțire nu mă înșală ; căci lucrurile ce văzui mă aruncară într-o mirare și mai adâncă !

Pe marginea unei bălți late zării deodată un soi de târg ce nu era târg, un soi de bălci, ce nu era bălci ; o adunătură estraordinară, o înșirare neregulată de corturi, de căsuți de scânduri, de vizunii, făcute în rogojini, de brașovence, de cai, de boi, de oameni, care informa de departe una din priveliștile cele mai originale de pe fața pământului. Lângă o cutie de scânduri, unde bogatul trăgea ciubuc, se clătina de vânt o șatră de țoluri rupte, în care săracul se pârla la soare. Aproape de aceasta, se rădica o cușcă de rogojini lipită de o brașovancă ce slujea de cameră de culcat. Mai încolo, un car mare, coperit

de un lăicer, figura ca un palat cu două rânduri, căci la rândul de sus, adică în car, sta grămădiți o femeie cu trei copii, iar la rândul de gios, adică sub car, găzduia bărbatul împreună cu un câne ș.c.l.

Ce să vă spun, domnilor, în sfârșit? Nu cred să fie alt spectacul în lume care să-mi poată face o impresie mai mare decât aceea ce mi-au pricinuit privirea acelui târg nou, care la cel mai mic vânt era în primejdie de a să prefacă în ruine. Pe de o parte, ticăloșia sa pitorească, pe de altă parte luxul echipajelor ce alerga pe malul bălții; acel amestec de toate contrasturile mă silea să mă cred când într-o insulă din Oceania, când într-o capitalie a Evropei, și prin urmare nu știam cu siguranție dacă acele ce vedeam era un vis a închipuirei mele sau lucruri în ființă.

Mă înaintam chiar ca o mașină printre toate acele minuni, oprindu-mă câteodată spăriet în fața unor trupuri de oameni lungite goale pe marginea drumului și mânjite cu glod din cap pân-în picioare. Mi se părea că acele trupuri, culcate la soare, erau leșuri de morți, dar mă încredințai pe urmă că acei nenorociți erau pătimași ce înadins se ungea cu glodul din baltă ca cu alifia cea mai vindecătoare.

Balta era plină de scăldători și vuia de răcnite și de râsuri. Toți, din toate părțile, bărbați și femei, venea de se arunca în apă, la un loc, cu o nepăsare vrednică de timpurile cele mai nevinovate ale lumii și cu o veselie ce mă îndemnă și pe mine a lua o baie. Întrai deci în baltă și mă înaintai cale de vro două sute de pași, călcând printr-un glod negru și unsuros, în care mă cufundam până în genunchi la fieștecăre pas.

Cum mă depărtam de mal, deodată mă trezii între patru femei, carele, întocmai ca niște naiade, era

coperite numai cu vâlul cristalin al apei!... E de pri-sos să adaug că mă depărtai iute de ele, rușinat și cerându-le *pardon*.

„*Maladroit!*”¹ ziceam în mine, se vede că am în-trat tocmai în locul de scăldare hotărât pentru sexul frumos! Și apucaii în stânga, cu gând de a ieși din hotarele împărăției femeiești; dar în curând mă găsii iarăși față-n față cu vro trii sirene albe și vesele ce se împroșca una pe alta cu apă. De iznoavă fugii înapoi rușinat, de iznoavă cerui *pardon* și apucaii în dreapta, neștiind încotro mă îndreptam, pentru că răs-frângerea soarelui pe suprafața bălții mă orbise de tot.

Împregiurul meu auzeam fel de fel de glasuri, unele bărbătești, altele dulci și armonioase, care cântau me-lodii străine pe cuvinte necunoscute mie; și cu cât pășeam înainte, mă întâlneam cu ființi de sexul fru-mos sau cu ființi de sexul nefrumos; și cu cât făceam acele întâlniri apropiete, rămâneam incredințat de sta-rea sălbatică a Valahiei, pentru că numai într-o țară sălbatică puteam videa acel amestec nevinovat de sexuri.

Dar în vreme ce mă adânceam atât în baltă, cât și în gânduri, rămăsei deodată încrămenit pe loc, căci auzii lângă mine o convorbire franțeză!

Trii tineri ce zării aproape vorbeau împreună: unul purtând o cealma de glod pe cap, altul o mască iarăși de glod pe obraz, și al triilea făcându-și pe pept o giletică tot de glod.

— Aflat-ați — zise unul — cele de pe urmă mi-nuni ale bălții? ...O damă de la Moldova, care de doi ani nu se putea sluji nicidecum de mâna sa cea dreaptă, după ce au luat vro triizeci de băi, au făcut

¹ Neîndemânatic! (fr.).

astăzi cruce cu însași mâna de care pătimea. Asemine, doi surzi au câștigat auzul, și un ficior al meu, ce era plin de răni peste tot trupul, s-au vindecat de ispravă prin întrebuințarea glodului acestei bălți!

— Nu e de mirare — răspunse altul — căci balta în care ne găsim este adevăratul izvor al tămăduirii... Dar nu știți ce întâlnire curioasă am făcut astă-noapte în satul Balta-Albă, după ce m-am despărțit de voi? Cum treceam călare prin sat, aud deodată strigând: *arretez, arretez!* și zăresc un om alergând în partea mea. Ce era? un biet străin, un francez, carele sosise de un ceas acolo și care de un ceas se primbla pe uliți încunghiat de o claie de câni, căutând un tractir.

La aceste cuvinte ale tânărului, mă apropiiei de dânsul, plin de bucurie, și-i zisei, apucându-l de mână: „Eu sunt, domnul meu, acel străin de care ți-au fost milă astă-noapte și sunt recunoscător soartei că te întâlnesc de a doua oară pentru ca să-ți mulțămesc!”

Nu am trebuință, domnilor, să vă mai adaug că acei trii tineri mă primiră îndată în societatea lor și că, prin manierele lor plăcute, mă siliră a mă crede în Valahia iarăși ca într-o țară civilizată.

Ieșind din baltă tuspătru, ne duserăm să vizităm cu de-amăruntul curiozitățile așezate de-a lungul marelui și, în vreme ce treceam pe dinaintea lui, unul din tovarăși mi le tălmăcea, râzând:

— Iată, domnule, zicea el, o lume nouă, vrednică de a deștepta închipuirea d-tale de artist. Iată un târg de câteva mii de suflete, un târg ce s-au înființat în câteva zile și care peste câteva săptămâni se va șterge de pe fața pământului, întocmai ca Babilona, ca Nî-nîva ș.c.l.; un târg în care nici o taină casnică nu se poate ascunde, din pricina lipsei zidurilor, a ușilor și

ferestrelor; un târg, în sfârșit, cu totul necunoscut Evropei, dar în care civilizația ei este reprezentată prin magazinele de scânduri a două marșande de mode¹! Iată o lume ce în ochii d-tale pare a fi sălbatică, dar care are soiul ei de civilizație deosebită. Aici ne găsim în împărăția contrasturilor celor mai originale; aici luxul și sărăcia, durerea și veselia, ideile nouă și ideile vechi, costumele Evropei și costumele românești toate sunt unite la un loc, sunt mestecate la un loc și produc un efect neînchipuit atât ochilor cât și minții; aici...

— Aici, adăugă altul, privirea se îndestulează, dar stomahul rămâne deșert! Haideți mai bine aiure să șidem la masă.

Îndată ne suirăm într-o droșcă cu șase cai și în curând agiunserăm în satul Balta-Albă, la o casă țărănească. Camera în care intrarăm era tot așa de mică și de bine mobilată ca aceea a străjerului meu.

— Domnilor, zise răsând stăpânul vremelnicei case, vă poftesc să fiți cu cea mai mare luare-aminte în privirea mobilelor și a oglinzilor ce acopăr pereții... Cu astă condiție vă poftesc la masă!

Și, zicând aceste, el întinse gios la pământ o rogojină, puse în mijloc o măsuță rotundă cu picioarele scurte, aruncă pe dânsa patru șervete și patru linguri de lemn și ne îndemnă pe toți să ne așezăm turcește împregiurul mesei. Pe urmă bătu în palme și trii slugi intrară aducând, unul o tabla cu pâine albă, al doilea un castron cu borș, iar al treilea câteva butelci de Bordeaux.

— Domnilor — ne zise iar tânărul ce ne ospăta — fiindcă paharele sunt de prisos în satul acesta, fiecare

¹ Modiste.

din noi să se înarmeze cu o butelcă și să facă cu ea ce va socoti de cuviință spre a-și stânga sătea.

Noi urmarăm îndată sfatul acesta și ne puserăm a mânca din castron, cu o frăție orientală vrednică de foamea noastră. După borș, feciorii aduseră alte bucate, care îmi plăcură mult, deși îmi era cu totul necunoscute.

Nu voi uita niciodată acea masă originală, și poziția noastră la pământ, și veselie ce au domnit între noi până la sfârșit, și răcnitele țiganilor lăutari ce cânta la ușă, și entuziasmul cu care tovarășii mei au purtat un toast Franței, și danțurile naționale ce au au giucat ei, și dărnicia lor către lăutari, și luptele în glumă ce s-au iscat între noi după masă și care au ținut până la cinci ceasuri.

Înspre sară ne duserăm călări iarăși pe malul bălții, cu gând de a face o primblare cu *vaporul*! Înțelegeți prea bine, domnilor, că ideea unui vapor pe Balta-Albă era în stare să-mi aducă o mirare nemărginită; dar când zării mașina ce purta un nume atât de falnic, începui a râde ca un nebun. Vaporul Bălții-Albe era o plută de grinzi, având un cort mare drept coveris și două roți mici de moară aninate pe laturile ei. Acele roți, care îi meritaseră numele de vapor, erau învârtite în apă de patru oameni și, prin mișcarea lor, purta încet pluta pomenită pe fața bălții.

Ne suirăm pe dânsa vro triizeci de persoane, dame și cavaleri, precum și o bandă de lăutari țigani și, până pe la opt ceasuri de sară, făcurăm o primblare sentimentală sub razele lunii ce se rădicase în cer. Damele se cam temea de furtuni și alte întâmplări a navigărei, dar cavalerii care sta pe lângă dumnealor le făcură giurământ de a le scăpa înot din orice pri-

mejdie, și așa ne întoarserăm la mal teferi, voioși și gata de a merge la balul ce se da în satul Balta-Albă.

Acel bal, care era menit a-mi răsturna toate ideile mele asupra stării sălbatice a Valahiei, mă aduse într-o încântare neașteptată! Peste două sute de persoane adunate într-o sală mare ce purta nume de Cazino alcătuia o societate cu totul evropienească, atât prin toaletele lor plăcute, cât și prin a lor maniere civilizate. Vă las dar să gândiți, domnilor, ce impresie îmi făcu acea adunare, mie care eram încă asurzit de strigările furioase a postașului din Brăila, mie care eram încă stălcit de patul casei străjerului, mie în sfârșit, care asistasem la scenele din târgul așezat pe malul bălții! Dar, mai cu samă, când făcui cunoștință cu câteva dame românce tinere și frumoase și când le auzii pe toate vorbind limba franțeză întocmai ca niște pariziane, credeți-mă că mă socotii în palatul încântat al unui vrăjitor.

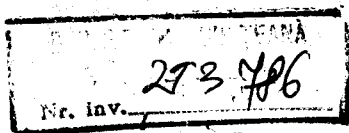
Ochii damelor atât de fărmăcători, zâmbetele lor grațioase, glasurile lor dulci, taliiile lor bine făcute și și care se mișca rapide în figurile contradanțului, sau treceau ca fantasme albe în vârtejul valțului, acel amestec de flori, de toalete scumpe, de lumine și de muzică, mă îmbătaseră atât de mult, încât uitasem de tot că mă aflu în fundul Evropei, pe marginea Orientului. Și când se sfârși balul și când ieșii din sală și mă găsii iarăși într-un câmp pustiu, nu mă putui opri de a zice cu cea mai adâncă încredințare: În adevăr, Valahia este o țară plină de minuni! una din țările care sunt descrise în Halima!

După vro două ceasuri, îmi luai adio de la prietini mei de baltă și mă pornii spre Galați într-o brișcă jidovească, cu gând de a mă sui în vaporul Tarigra-

duului. Lăsați satul în urmă și mă aprofundez în câmpii, după ce întâlnii în cale-mi vro două companii de cavaleri și de dame ce se primbla cu lăutari pe lună.

Iată, domnilor, istoria voiajului meu la Balta-Albă. În 24 de ceasuri am văzut atâte lucruri nepotrivite, atâte contrasturi originale, că nu știu nici acum dacă Valahia este o parte a lumii civilizate sau de este o provincie sălbatică! Dumneavoastră, domnilor, care mă încredințați că nu-i nici o deosebire între Valahia și Moldova, puteți să-mi tâlmăciți acest problem.

(Calendarul Albinei, 1848)

S. C.